

**ОСНОВИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ПЕДАГОГІКИ ЗІ
ВСТУПОМ ДО СПЕЦІАЛЬНОСТІ:
ПРАКТИКУМ**

ОСНОВИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ПЕДАГОГІКИ ЗІ
ВСТУПОМ ДО СПЕЦІАЛЬНОСТІ: ПРАКТИКУМ

Івано-Франківськ

2020

Наталія Матвєєва. Основи інклюзивної педагогіки зі вступом: Практикум. Навчальний посібник. Івано-Франківськ, 2020. НАІР, 188 с.

Навчально-методичний посібник – збірник вправ та завдань, розрахований на активізацію пізнавальної активності й самостійної роботи студентів педагогічних спеціальностей задля засвоєння нормативного курсу «Основи інклюзивної педагогіки зі вступом до спеціальності».

Структура посібника відповідає плану та програмі нормативного курсу для навчальних закладів даного профілю. Основна мета посібника - засвоєння провідних понять, категорій, положень, принципів та філософських засад інклюзивної педагогіки, поглиблення знань про досвід упровадження інклюзивного навчання та створення демократичного суспільства. Виконання представлених вправ та завдань розраховано на підвищення пізнавальної активності, ініціативності та самостійності студентів, розвитку їх професійних якостей, здібностей, умінь та навичок, розширення соціального досвіду.

Посібник може бути використаний для закріплення знань майбутніх фахівців, організації їх самостійної роботи у процесі підготовки до практичних занять, розвитку базових якостей та педагогічних здібностей учителя НУШ, формування професійної компетентності.

Рецензенти:

Будник О.Б., доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки початкової освіти ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

Джус О.В. – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри професійної освіти та інноваційних технологій ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

@Матвєєва Н.О., 2020

ЗМІСТ

Передмова.....	
Опис навчальної дисципліни.....	
Програма курсу.....	
Зміст курсу.....	
Генезис науково-теоретичних підходів до проблеми включення осіб з особливими освітніми потребами в загальноосвітній простір.....	
Світовий досвід включення дітей з особливими освітніми потребами у навчально-виховний процес ЗОШ.....	
Актуальні проблеми освіти дітей молодшого шкільного віку з особливими потребами в Україні.....	
Мета і завдання інклюзивної педагогіки	
Професійне спілкування у структурі діяльності педагога з учнями з особливими потребами.....	
Розвиток особистості молодшого школяра з особливими освітніми потребами.....	
Тестові завдання для самоконтролю знань.....	
Рекомендована література.....	
Додатки.....	

ПЕРЕДМОВА

Реформування освіти на сучасному етапі передбачає реалізацію низки завдань, спрямованих на підвищення ефективності навчально-виховного процесу школи, педагогічну діяльність учителів, створення атмосфери комфорту та безпеки для учнів. Важливим компонентом виступає відповідність кваліфікаційного рівня педагогів вимогам часу та суспільства, концептуальним положенням нормативно-правових документів про освіту, запитам здобувачів освіти. У контексті означеного першочергового значення набуває не лише створення Нової Української Школи, а й інклюзивного навчального закладу нового типу – готового допомогти учням з особливими освітніми потребами у отриманні якісних освітніх послуг, виявленні власних задатків та здібностей, спрямуванні їх у відповідному напрямку розвитку, забезпеченні формування пожиттєво важливих компетентностей.

На сучасному етапі розвитку освіти актуалізується питання школи на новий рівень – той, що забезпечуватиме надання широкого спектру якісних освітніх послуг залежно від потреб особистості, суспільства у цілому та ринку праці зокрема. Зрозуміло, сьогодні змінилися погляди на школу: батьки прагнуть навчати дітей у тих освітніх закладах, які працюють на перспективу, дають ґрунтовну базу знань та створюють необхідні умови розвитку кожної особистості. З іншого боку, розбудова демократичного суспільства спонукає до включення на навчання у масові школи осіб із різними видами порушень у розвитку. Це своєю чергою потребує неабияких зусиль, кропіткої праці, кардинально нового підходу до усталених методів навчання та виховання особистості. Як засвідчує аналіз ситуації у школі відповідно її психолого-педагогічного мікроклімату, на часі – пошук шляхів формування іміджу школи, яка у кожному вихованці бачить здібну дитину й прагне розвинути її задатки та таланти. Так, освіта в демократичному суспільстві має утвердити вільного громадянина не тільки як носія пізнавальних здобутків минулого, а й як активного, самодостатнього учасника суспільного розвитку.

Ці та інші аспекти дають підстави стверджувати про те, що від особистості педагога узалежнюється успіх навчально-виховного процесу у цілому та щасливе перебування, навчання, розвиток кожного без винятку учня. Так само цінним є не лише його професійна спрямованість, рівень педагогічної майстерності, а й особисті риси та якості, базові уміння та навички,

компетентності, що дозволяють створити інклюзивне середовище, атмосферу відкритих та дружніх стосунків між учнями, педагогами, колективом навчального закладу. Звідси потреба удосконалювати освітню галузь та неперервно підвищувати кваліфікацію працівників.

Відповідальні завдання нової національної школи зможе виконати тільки той педагог, який не лише добре підготовлений, а й здатний постійно, упродовж усього життя підвищувати свою професійну компетентність, удосконалювати педагогічну майстерність. Належний професійний рівень педагога набуває особливого значення, бо саме у школі закладається основний фундамент подальшого розвитку українського суспільства. Як зазначав Я.Коменський: «Учителями повинні бути люди чесні, діяльні і працьовиті; не тільки для годиться, а й насправді вони повинні бути живими взірцями чеснот, що їх вони мають прищепити іншим...». Учитель був і буде головною постаттю у навчально-виховному процесі: «Дитина росте і навчається у школі, а учитель – і є школа» (Ш.Амонашвілі). На це націлюють, власне, й основні державні документи про освіту. Так, у Законі «Про загальну середню освіту» йдеться про те, що «педагогічним працівником повинна бути особа з високими моральними якостями, яка має відповідну педагогічну освіту, належний рівень професійної підготовки, здійснює педагогічну діяльність, забезпечує результативність та якість своєї роботи, фізичний та психічний стан здоров'я якої дозволяє виконувати професійні обов'язки у навчальних закладах середньої освіти...»

Концепція НУШ зазначає, що на часі – потреба суспільства у освічених фахівцях, здатних до вияву світоглядної позиції і компетентної професійної дії. Компетентний фахівець здатний виходити за межі свого предмета, власної професії, він обов'язково має необхідний творчий потенціал.

Розбудова української освітньої галузі потребує істотно нової системи діяльності учителів й, передусім, кропіткої роботи над власним професійним рівнем. На часі – зміна вимог до особистості педагога, основними якостями якого мають стати динамізм та мобільність, високий професійний рівень та конкурентоспроможність, здатність до постійного особистого та професійного зростання, творчості. Саме від майстерності кожного педагога залежить якість освіти майбутнього покоління, його підготовленість до життєдіяльності, самореалізації та самоствердження.

Проблема розвитку та удосконалення шкільної освіти в сучасних умовах спрямовано у площину цінностей особистісного розвитку, варіативності й відкритості школи, що зумовлює необхідність переосмислення ролі учителя.

Одним із стратегічних завдань, окреслених у Державній національній програмі «Освіта», є створення умов для формування творчої особистості. Сьогодні актуалізується проблема виховання нової генерації педагогічних кадрів, розробки комплексу теоретичних і методичних основ щодо забезпечення підготовки педагога. Цьому повинна слугувати професійна підготовка майбутніх фахівців, успішне навчання у закладах вищої освіти, продовження навчання за індивідуальним планом, здійснення самоосвіти та самовдосконалення.

Навчальний посібник має на меті поглибити знання майбутніх учителів з інклюзивної педагогіки, що сьогодні посідає чільне місце у системі педагогічних наук. Навчальний матеріал, представлений у посібнику, розрахований на підвищення пізнавальної активності та інтересу студентів, розвиток їх самостійності, стимулювання мисленневих операцій у процесі виконання різних вправ та завдань, розвиток креативності, творчого потенціалу. Саме тому посібник включає різноманітні завдання, що мають на меті включення студентів у різні види діяльності, результатом яких стане підвищення професійної компетентності, педагогічної майстерності, розвиток базових якостей, необхідних умінь та навичок, формування компетентностей, визначених Концепцією Нової Української Школи, а саме:

- здатність навчатися й оволодівати сучасними знаннями, інноваційними методичними підходами, технологіями навчання, розвитку й виховання учнів з особливими освітніми потребами.
- здатність до пошуку, оброблення та аналізу, систематизації й узагальнення інформації;
- здатність виявляти, висувати та вирішувати проблеми, зокрема, в процесі професійно-педагогічної діяльності;
- здатність спілкуватися, здатність до розуміння чужих і продукування власних програм комунікативної поведінки;
- здатність діяти на основі принципів і норм етики, правил культури поведінки у стосунках із дітьми на основі загальнолюдських цінностей, норм суспільної моралі; дотримуватися принципів педагогічної етики у спілкуванні з учнями з особливими освітніми потребами;
- здатність до цінування та поваги різноманітності і мультикультурності; надання рівних можливостей учням різних можливостей і здібностей, толерантне ставлення до індивідуальних особливостей;
- здатність до ефективної міжособистісної взаємодії;
- здатність ефективно вирішувати завдання щодо збереження і зміцнення здоров'я усіх без винятку учнів;
- здатність до застосування сучасних засобів інформаційних і комп'ютерних технологій для розв'язання комунікативних задач у професійній діяльності;

- здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у професійно-педагогічній діяльності;
- здатність до застосування знань, умінь і навичок із циклу професійно-наукових дисциплін;
- здатність до розвитку учнів початкової школи як суб'єктів освітнього процесу на основі знань та умінь про їхні вікові, індивідуальні особливості;
- здатність до застосування знань про особливості засвоєння навчального матеріалу учнями початкової школи у відповідності з їхніми індивідуальними та віковими характеристиками;
- здатність до проектування, організації, оцінювання, рефлексії та коригування навчально-виховного процесу в початковій ланці освіти.

Так, низка вправ та завдань спрямовані на формування в студентів умінь і навичок диференціювати зміст лекційного матеріалу за певними ознаками: педагогічні категорії, поняття та ідеї.

Дидактичні ігри та педагогічні ситуації (задачі) доповнюють навчальні заняття і мають на меті вирішення певних педагогічних завдань. Вони слугують формуванню умінь та навичок майбутніх фахівців розв'язання конфліктів, обміну думками між педагогом та вихованцями тощо. «Педагогічний консиліум» проводиться як результат виконання визначеної програми, реалізація якої розрахована на тривалий період і пов'язана зі спостереженнями за учнями з особливими освітніми потребами на уроці та у процесі позаурочної діяльності; аналізом виконаних робіт, щоденників самопостережень, вивченням шкільної документації та ін.

Тести для контролю та самоконтролю знань, які представлені у посібнику, є самоперевіркою власного рівня підготовки кожним студентом (вивчення конкретної теми, розділу, засвоєння загальних понять і положень), уміння використовувати на практиці засвоєні знання, уміння та навички з інклюзивної педагогіки. Зокрема, алгоритм самопідготовки призначений для ознайомлення студентів з елементарними навичками і уміннями наукової організації праці, позаяк вимагає опрацювання ними додаткових літературних джерел, вивчення передового педагогічного досвіду щодо упровадження інклюзивної освіти, критичного аналізу матеріалів педагогічної преси та ін. Самопідготовка та підготовка до практичних й семінарських занять студентів слугує виробленню умінь роботи з першоджерелами та конспектом лекцій, навчальними матеріалами, представленими у дистанційній формі.

Вправи та завдання, подані у посібнику, мають на меті формування професійних якостей майбутнього педагога. Так, аналіз проблемних ситуацій і завдань, активний пошук шляхів їх вирішення слугують опануванню уміннями використовувати методи пізнання педагогічних явищ і процесів,

оптимізуючи розвиток мислення майбутнього педагога. Як результат, майбутні фахівці більш глибоко та ґрунтовно засвоюють теорію; формують навички аналізу педагогічних фактів; навчаються робити самостійні висновки і теоретичні узагальнення щодо специфіки різноманітних явищ, що мають місце на практиці. Все це слугує систематизації і використанню знань як на заняттях з інклюзивної педагогіки, так і у ході вивчення інших дисциплін.

«Круглий стіл» як форма активного навчання об'єднує декілька видів навчальних занять (в основі лежить принцип колективного обговорення різноманітних проблем) як-от:

- 1) навчальні семінари. Мета – обговорення певних тем в різноманітних аспектах (соціально-політичному, моральному, медичному, психологічному, юридичному, економічному і т.д.);
- 2) навчальні дискусії проводяться за підсумками конкретної лекції, семінарського заняття, а також з проблем, запропонованих за ініціативою студентів;
- 3) індивідуальний практикум спрямований на відпрацювання навичок, закріплення умінь, а тому його доцільно проводити у різних формах (творча робота, дослідження, пошук, аналіз та ін.).

«Літопис цікавих думок», використаний у посібнику, дозволяє розширити педагогічний світогляд майбутніх учителів; формує вміння орієнтуватися у великій педагогічній спадщині видатних діячів минулого і сучасності, а також досвіді педагогів-новаторів й тих, хто успішно здійснює інклюзивне навчання дітей шкільного віку.

Отже, даний посібник призначений для закріплення знань студентів із тем курсу; усвідомлення та запам'ятовування узагальнюючих понять, категорій і положень; розвитку уяви та мислення, творчого потенціалу.

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
Кількість кредитів: 3 Модулів: 1 Змістових модулів: 2	Галузь знань – 01 «Освіта»	денна форма навчання	заочна форма навчання
		Вибіркова	
	Рік підготовки – I		
	Спеціальність 013		
	Початкова освіта	Семестр – 1	
	Індивідуальне науково-дослідне завдання _____ (назва) Загальна кількість годин – 90 Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 4		
Лекції			
12		6	
Практичні, семінарські			
18		8	
Освітній рівень: магістр			
Самостійна робота:			
60 год.		76 год.	
Індивідуальні завдання: год.			
Вид контролю:			

ПРОГРАМА КУРСУ

Мета курсу – підготовка студентів до навчально-виховної діяльності з учнями з особливими освітніми потребами; ознайомлення майбутніх фахівців із принципами інклюзивної освіти та стратегіями їх упровадження у навчально-виховний процес ЗЗО, особливостями педагогічної діяльності вчителя у роботі з учнями з різними видами нозологій; методологією, предметом, об'єктом, основними завданнями та метою інклюзивної педагогіки, структурними компонентами, особливостями реалізації основних напрямів інклюзивної освіти на практиці.

Опрацювання вправ та завдань, представлених у посібнику має на меті:

- озброєння студентів теоретичними знаннями щодо концептуальних положень основ інклюзивної педагогіки;
- ознайомлення студентів з науково-теоретичними засадами основ інклюзивної педагогіки;
- опрацювання нормативної бази інклюзивної освіти, вивчення першоджерел інклюзії;
- ознайомлення з засадничими принципами, на яких ґрунтується інклюзивна освіта;
- формування у студентів понятійно-категоріального апарату дисципліни;
- набуття знань щодо історії становлення та розвитку інклюзії за кордоном та в Україні (вивчення різних моделей інклюзії);
- ознайомити зі змістом інклюзивної освіти як моделі соціального устрою;
- виокремлення основних особливостей соціальної інклюзії в освіті;
- прогнозування перспектив розвитку системи інклюзивної освіти в Україні.

Практична діяльність у процесі вивчення курсу «Основи інклюзивної педагогіки зі вступом до спеціальності» слугуватиме формуванню у майбутніх педагогів професійної компетентності та таких її складових *умінь та навичок*:

- аналізувати стан соціальної політики України щодо розвитку інклюзивної освіти;
- аналізувати принципи, на яких ґрунтується інклюзивна освіта;
- аналізувати різноманітні моделі інклюзивної освіти та їх ідеї;

- опрацьовувати наукову та методичну літературу з основ інклюзивної педагогіки;
- вивчати генезис науково-теоретичних підходів до проблеми включення дітей молодшого шкільного віку з різними нозологіями в загальноосвітній простір;
- розширювати власний досвід щодо упровадження інклюзивного навчання у розвинутих європейських країнах;
- аналізувати проблеми освіти дітей з особливими освітніми потребами в Україні;
- розмежовувати мету та завдання інклюзивної педагогіки як науки;
- використовувати знання про аспекти розвитку інклюзивної освіти; напрацювання науковців, філософів, соціологів з тим, щоб підвищувати ефективність даного процесу на практиці;
- уміти визначити теоретико-методологічні засади інклюзивної освіти; виокремлювати її головні мету, завдання, пріоритети, ідеї тощо;
- уміти проектувати власну діяльність щодо здійснення інклюзивного навчання учнів у ЗОШ.

Виконання вправ та завдань, представлених у посібнику дозволить студентами поглибити знання щодо:

- основних понять дисципліни; методології інклюзивної педагогіки, її мети та завдань;
- основних принципів та ідей, на яких ґрунтується інклюзія;
- особливостях прийняття осіб з різними видами порушень, проблем соціалізації даної категорії осіб;
- еволюції процесу інтеграції та становлення інклюзивної освіти; періодів становлення;
- класифікації моделей інклюзивної освіти;
- структури системи спеціальної освіти в Україні; її недоліків та проблем реалізації на сучасному етапі розвитку;
- особливостей індивідуального навчання дітей з особливими потребами, чинників впливу на гальмування процесу інклюзії, умов і шляхів подолання перешкод;
- предмету і завдань інклюзивної педагогіки;
- особливостей професійної діяльності педагога закладу з інклюзивним

навчанням;

- стилів професійного спілкування педагога, особливостей проведення уроків толерантності у ЗЗО, формування навичок культури поведінки та її виховання в учнів з особливими освітніми потребами;
- педагогічних технологій та їх використання у навчально-виховному процесі;
- шляхів підвищення ефективності соціалізації людей з особливими потребами на сучасному етапі.

Практичне виконання вправ та завдань різного рівня складності сформує наступні уміння майбутніх педагогів, а саме:

- визначати засадничі принципи та ідеї, що лежать в основі філософії інклюзивної освіти;
- навчатися й оволодівати сучасними знаннями, інноваційними методичними підходами, технологіями навчання, розвитку й виховання учнів з особливими освітніми потребами;
- виявляти, виокремлювати та вирішувати проблеми й, зокрема, в процесі професійно-педагогічної діяльності;
- здатність діяти на основі принципів і норм етики, правил культури поведінки у стосунках із дітьми на основі загальнолюдських цінностей, норм суспільної моралі;
- дотримуватися принципів педагогічної етики у спілкуванні з учнями з особливими освітніми потребами;
- цінувати різноманітність і мультикультурність; надавати рівні можливості учням різних розумових здібностей, толерантно ставитись до індивідуальних особливостей;
- ефективно вирішувати завдання щодо збереження і зміцнення здоров'я усіх без винятку учнів;
- розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у професійно-педагогічній діяльності
- застосовувати знання про особливості засвоєння навчального матеріалу учнями початкової школи у відповідності з їхніми індивідуальними та віковими характеристиками.

ЗМІСТ КУРСУ

Генезис науково-теоретичних підходів до проблеми включення осіб з особливими освітніми потребами в загальноосвітній простір

1. Соціум та прийняття осіб з різними видами порушень: проблеми та перспективи.
2. Еволюція процесу інтеграції та становлення системи спеціальної освіти. Періоди становлення.
3. Класифікація моделей інклюзивної освіти.
4. Шляхи підвищення ефективності соціалізації людей з особливими потребами на сучасному етапі.

Світовий досвід включення дітей з особливими освітніми потребами у навчально-виховний процес ЗОШ

1. Нормативно-правова база інклюзивного навчання (міжнародний рівень).
2. Розвиток інклюзивного навчання у європейських країнах: досвід США та Канади.
3. Організація освіти дітей з особливими потребами в Австрії.
4. Основні підходи до адаптації шкіл, підготовки педагогічних кадрів щодо включення дітей з особливими потребами на навчання у ЗЗО.

Актуальні проблеми освіти дітей молодшого шкільного віку з особливими потребами в Україні

1. Практичний досвід реалізації інклюзивної освіти на сучасному етапі.
2. Основні чинники впливу на гальмування процесу інклюзії. Умови і шляхи подолання перешкод.
3. Система спеціальної освіти в Україні. Історія становлення, розвитку та реформування спеціальної освіти.
4. Індивідуальне навчання дітей з особливими потребами.

Мета і завдання інклюзивної педагогіки

1. Основна мета і завдання основ інклюзивної педагогіки.
2. Предмет та об'єкт основ інклюзивної педагогіки.

3. Особливості професії педагога закладу з інклюзивним навчанням.
4. Специфіка педагогічної діяльності персоналу ЗЗО, де навчаються учні з порушеннями розвитку.

Професійне спілкування у структурі діяльності педагога з учнями з особливими потребами

1. Створення умов для навчання, виховання та розвитку дітей з різними видами нозологій.
2. Особливості взаємодії педагога з різними категоріями учнів. Стилі спілкування.
3. Уроки толерантності у ЗЗО: зміст, основні завдання, методика проведення.
4. Формування навичок культури поведінки та її виховання в учнів з особливими освітніми потребами.

Розвиток особистості молодшого школяра з особливими освітніми потребами

1. Закономірності розвитку особистості
2. Сутність поняття «норма» та «відхилення» у розвитку
3. Діагностування рівня розвитку учнів з порушеннями. Співпраця педагогів ЗОШ з працівниками ІРЦ та іншими фахівцями.
4. Психолого-педагогічний супровід учнів з особливими потребами.
5. Педагогічні технології та їх використання у навчально-виховному процесі.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

I. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності.

а) за джерелом інформації:

- Мультимедійні лекції із застосуванням комп'ютерних інформаційних технологій (PowerPoint – Презентація), семінари, практикуми.
- Наочні: відеоінформація.

• Практичні: вправи.

б) за логікою передачі і сприймання навчальної інформації: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.

в) за ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові, дослідницькі.

г) за ступенем керування навчальною діяльністю: під керівництвом викладача; самостійна робота студентів; виконання індивідуальних навчальних проектів.

II. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності: інтерактивні методи навчання, створення ситуацій пізнавальної новизни та зацікавленості.

ГЕНЕЗИС НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ПРОБЛЕМИ ВКЛЮЧЕННЯ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ПРОСТІР

- Соціум та прийняття осіб з різними видами порушень: проблеми та перспективи.
- Еволюція процесу інтеграції та становлення системи спеціальної освіти. Періоди становлення.
- Класифікація моделей інклюзивної освіти.
- Шляхи підвищення ефективності соціалізації людей з особливими потребами на сучасному етапі.

Навчальні цілі:

Знати – характеристику науково-теоретичних підходів до проблеми інклюзивного навчання; класифікацію моделей інклюзії; основні шляхи підвищення ефективності інклюзії.

Уміти – пояснювати та розмежовувати поняття; виокремлювати основні поняття під час опрацювання педагогічної літератури; пояснювати сутність явищ, пов'язаних з включенням осіб з порушеннями розвитку на навчання у ЗОШ; проявляти здатність навчатися й оволодівати сучасними знаннями, інноваційними методичними підходами, технологіями навчання, розвитку й виховання учнів з особливими освітніми потребами;

Опорні поняття: розвиток, генезис, еволюція, становлення, спеціальні заклади, порушення розвитку, модель інклюзивної освіти.

Репродуктивний рівень:

1. Прочитайте та проаналізуйте:

Невже гадаєш, що премилосердна й дбала матір наша природа зачинила їм двері до щастя, ставши для них мачухою?

Г.Сковорода

Цінність людського життя не можна ставити в залежність від природних якостей і обдарованості людини

Д.Гудінг, Дж.Леннокс

Я раджу іншим людям з обмеженими можливостями зосереджуватися

на тому, в чому їхня інвалідність не заважає бути добрими, і не шкодувати про те, у чому вона перешкоджає. Не будьте інвалідами духовно, так само, як і фізично...

С.Гокінг

Найбільший банкрут у цьому світі – людина, яка втратила свій життєвий ентузіазм

М.Арнолд

Я не знаю інших ознак переваги, крім доброти

Л.Бетховен

Так просто бути добрим. Треба тільки уявити себе на місці іншої людини

М.Дітріх

Знедолена природою дитина не повинна знати, що у неї слабкий розум, слабкі сили. Виховання такої дитини має бути у сто разів ніжнішим, чуйнішим, дбайливішим...

В.Сухомлинський

Вірте в себе! Вірте у свої здібності! Без скромної, але розумної впевненості у своїх силах, ви не зможете бути успішним та щасливим

Н.Вінтент Піл

2. Проаналізуйте історію виникнення інклюзії.

Визначте, у якому році, де, за яких умов відбулося становлення інклюзії як моделі. Що властиве даній моделі? Які ознаки її характеризують? Згідно якого принципу вона була реалізована?

3. Зафіксуйте етапи становлення інклюзії.

Поясніть, чи має кожен з етапів свою специфіку, особливості, певні критерії та показники щодо розвитку інклюзії?

4. Законспекуйте наступні нормативні положення, а саме:

- Наказ Міністерства освіти і науки від 11.09.09 № 855 «Про затвердження Плану дій щодо запровадження інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на 2009 – 2012 роки»;
- Концепція розвитку інклюзивної освіти (Наказ Міністерства освіти і науки України від 01.10.10 № 912);
- «Про порядок організації інклюзивного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах».

Зробіть висновки про те, що лежить в основі інклюзії, на яких принципах вона має бути реалізована у навчальних закладах України.

5. Проаналізуйте Саламанкську декларацію та Рамки дій.

Законспекуйте:

- основні принципи інклюзивної освіти;
- класифікацію осіб з ООП;
- права осіб з ООП.

Визначте, що стало причиною ухвалення даної декларації?

Які особи були визнані даним документом такими, що потребують додаткової допомоги?

6. Розмежуйте поняття:

- Додаткова допомога –
- Особливі потреби –
- Люди з інвалідністю –
- Інклюзія -

7. Продовжіть перелік нормативно-правових документів, що виступають гарантими інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти України:

- Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про освіту» щодо особливостей доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг» (№ 2953-VIII від 25 травня 2017 р.);
- постанова КМУ від 9 серпня 2017 року № 588 «Про внесення змін до Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах»...

8. Опрацюйте лекційний матеріал.

Визначте, у чому полягала специфіка ставлення соціуму до осіб з порушеннями у розвитку.

Проведіть порівняльний аналіз особливостей ставлення до даної категорії осіб у різні епохи.

На цій основі укладіть таблицю, подану нижче:

<i>Періоди розвитку</i>	<i>Характеристика ставлення соціуму до осіб з порушеннями розвитку</i>		
	<i>Прояви негативного ставлення</i>	<i>Прояви позитивного ставлення</i>	<i>Прояви пасивного ставлення</i>
Епоха Середньовіччя			
Епоха Відродження			
XIX століття			
XX століття			
Сучасність			

9. Законспекуйте Розділ Конституції «Права людини», де задекларовано демократичні та гуманістичні положення, що відповідають концептуальним положенням та ідеям міжнародних угод і домовленостей і повинні забезпечити захист прав усіх верств населення.
10. Прочитайте, занотуйте положення Закону України «Про соціальні послуги»: «соціальні послуги – комплекс заходів з надання допомоги особам, окремим соціальним групам, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самостійно їх подолати, з метою розв’язання їхніх життєвих проблем...».

Спробуйте пояснити дане твердження.

Доповніть поданий нижче перелік принципів, на яких базується надання соціальних послуг в Україні, а саме:

- ✓ гуманність;
- ✓ законність;
- ✓ соціальна справедливість;
- ✓ доступність та відкритість;
- ✓ індивідуальний підхід;
- ✓ забезпечення конфіденційності...

Визначте сутність кожного із принципів.

11. У Законі «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» подано таке визначення: «інвалід – це особа, яка має порушення здоров’я, зумовлене захворюванням, наслідками травми, анатомічними дефектами. Порушення здоров’я, яке призводить до інвалідності, пов’язане зі стійкими порушеннями функцій організму...».

Відповідно, обмежена життєдіяльність зумовлює необхідність особливого соціального захисту таких осіб, а, отже, визначається як система гарантованих державними органами управління економічних, соціальних та правових заходів, що забезпечують умови подолання обмеженої життєдіяльності і спрямовані на створення рівних з іншими можливостей участі в житті суспільства. Поясніть.

11. Складіть перелік моделей інклюзивної освіти, що виникали у процесі її розвитку та зміну ставлення соціуму до даної категорії осіб.

12. Чи існує відмінність між даними моделями?

Яка саме?

Що спільного у різних моделях інклюзивної освіти? Поясніть. Заповніть таблицю:

№ з/п	Назва моделі інклюзії	Функціонально-змістові характеристики моделі
1	Модель «Хвора людина»	
2	Модель «Недолюдина»	
3	Модель «Загроза суспільству»	
4	Модель «Об'єкт жалю»	
5	Модель «Об'єкт обтяжливої благодійності»	
6	Модель «Розвиток»	

13. Прочитайте та проаналізуйте висловлене твердження ЮНЕСКО, Комісією з прав людини:

«Освіта має надаватись в межах можливого, у загальноосвітніх школах, без будь-якого вияву дискримінації стосовно дітей та дорослих інвалідів. Таким чином, у більшості випадків, інвалідність сама по собі не є перешкодою, дискримінація – ось що перешкоджає дитині отримувати освіту у загальній системі...»

14. Занотуйте причини появи та збільшення чисельності дітей із порушеннями психофізичного розвитку в Україні:

- наявність та доступність базових послуг (медичних, освітніх, соціальних);
- медико-педагогічна неграмотність батьків (не знають і не вміють об'єктивно оцінювати стан здоров'я та фізичного розвитку дитини);
- спадковість та наслідування захворювань батьків; недостатня кількість медичних закладів (лікарень, пунктів тощо), матеріалів, лікарських засобів, інструментарію;
- техногенне навантаження в окремих регіонах України (гірській місцевості), низька якість води, набуті каліцтва та травми дітей;
- специфічний гендерний розподіл обов'язків в українській родині (важка праця жінок у період вагітності);
- відсутність різного роду інформаційно-освітніх матеріалів (навчально-методичної літератури медико-психолого-педагогічного змісту та ін.) та інші.

Доповніть даний перелік власними твердженнями (на основі спостережень, вивчення нормативних документів, статистичних даних тощо).

15. Доповніть список переваг інклюзивного навчання над спеціалізованим навчанням осіб з порушеннями розвитку:

- стимулюючий вплив однолітків на розвиток дітей з порушеннями в розвитку; полегшення умов адаптації до умов життя;
- розвиток та розширення кола спілкування;
- прищеплення милосердя, співчуття, терпимості (тобто морального виховання) інших учнів тощо.

16. Починаючи з 2000 року в Україні активізувалась законотворча діяльність стосовно регламентації надання освітніх, медичних, соціальних послуг особам з порушеннями розвитку, про що засвідчує прийняття низки нормативно-правових документів. Ознайомтесь із переліком даних документів, поданим нижче. Законспекуйте окремі із них (на вибір), поясніть сутність:

*Перелік основних нормативно-правових документів
інклюзивної освіти в Україні*

- ❖ Закон «Про охорону дитинства» (2001)
- ❖ Закон «Про соціальні послуги» (2003)
- ❖ Закон «Про реабілітацію інвалідів в Україні» (2005)
- ❖ Указ Президента України від 02.1.2002р. за № 1112/2002 «Про додаткові заходи щодо посилення соціального захисту інвалідів та проведення у 2003 році Року інвалідів в Україні»
- ❖ Указ від 01.06.2005 р. за № 900/2005 «Про першочергові заходи щодо створення сприятливих умов життєдіяльності осіб з обмеженими фізичними можливостями»
- ❖ Указ від 27.12.2005 р. за № 1228/2007 «Про додаткові невідкладні заходи щодо створення сприятливих умов для життєдіяльності осіб з обмеженими фізичними можливостями»
- ❖ Указ від 19.11.2011р. за № 61215/0/1-11 «Про питання щодо забезпечення реалізації прав дітей в Україні»
- ❖ Постанова Кабінету Міністрів України від 26 жовтня 2016 р. № 753 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 23 квітня 2003 р. № 585»
- ❖ Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо прав інвалідів» (№ 4213-VI від 22.12.2011)
- ❖ Закон України «Про внесення змін до деяких законів України про освіту щодо організації інклюзивного навчання» (№ 1324 – VII від 5 червня 2014 року)
- ❖ Указ Президента України №926/2010 від 30 вересня 2010 р. «Про заходи

щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні»

- ❖ Указ Президента України № 588/2011 від 19 травня 2011 р. «Про заходи щодо розв'язання актуальних проблем осіб з обмеженими фізичними можливостями»
- ❖ Постанова Кабінету Міністрів України від 23 квітня 2003 р. № 585 «Про встановлення строку навчання у загальноосвітніх навчальних закладах для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку» (Із змінами, внесеними згідно з постановою КМ № 780 від 27.08.2010)
- ❖ Постанова Кабінету Міністрів України від 18.07.2012 р. «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України №346 від 14.04.1997 р. та № 963 від 14.06.2000 р.
- ❖ Постанова Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2013 року № 607 «Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами» та ін.

17.Складіть бібліографію до теми.

Частково-пошуковий рівень:

1. Концептуальні основи освітньої інклюзії становлять:

- а) теорія справедливості та поваги прав людини, теорія соціальних систем щодо розвитку особистості;
- б) соціальний конструктивізм й структуралізм;
- в) ідеї інформаційного суспільства й соціальної критики.

Визначте їх сутність та зміст.

Заповніть таблицю:

<i>Назва напрямку</i>	<i>Зміст</i>	<i>Основні мета, завдання</i>
теорія справедливості		
соціальний конструктивізм		
соціальна критика		

Поясніть, у контексті яких ідей освіта розглядається на кшталт суспільного блага, що потребує надання всім без винятку особам рівних можливостей щодо отримання соціальних цінностей?

2. Охарактеризуйте, завдяки чому особистість здатна сформувати у собі спроможність подолання соціальної несправедливості? Прихильники якого напрямку висували дані ідеї?
3. Опрацюйте відповідну інформацію, виокремте основні чинники впливу на виникнення потреби інклюзії.

Поясніть, хто був ініціатором включення осіб з особливими потребами на навчання у масові школи?

У якому вигляді було реалізовано первинну модель інклюзії? Де саме?

4. Складіть перелік основних ознак моделі інклюзії, що формувала суспільну думку стосовно осіб з порушеннями психофізичного розвитку і панувала до середини ХХ століття, пропагувала повну ізоляцію таких осіб як неповносправних, що потребували благодійності та опіки з боку інших.
5. Складіть перелік країн, що стали першими на шляху розвитку інклюзивної освіти.

Визначте, які документи стали гарантами інклюзії?

Який позитивний досвід включення осіб з особливими освітніми потребами на навчання даної країни варто запозичити?

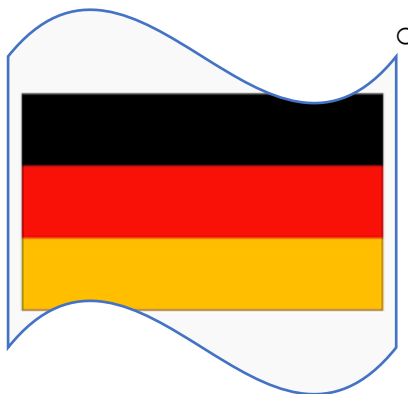
6. Опрацюйте лекційний матеріал та низку літературних джерел. На цій основі визначте сутність теорії Д.Андерс, Д.Лупарт, Г.Лефрансуа. Яку назву вона носила?
У чому полягала її сутність?
У який період часу вона появилася?
Які причини провокували її появу?
7. Перелічіть основні завдання інклюзивної освіти. Занотуйте їх. Визначте, які із них є реалізовані, а які зазнають труднощів у процесі реалізації? Поясніть чому.
8. Опрацюйте лекційний матеріал та літературу. На цій основі зобразіть схематично структуру спеціальної освіти на сучасному етапі. Паралельно із цим укладіть траєкторію розвитку спеціальної освіти.
9. Ознайомтесь із переліком негативних наслідків ізоляції осіб з порушеннями психофізичного розвитку. Доповніть його та занотуйте у зошит:

- поява пасивності та залежності осіб з особливими потребами від інших людей;
- дискримінація та упереджене ставлення суспільства до задоволення потреб таких осіб;
- виникнення так званого «інституційного менталітету» як нового виду інвалідності, що «перешкоджає реінтеграції у суспільство»
- ...

10. Подолання соціальної сегрегації, проявами якої є визнання відмінностей статей, раси, культури, соціального класу, національності, релігійних уподобань, індивідуальних можливостей та здібностей є основним завданням низки країн. Ознайомтесь із їх переліком, поданим нижче. Оберіть ті країни, що справді упровадили дану модель інклюзії:

- Данія
- Ісландія
- Індія
- Іспанія

- Канада
- Кіпр
- Мальта
- Нідерланди
- Норвегія
- ПАР
- США
- Швеція

Який нормативно-правовий документ є стрижневим у політиці уряду даних держав?

- 11.** Заповніть таблицю «Етапи розвитку спеціальної освіти».
- 12.** Законспектуйте основні праці Дж. Кардано, Е. Б. де Кондільяк, Д. Дідро, Я. Коменський, М. Радищева (на вибір), які відіграли важливу роль у становленні спеціальної освіти в епоху Відродження.
- 13.** Ознайомтесь із специфікою діяльності Київського училища для незрячих, що було створене в 1884 році. Занотуйте основні його мету, напрями діяльності, особливості.
- 14.** Ознайомтесь із напрацюваннями видатних діячів початку ХХ ст. А. Володимирського, В. Короленка, І. Соколянського, О. Щербини та ін. Визначте основні проблеми розвитку спеціальної освіти того час

Рис. 1. І.Соколянський та його вихованці

15. Опрацюйте літературні джерела. Вивчивши досвід відомих діячів минулого, укладіть таблицю:

Назва спеціального закладу	<i>Лікарсько-педагогічний заклад доктора І. Малярєвського (1882)</i>	<i>Лікарсько-педагогічний інститут доктора І. Сікорського (1905)</i>	<i>Школа-санаторій доктора В. Каценка (1908)</i>	<i>Школа-клініка І.Соколянського (1923)</i>
Основне призначення закладу				
Категорія осіб, що навчалася				
Основні мета, завдання, напрями діяльності				

Порівняйте діяльність даних спеціальних закладів.

Встановіть, що у них спільного та відмінного?

16. Ознайомтесь із основними завданнями навчального плану інклюзивної школи:

- адаптувати навчальні програми та плани; фізичне середовище; форми та методи навчання до можливостей та освітніх потреб учнів із порушеннями розвитку;

- використовувати усі можливі ресурси задля створення комфортних умов перебування дітей з особливими потребами у ЗОШ;
- працювати у «команді», залучаючи усіх без винятку педагогів, фахівців, батьків та членів громади до навчально-виховного процесу;
- створювати позитивний клімат у шкільному середовищі тощо.

Доповніть даний перелік. Спробуйте пояснити кожен із пунктів, перелічених вище.

17.Визначте, за яких умов найбільш інтенсивно розвивалась система спеціальної освіти? Поясніть.

18.Складіть опис історичних подій, які вплинули на становлення та розвиток спеціальної освіти на території України.

19.На основі пошуково-дослідницької діяльності та вивчення літературних джерел, занотуйте чисельність спеціальних закладів для дітей з порушеннями розвитку у різні періоди розвитку спеціальної освіти.

20.Перелічіть фактори впливу на включення осіб з різними видами порушень на навчання:

- а) до спеціальних навчальних закладів;
- б) до масових шкіл;
- в) для здійснення індивідуального (дистанційного) навчання.

11. Визначте сутність та зміст інклюзії –

а) Інклюзія означає ...

б) основними її принципами прийнято вважати –

в) основне гасло інклюзії –

г) мета інклюзії в освіті полягає у –

д) актуальність упровадження інклюзії у загальноосвітній процес, підтверджується тим, що –

12. Поясніть, про що йдеться: «25% дітей приходять у школу з порушеннями у здоров'ї, а 60% учнів мають ярко виражені індивідуальні особливості...»

13.Ознайомтесь із декількома обґрунтуваннями інклюзивної освіти, а саме:

1) *освітнього характеру*: вимоги до ЗОШ з інклюзивним навчанням передбачають розробку нових та адаптацію вже існуючих програм та планів, які б відповідали індивідуальним відмінностям дітей з особливими освітніми потребами;

2) *соціального змісту*: зміна ставлення до існуючих відмінностей через спільне навчання усіх без винятку дітей шкільного віку, що своєю чергою слугує створенню справедливого та недискримінаційного суспільного устрою;

3) *економічного спрямування*: ймовірно, дешевше створювати й утримувати ЗОШ, у яких навчаються всі без винятку діти шкільного віку, аніж фінансувати складну систему різних типів закладів тощо.

Поясніть кожен із них.

14. Ознайомтесь із поданим нижче Рис 2.

Рис. 2. Статистика зростання/спадання чисельності осіб з порушеннями розвитку

Поясніть причини зростання кількості осіб з порушеннями розвитку.

15. Проаналізуйте особливості інклюзивної освіти на сучасному етапі. Чи існують певні проблеми щодо її упровадження у школах?

Відповідь обґрунтуйте.

16. Прочитайте твердження та завершіть його, доповнивши подану думку необхідними складовими:

«Концептуальні засади суспільного устрою, що подані у Декларації ООН про соціальний розвиток, передбачають й пропагують толерантність, терпимість, засудження будь-якої дискримінації...»

17. Прочитайте. Визначте, про що йдеться:

- а) «всі діти повинні навчатись разом, незважаючи на відмінності, що існують»;
- б) визнання та урахування різноманітних потреб та запитів, інтересів, здібностей і нахилів дітей шкільного віку шляхом узгодження різноманітних видів і темпу навчання;
- в) забезпечення якісної освіти шляхом розробки навчальних програм, планів, прийняття організаційних заходів, розробки методики викладання дисциплін, використання ресурсів та партнерських зв'язків;
- г) сприяння адаптації та соціалізації дітей з особливими освітніми потребами;
- д) індивідуалізація навчального процесу задля участі усіх учнів у житті школи;
- е) розкриття потенційних можливостей учнів з особливими освітніми потребами шляхом гнучкості системи освіти, рівня та діапазону наданих послуг (раннє виявлення порушень; єдність діагностики і корекції розвитку; наступність освіти тощо);
- є) мобільність, спрямована на створення умов підтримки можливостей й реалізації здійснення якісної пізнавальної діяльності кожного школяра та інше.

Поясніть, що малося на увазі:

- напрями інклюзивної освіти;
- принципи інклюзивної освіти;
- методи навчання в інклюзивній школі?

18. Створіть схематичне зображення структури «суспільства для всіх»:

Захист та організована повна інтеграція в соціум усіх верств населення задля реалізації права на

- життя,
- комфортний побут,
- працю,
- навчання,
- сім'ю,
- участь у громадських справах тощо,
- визнання повної рівності прав незалежно від віку, раси, національності, статі, статусу, матеріального добробуту, стану здоров'я чи можливостей.

Творчий рівень:

1. Підготуйте повідомлення, доповіді та реферати на тему.

2. Складіть ребус та кросворд на тему «Інклюзивне навчання».
3. Інклюзивна освіта ґрунтується на концепції «нормалізації», в основі якої - ідея про те, що життя і побут людей з порушеннями в розвитку мають бути якомога наближеними до умов і стилю життя інших членів суспільства. Спробуйте, керуючись даною ідеєю, створити план-схему такого суспільства, визначте основні його структурні елементи, напрями розвитку. Продемонструйте схематично (або завдяки мультимедійної презентації).
4. Ознайомтесь із біографічними даними відомого світу діяча Ніка Вуйчича. Підготуйте мультимедійну презентацію про дану особистість.

Завдання для самоконтролю

1. Що таке інклюзивна школа?
2. Які принципи інклюзивної освіти Ви знаєте?
3. Які чинники впливали на становлення та розвиток інклюзії як соціальної моделі?
4. Які проблеми інклюзивної освіти на сучасному етапі розвитку України?
5. Перелічіть моделі інклюзивної освіти
6. Які особи є особами з особливими потребами?
7. Які потреби вважаємо особливими?
8. Які основні завдання повинна вирішувати інклюзивна освіта?

СВІТОВИЙ ДОСВІД ВКЛЮЧЕННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ЗОШ

- Нормативно-правова база інклюзивного навчання (міжнародний рівень).
- Розвиток інклюзивного навчання у європейських країнах: досвід США та Канади.
- Організація освіти дітей з особливими потребами в Австрії.
- Основні підходи до адаптації шкіл, підготовки педагогічних кадрів щодо включення дітей з особливими потребами на навчання у ЗЗО.

Навчальні цілі:

Знати – нормативно-правову базу; досвід включення осіб з ООП на навчання у школи Канади, США та Австрії; основні підходи до адаптації шкіл до потреб осіб з порушеннями розвитку.

Уміти – пояснювати та розмежовувати поняття; виокремлювати основні поняття під час опрацювання педагогічної літератури; пояснювати сутність явищ, пов'язаних з включенням осіб з порушеннями розвитку на навчання у ЗЗО; проявляти здатність навчатися й оволодівати сучасними знаннями, інноваційними методичними підходами, технологіями навчання, розвитку й виховання учнів з особливими освітніми потребами;

Опорні поняття: нормативно-правова база, документи міжнародного рівня, європейський досвід, адаптація, особливі потреби, модифікація.

Репродуктивний рівень:

1. Ознайомтесь із літописом цікавих думок. Проаналізуйте. Укладіть власний:

Дитина, яка терпить менше образ, виростаю людиною, що більше усвідомлює свою гідність

М.Чернишевський

Природа хоче, щоб діти були дітьми, перш ніж бути дорослими. Дайте дитинству дозріти в дітях.

Ж.Ж.Руссо

Кожна дитина в певній мірі геній, і кожен геній в певній мірі – дитина

Важке дитинство ніколи не закінчується

Є.Урбан

Поведінка є таким самим джерелом патології, як гени й середовище...Неправильна поведінка людей є більш частою причиною їхніх захворювань, аніж зовнішні дії чи слабкість природи людини

М. Амосов

Головним засобом попередження хвороби є гармонійний розвиток духовних і фізичних сил людини

П.Лесгафт

2. Проаналізуйте твердження Крістенсена (Christensen, 1996): *«Виключення дітей з будь-якої форми освіти на підставі фізичного стану, а також сегрегація в окремих навчальних закладах і класах порушує їхні основні права людини та не дає можливості виявити індивідуальні задатки».*
3. Головне завдання ефективної школи у США – сформувати в учнів навички самостійної навчальної діяльності.

Науковці Овенс (Owens, 1998), Столл та Фінк (Stoll and Fink, 1996) виокремлюють наступні *змістово-функціональні характеристики ефективної інклюзивної школи:*

- ✓ заздалегідь визначені цілі, яких сподіваються досягти зі своїми учнями, та забезпеченість навчальними програмами, що дають змогу реалізувати поставлені цілі та продемонструвати учнівські досягнення;
- ✓ динамічна і гнучка система навчання – задовольняти потреби всіх споживачів освітніх послуг (учнів, батьків, громади), постійне оновлення навчальних програм з урахуванням майбутніх потреб;
- ✓ інноваційний підхід – йти в ногу з технічним прогресом, бути творчими і відкритими до інновацій. У своїй діяльності педагоги керуються новою парадигмою навчання, в якій центр уваги переноситься із змісту на формування вміння вчитися, від знань як продукту – на процес їхнього набуття, від успішності (порівняно з іншими) на першочерговість самоусвідомлення та особистого розвитку;

- ✓ освіта розглядається як процес, що триває упродовж життя, а не як соціальна необхідність, пов'язана з певним віком ("Освіта впродовж життя, а не для життя");
- ✓ учитель перестає бути єдиним джерелом знань – тепер він є посередником навчальної діяльності дітей;
- ✓ формування шкільної культури, яка надає підтримку всім учням, незалежно від того, чи вважається дитина "винятковою" чи ні, а також підтримує вчителів і батьків дитини. Школа розглядається як осередок навчання, де панує атмосфера інклюзії та турботи;
- ✓ школа, що постійно вдосконалюється – учні набувають нових знань, умінь і навичок та формують нові цінності та переконання;
- ✓ "Навчання – це сутність змін і їхній головний атрибут".

Проаналізуйте прочитане. Зробіть висновки та запишіть їх.

4. У Канаді прийнято вважати, що «школа – це дзеркало громад» або «мікрокосмос суспільства». Поясніть сутність даного вислову.
5. Законспекуйте працю Захарчук М. Є. Становлення та розвиток освітніх концепцій інтеграції та інклюзії у США// Вища освіта України. 2012. Т. I (34). С. 143–150.
6. Опрацюйте статтю Бондар Т.І. Тенденції розвитку інклюзивної освіти в Канаді: законодавчий аспект//Науковий Вісник Ужгородського ун-ту. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2016. Вип. 1 (38). С. 51-54.
7. Законспекуйте працю Лупарт Дж. Шкільна реформа в Канаді: перехід від роздільних систем освіти до інклюзивних шкіл // Дефектологія. Особлива дитина: навчання і виховання. 2010. № 1. С. 6–11.
8. Перелічіть особливості інклюзивної освіти в Канаді, США.
9. Проаналізуйте історію виникнення інклюзії у США та Канаді.
10. Зафіксуйте етапи становлення інклюзії у США.
11. Законспекуйте Декларацію ООН «Про права дитини», «Про права інвалідів» та інші основні нормативні документи про інклюзивну освіту.
12. Складіть бібліографію до теми.

Частково-пошуковий рівень:

1. Порівняйте особливості інклюзії у США та Австрії. Занотуйте перелік відмінностей між змістом інклюзивної освіти обох держав.
2. Розмежуйте поняття:
  - Мейнстрімінг –

- Інтеграція –
- Рівність –
- Інклюзія –

3. Занотуйте власні дослідження у таблиці:

<i>Країна</i>	<i>Особливості упровадження інклюзії</i>	<i>Види адаптації та модифікації</i>	<i>Категорії осіб, включених до масових шкіл</i>
<i>Канада</i>			
<i>США</i>			

4. Ознайомтесь із нижче наведеними основними критеріями інклюзивної освіти у Канаді (розробка Канадського дослідницького центру інклюзивної освіти:

- Підтримувальне оточення (Supportive Environment) : атмосфера, цінності, політика школи мають відповідати очікуванням школярів і педагогів. Відчуття належності забезпечується привітним ставленням, безпечним і комфортним простором, де не роблять припущень щодо здібностей дітей чи усвідомленням про їх різноманітність;
- Позитивні стосунки (Positive Relationships) Учителі заохочують до самостійного ухвалення рішень – вибір місця у класі. Вони моделюють ситуації, які сприяють налагодженню партнерських стосунків
- Почуття компетентності (Feelings of Competence). Діти повинні вірити у власні здібності та сили та знати, що інші так само в них вірять. Формування позитивної самооцінки стосується різних сфер – соціальної, спортивної, етичної, навчальної, творчої. Дізнавшись сильні сторони, діти усвідомлюють свою цінність та почуваються гідно;
- Можливості для участі (Opportunities to Participate). Усі без винятку мають мати можливість брати участь у заходах. Згодом вони можуть розвинути фізичні чи соціальну компетентність, необхідні для їх функціонування у школі, вдома, суспільстві. Крім того вони усвідомлюють, що мають зв'язок з іншими. Коли дітей цінують, чують, заохочують, розуміють, вірять у них – вони будуть успішними.

5. Поясніть, з якою метою кожне управління (School board) освіти та федерація учителів Канади мають власний сайт, на якому інформують населення про інклюзію.
6. Ознайомтесь із представленими статистичними даними (джерело: згідно опитування MetLife 2005 «Кольорова ковдра: діти з особливими потребами та розрив у плануванні», опитування Torn Security Blanket, 2011) про кількість осіб з різними видами нозологій у США.

У результаті пошукової діяльності спробуйте знайти власні статистичні дані (про види нозологій осіб США, кількість учнів у спеціальних закладах, її зростання/спадання тощо):

<i>№ з/п</i>	<i>Загальна кількість</i>	<i>Певна проблема</i>
1	1/5 усіх громадян США	Мають певні порушення розвитку
2	15% населення США віком до 5 років	Мають певний ступінь інвалідності
3	6,2% дітей віком 5-15 років	Мають певні види порушень
4	20% громадян віком 16-64 р.	Властиві певні форми психофізичних порушень
5	75% дорослого населення з ООП	Не можуть працевлаштуватися
6	32% сімей, у яких є особи з порушеннями психічного розладу	Займають найбільш високий рівень бідності
7	1 дитина з 9 віком 9-18 років	Отримує сьогодні спеціальні освітні послуги
8	5,5% сімей США	Мають одного і більше члена з порушеннями психофізичного розвитку
9	1,3 % сімей США	Виховують двох і більше дітей з інвалідністю

7. Поясніть, чи залежить від ступеню інвалідності те, хто надає допомогу учневі (асистент, спеціальний педагог) у школі Канади, США?
8. Прочитайте та проаналізуйте особливості навчання дітей із порушеннями розвитку у школах Канади:
- Спеціальних підручників для дітей з порушеннями розвитку немає;
  - У випадку наявності незрячого учня, у школі існує ресурсна кімната, у якій міститься брайлівський принтер для роздрукування необхідних навчальних матеріалів;
  - Учитель несе пряму відповідальність за виконання індивідуальної програми учнем та може вносити у неї відповідні корективи;
  - У школах працюють фахівці, які надають допомогу дітям з порушеннями розвитку;
  - У окремих школах проводяться так звані «поведінкові уроки», на яких учні моделюють різні ситуації (чому мені страшно, що мене може заспокоїти, як вийти з фрустрації, як зрозуміти мої почуття).
9. Діти із порушеннями розвитку у процесі навчання у школах Канади відповідно до фінансування за програмою ODSP повинні бути забезпечені:
- комунікативними пристосуваннями, пристроями, допоміжними засобами;
  - харчуванням;
  - транспортуванням до навчального закладу та додому;
  - наданням допомоги персонального асистента (до 14 год. на тиждень).

Поясніть, за яким принципом організовано інклюзію у Канаді?

10. Перелічіть принципи, що лежать в основі інклюзивної освіти США.

11. Заповніть подану нижче таблицю. У таблиці відобразіть суттєві функціонально-змістові характеристики освітньої реформи Австрії та Канади:

<i>Особливості реформи</i>	<i>Австрія</i>	<i>Канада</i>

12. Складіть перелік основних напрямів інклюзії у Канаді.

13. Ознайомтесь із поданою нижче моделлю інклюзивної освіти США. Зробіть висновки та запишіть їх. Спробуйте пояснити особливості даної освітньої реформи у США (Рис.3):

спільна мета (цінності, навчальні цілі, єдність у викладанні)

півпраця (колегіальність, підтримка між педагогами, зосередженість на змісті навчання)

сприятлива атмосфера (визнання особистості та її неповторності, залучення учнів, батьків, моніторинг досягнень)

Рис. 3. Характерологічні ознаки інклюзивного процесу шкіл США

Поряд із цим укладіть таблицю, у якій буде віддзеркалено структурні елементи основних показників та критеріїв ефективною школи (досвід США):

<i>Спільна мета</i>	<i>Інклюзивне середовище</i>	<i>Зосередженість на результатах навчальної діяльності учнів</i>	<i>Особливості реалізації на практиці</i>
цінності, переконання	залучення та відповідальність учня	регулярний і частий моніторинг учнівських досягнень	...
навчальні цілі	фізичне середовище	колегіальність і підтримка у стосунках між учителями	...
єдність у викладанні	визнання та заохочення позитивна поведінка учня залучення батьків та громади	зосередження на методах викладання і змісті навчання	...

14.Перелічіть основні завдання шкіл Австрії.

15.Підготуйте таблицю «Порівняльний аналіз розвитку інклюзивної освіти: європейський досвід».

16.На основі ознайомлення з Рис.4. зафіксуйте у зошиті основні шляхи подолання труднощів та проблем у процесі включення осіб з порушеннями розвитку на навчання до масових шкіл США:

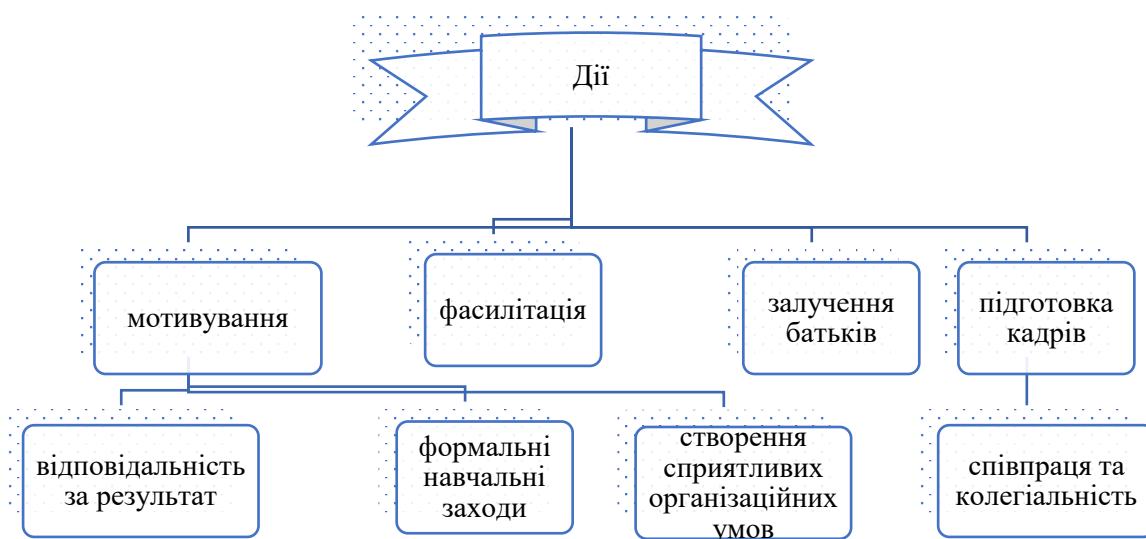

Рис. 4. Шляхи подолання труднощів упровадження інклюзивної освіти в США

17.Прочитайте. Спробуйте з'ясувати зміст інклюзії, основні мету й завдання у Канаді:

«Підґрунтям для переосмислення політики стосовно освіти учнів з особливими потребами в провінції Альберта послуговували думки фахівців про існування двох розрізнених систем: загальної або типової освіти й спеціальної освіти, яка означала середовище, де за пропоновано спеціальні послуги.

Інклюзію в провінції Альберта схарактеризовано як можливість повної, значущої інтеграції до типового навчального середовища. Інклюзія передбачає ставлення прийняття й відчуття належності всіх учнів. У такий спосіб учні почувуються як частина шкільної родини...» (Т.Бондар)

18.Ознайомтесь з поданим нижче матеріалом.

Зробіть висновки.

Занотуйте основне.

Спробуйте пояснити такі розбіжності, суттєві відмінності та схожі риси:

Поняття «інклюзія», «інклюзивна освіта» широко використовують у нормативних документах кожної з 10 провінцій і трьох територій. Серед основних концептів інклюзії виокремлено такі, як:

- «можливість повної інтеграції»;
- «принцип»;
- «філософію бачення»;
- «спосіб думки»;
- «ставлення»;
- «союз ідеї й філософії»;
- «право».

Інклюзивну освіту Канади кваліфікують як систему, яка забезпечує реалізацію права, потреб, можливостей, переконань, принципів, що надає доступ до якісної освіти, можливість бути активним членом шкільного колективу.

Ідея взаємної відповідальності за всіх учнів є наскрізною в документах департаменту освіти й місцевих відділів освіти Канади. Загалом інклюзія – це активна участь і заохочення до взаємодії з іншими. Однак у різних провінціях по-різному трактується інклюзія, а саме:

- *Інклюзія* - ідея й бачення, що ґрунтовані на переконанні про право кожної особи бути прийнятою до звичайного класу. Належність означає навчання в загальноосвітньому класі з ровесниками, індивідуальне цілепокладання в досягненні навчальних результатів за умови необхідного супроводу; прогнозує об'єднання спеціальної й загальної освіти, а також уведення інноваційних навчальних стратегій і професійну співпрацю фахівців (*провінція Квебек*);
- *Інклюзія* - спосіб мислення та дій, що допомагають кожній людині почуватися прийнятою, поцінованою й у безпеці. За цієї умови інклюзивна громада свідомо розвивається для задоволення мінливих потреб громадян. Шляхом визнання й підтримки інклюзивне співтовариство надає паритетні можливості для участі та рівного доступу до всіх благ громадянства. Інклюзивні школи уможливають доступне навчальне середовище для всіх учнів, які мають змогу навчатися, розвиватися, брати активну участь у суспільному житті. Основні цінності та переконання: усі учні навчаються по-різному та з різною швидкістю, мають індивідуальні здібності й потреби, хочуть

відчувати, що про них дбають і їх цінують, мають право користуватися власною освітою (*провінція Монітоб*);

- Визначення *інклюзії* базується на ретельному вивченні розвитку інклюзивної освіти й стосується всіх учнів, а не обмежена учнями, які мають інвалідність або особливі потреби. Це ставлення й підхід, які заохочують учнів уважати себе членами громади, посилюють у всіх школярів відчуття власної гідності. Інклюзія – це союз ідеї / філософії та педагогічної практики, що дає змогу кожному учневі почуватися шанованим, упевненим, у безпеці, навчатися й розвиватися з ровесниками в загальноосвітньому середовищі. Інклюзія заснована на системі цінностей і переконань, зосереджена на найкращих характеристиках учня, що сприяє соціальній згуртованості, формує почуття належності, уможливорює активну участь у навчанні й суспільному житті школи, а також взаємодію з однолітками та вчителями в шкільному співтоваристві (*провінція Нью-Брансуїк*).

Визначте, від яких факторів узалежнюється зміст понять «інклюзія», «інклюзивна освіта» та чому він набуває різного значення. Оберіть ті із чинників, що є найбільш впливовими на даний процес:

- 1) політика країни;
- 2) економічна ситуація;
- 3) традиції;
- 4) глобалізаційні процеси;
- 5) соціальні умови, де розвивається система освіти.

19. Ознайомтеся зі структурою (Рис.5) так званої американської «мультидисциплінарної команди». Дана команда, на думку американців, є основною умовою успішного навчання дитини з особливостями психофізичного розвитку в інклюзивному середовищі. Визначте, чому саме?

Запишіть ознаки, специфіку діяльності кожного із представників даної команди.

Визначте особливості здійснення консультацій даними фахівцями для дітей з порушеннями розвитку:

Рис. 5. Мультидисциплінарна команда навчального закладу США

20. Упродовж 1960-1970 рр. у Канаді домінувало переконання про рівність можливостей усіх дітей в отриманні освітніх послуг. Це послужило розширенню спеціальних освітніх послуг для дітей з обмеженими можливостями.

Поширення інклюзії оптимізував ухвалений у серпні 1960 р. «Білль про права громадян» і підписання Канадою договору про створення Організації з економічного співробітництва та розвитку (*OECP, Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD)*) у квітні 1961 р. правонаступником федерального закону «Білль про права громадян» є «Канадська Хартія прав і свобод» («*The Canadian Charter of Rights and Freedoms*», 1982 р.).

Визначте основну мету Хартії. На чому зацентровано особливу увагу даним документом?

21. Однією з перших провінцій, де розвивалася інклюзивна освіта Канади, вважають Саскачеван. Оберіть чинники, що слугували даному процесу:

- соціально-економічне становище;

- демократичний рух;
- велика кількість осіб з порушеннями розвитку.

Відповідь обґрунтуйте.

22. Розроблення закону стосовно забезпечення особливих освітніх потреб дітей Канади стало результатом опублікованого звіту Комітету провінції Онтаріо «Життя й навчання» («*Living and Learning*», 1968 р.) та «Стандарти для вчителів виняткових дітей у Канаді» («*Standards for Educators of Exceptional Children in Canada*», 1971).

Визначте:

- про що йшлося у першому звіті, основні його акценти щодо прав особистості;
- про які рівні професійної підготовки педагогів йшлося у другому звіті?

Творчий рівень:

1. Підготуйте повідомлення, доповіді та реферати на тему «Досвід США та Канади: інклюзія».
2. Складіть ребус та кросворд на тему «Інклюзивне навчання та його принципи».
3. Опрацюйте праці американських учених Уеста, Айдола, Кеннона, Майлза, Саксі, Лібермана, Вілла, Таузенда, Паулуччі-Віткомба, Невіна, Уайдіна і Гріммета (*West, Idol and Cannon, 1987; Miles, Saxi and Liberman. 1988; Villa, Thousand, Paulucci-Whitcomb and Nevin, 1990; West and Idol, 1990; Wideen and Grimmet, 1995*), які досліджували питання проведення спільних консультацій між педагогами спеціальної та загальної освіти у процесі змін. Виокреміть низку переваг такої співпраці та занотуйте їх.

Завдання для самоконтролю

1. У чому полягає зміст інклюзії у США?
2. Які види роботи у школах Австрії з дітьми з ООП Вам відомі?
3. Визначте основні напрями інклюзивної освіти в Австрії?
4. У чому полягають основні завдання щодо адаптації шкіл європейських країн?
5. Що таке адаптація ЗЗО?
6. Перелічіть види модифікацій європейських шкіл до потреб осіб з ООП?
7. Чий досвід Вам найбільш прийнятний задля упровадження в українських ЗОШ? Чому?
8. Які правила професійної підготовки учителів ЗОШ Канади Вам відомі?
9. Які вимоги до діяльності асистента вчителя ЗЗО Австрії Ви знаєте?
10. Чи існує система спеціальної освіти у США? Канаді? Поясніть.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОСВІТИ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В УКРАЇНІ

- Практичний досвід реалізації інклюзивної освіти на сучасному етапі.
- Основні чинники впливу на гальмування процесу інклюзії. Умови і шляхи подолання перешкод.
- Система спеціальної освіти в Україні. Історія становлення, розвитку та реформування спеціальної освіти.
- Індивідуальне навчання дітей з особливими потребами.

Навчальні цілі:

Знати – становлення та розвиток системи спеціальної освіти, її структурні ланки, особливості діяльності спеціальних навчальних закладів; основні проблеми освіти дітей з ООП на сучасному етапі.

Уміти – пояснювати та розмежовувати поняття; виокремлювати основні поняття під час опрацювання педагогічної літератури; пояснювати сутність явищ, пов'язаних з включенням осіб з порушеннями розвитку на навчання у ЗОШ; проявляти здатність навчатися й оволодівати сучасними знаннями, інноваційними методичними підходами, технологіями навчання, розвитку й виховання учнів з особливими освітніми потребами;

Опорні поняття: розвиток, спеціальна освіта, індивідуальне навчання, чинники, фактори, гальмування, становлення.

Репродуктивний рівень:

1. Ознайомтесь із різними обґрунтуваннями інклюзивної освіти:

Освітнього характеру:

- Школи повинні адаптувати та розробити такі методи навчання, які відповідають індивідуальним можливостям учнів

Соціального характеру:

- Інклюзивна школа здатна змінити ставлення соціуму до існуючих відмінностей людей через спільне навчання, створюючи таким чином основу для справедливого суспільства

Економічного характеру:

- Дешевше створювати та утримувати загальноосвітні та дошкільні навчальні заклади, у яких навчаються та виховуються усі діти разом,

аніж створювати складну систему різних типів закладів, що спеціалізуються в галузі освіти конкретних категорій дітей. Інклюзивні заклади, які забезпечують ефективну освіту для всіх дітей є економічно більш прийнятним засобом забезпечення освіти для всіх.

Поміркуйте, у яких країнах ці обґрунтування дали поштовх для упровадження інклюзивної освіти?

Яке з даних тверджень є найбільш прийнятним та чому? У чому їх відмінність?

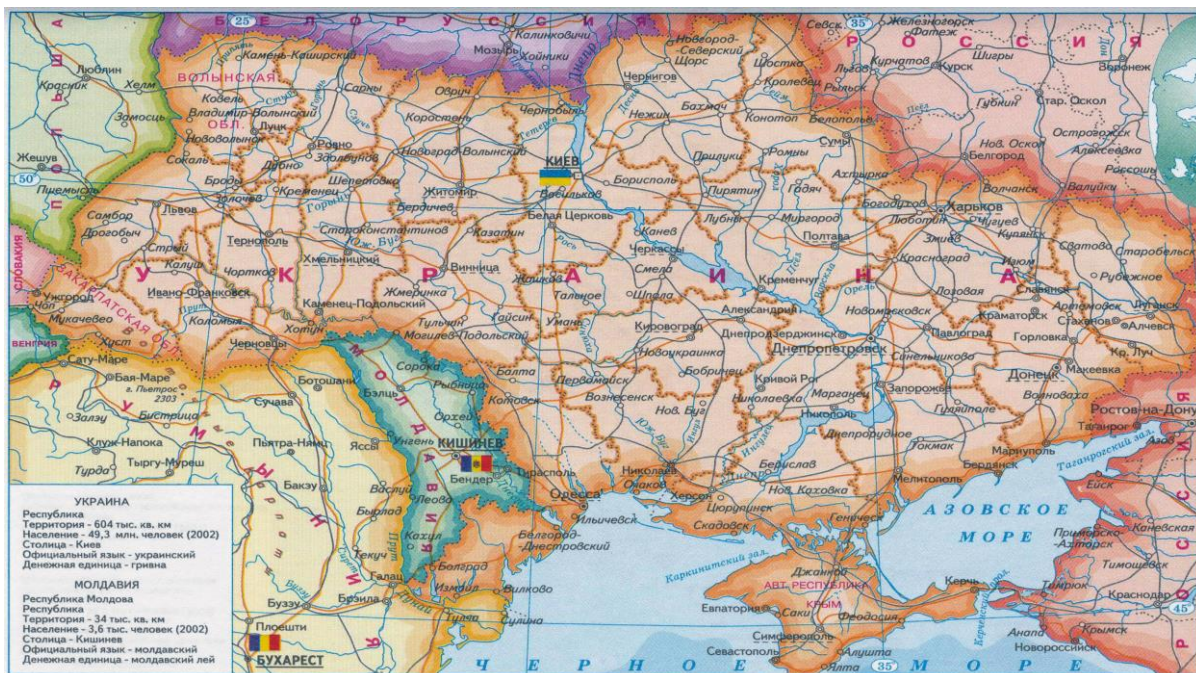
2. Законспекуйте основні нормативні документи про організацію інклюзивного навчання в Україні.
3. Ознайомтесь з поданим нижче переліком найбільш актуальних проблем щодо упровадження інклюзивної освіти в Україні. Поміркуйте та зробіть висновки. Їх занотуйте у подану таблицю:
  - упереджене ставлення спільноти до осіб з порушеннями розвитку;
  - поступове збільшення кількості осіб з порушеннями у розвитку, що не відповідає необхідній кількості шкіл, здатних надати їм якісні освітні послуги;
  - відсутня класифікація психофізичних порушень, згідно якої має відбуватися чіткий поділ осіб, здатних до навчання у ЗОШ;
  - невизнання здатності осіб з особливими потребами до опанування різноманітних видів діяльності, у тому числі й набуття освіти;
  - відчуження осіб з порушеннями розвитку внаслідок існуючої специфічної морально-етичної сторони питання;
  - неприйняття соціумом не лише таких осіб з порушеннями у розвитку, а й їх родини;
  - стихійний характер інклюзії;
  - негативне ставлення до спеціальних навчальних закладів (як до «меншовартісних» інтернатів);
  - блокування діяльності громадських організацій як допоміжних у справі упровадження інклюзії з боку держави (відсутність асигнувань, нестачі коштів);
  - відсутність відповідної кількості ЗОШ, адаптованих до прийому дітей з особливими потребами;
  - відсутність навчальних програм, посібників та підручників, наочності, необхідних пристроїв та приладдя для навчання дітей шкільного віку з особливими потребами та ін.

<i>Актуальні проблеми упровадження інклюзії</i>	<i>Труднощі</i>	<i>Шляхи подолання</i>
Упередженість соціуму		
Стихийний характер інклюзії		
Специфіка прийняття спеціальних закладів		
Неналежний рівень фінансування з боку держави		
Неефективна допомога з боку громадськості		
Відсутність потрібної кількості фахівців у даній галузі		

4. Зробіть висновки про основні завдання шкіл щодо реалізації інклюзивної моделі освіти та законспекуйте їх.
5. Перелічіть вимоги до організації інклюзивного навчання у ЗОШ України.
6. Ознайомтесь із статистичними даними щодо чисельності дітей шкільного віку з порушеннями розвитку в Україні загалом, а також Івано-Франківській та інших обл. України. Зробіть висновки. Проаналізуйте та порівняйте кількість учнів із різними видами порушень:

Відповідно до інформації Міністерства соціальної політики станом на 2014 р. в Україні налічувалось понад 2,6 млн. осіб з обмеженими можливостями. Характерно, кількість дітей має тенденцію збільшуватись щороку. Так, у 2014 році до цієї категорії належало 168,3 тис. дітей, що на 10,8 тис. більше, аніж у 2010 році. Як засвідчує аналіз статистичних показників, у середньому кількість дітей з інвалідністю в Україні щорічно зростає на 2,7 тис. осіб.

Найвища концентрація дітей з порушеннями розвитку притаманна західним та північним регіонам України, а саме: Рівненська, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська області:

Так, м. Івано-Франківська:

1937 дітей шкільного віку потребують корекції фізичного або розумового розвитку (8%), 120 з них мають посвідчення інваліда.

36 учнів (48%) навчаються за рекомендацією ПМПК,

37 – за програмами спеціальних закладів, а саме:

9 - за програмою для розумово відсталих дітей,

5 – із затримкою психічного розвитку, 11 - за програмою інтенсивної педагогічної корекції,

10 - для дітей з вадами опорно-рухового апарату,

2 – для дітей із порушеннями слуху

Найбільше їх навчається у 1-х класах (249 дітей); 20 дітей шкільного віку не підлягають навчанню за станом здоров'я.

У Чернівецькій області:

Дітей із затримкою психічного розвитку – 5646

Затримкою розумового розвитку – 1655

З порушеннями зору – 1113

З порушеннями слуху – 317

Порушеннями мовлення – 4776

ДЦП - 402

У Львівській області:

Дітей із затримкою психічного розвитку – 4900

Затримкою розумового розвитку – 1848

З порушеннями зору – 1208

З порушеннями слуху – 106

Порушеннями мовлення – 4823

ДЦП – 377

7. Продовжіть пошуково-дослідницьку роботу щодо вивчення статистичних даних щодо чисельності учнів із порушеннями у розвитку.

Проаналізуйте дані:

Загалом у школах України навчається 148521 учнів, з них – 2614 з інвалідністю. Відповідно в окремих областях:

<i>Область України</i>	<i>Заг. к-сть учнів</i>	<i>У т.ч. з інвалідністю</i>
Закарпатська	35186	680
Івано-Франківська	48957	795
Львівська	15670	178
Чернівецька	5645	99
<i>Разом</i>	<i>104454</i>	<i>1752</i>

8. Ознайомтесь із переліком основних чинників впливу на зростання чисельності осіб із порушеннями розвитку та доповніть його:

- наявність та доступність базових послуг (медичних, освітніх, соціальних);
- протяжність сіл, складний рельєф місцевості, піше пересування, які ускладнюють звернення місцевих жителів до медичного працівника (ФАП);
- неналежне транспортне сполучення окремих сіл та селищ України (5-15 км до нас. пункту), відсутній зв'язок з обласним центром;
- медико-педагогічна неграмотність батьків (не знають і не вміють об'єктивно оцінювати стан здоров'я та фізичного розвитку дитини);
- спадковість та наслідування захворювань батьків;
- недостатня кількість медичних закладів (лікарень, пунктів тощо), матеріалів, лікарських засобів, інструментарію;
- техногенне навантаження, низька якість води, набуті каліцтва та травми дітей;
- специфічний гендерний розподіл обов'язків у гуцульській родині (важка праця жінок у період вагітності);
- відсутність різного роду інформаційно-освітніх матеріалів (навчально-методичної літератури медико-психолого-педагогічного змісту та ін.)

Частково-пошуковий рівень:

1. Ознайомтесь та доповніть перелік переваг спеціальної освіти:
  - 1) Наявність відповідних фахівців;
  - 2) Наявність навчально-методичного забезпечення;
  - 3) Наявність матеріально-технічного забезпечення;
  - 4) Створення умов для фізичної та психологічної реабілітації вихованців закладу....
2. Доповніть перелік недоліків сучасної системи спеціальної освіти в Україні:
  - ✓ уніфікованість спеціальної освіти;
  - ✓ ізолюваність дітей із різними видами порушень розвитку від однолітків та інших людей;
  - ✓ недостатня соціально-практична спрямованість навчального процесу, що призводить до низького рівня сформованості соціально-побутової компетентності дітей, незадовільної орієнтації особистості у системі соціальних норм та цінностей, правил поведінки тощо;

- ✓ неналежна індивідуалізація навчально-виховного процесу спеціального навчального закладу, що провокує появу труднощів особистісного розвитку (неадекватні уявлення про себе, власні можливості, здібності, способи їх реалізації тощо).
- 3. Створіть бібліографічний показник розвитку нормативно-правової бази інклюзивної освіти України.
- 4. За результатами вивчення літературних джерел та лекційного матеріалу заповніть таблицю, подану нижче:

<i>№ з/п</i>	<i>Труднощі, що виникають у результаті перебування у спеціальному закладі</i>	<i>Їх прояви</i>
1	Ізольованість від навколишнього життя	
2	Ізольованість від ровесників, родини	
3	Труднощі пізнання себе та власних можливостей	
4	Труднощі реалізації потенційних можливостей і збережених функцій організму	
5	Зниження можливостей соціалізації особистості	
6	Труднощі особистісного, соціального, морально-етичного, духовного розвитку	

- 5. Створіть таблицю «Особливості індивідуального навчання учнів з ООП», де буде відображено:
  - а) форми роботи з учнями з ООП;
  - б) види діяльності;
  - в) участь педагога у індивідуальній підготовці учня з ООП;
  - г) участь батьків у індивідуальному навчанні дитини з ООП.
- 6. Перелічіть основні заклади спеціальної освіти в Україні, що діють сьогодні.
- 7. Ознайомтесь із перевагами індивідуального навчання. Проаналізуйте та доповніть поданий перелік:
  - ✓ Індивідуальний підхід до дитини;
  - ✓ Урахування індивідуальних можливостей, особливостей розвитку;

- ✓ Адаптація програми до зони ближнього розвитку;
- ✓ Створення сприятливої атмосфери, звичної для дитини з порушеннями розвитку;
- ✓ Відсутність негативного впливу взаємодії з іншими ровесниками...

8. Спробуйте встановити, чи існують недоліки у процесі індивідуального навчання учнів з порушеннями розвитку? Перелічіть які саме. Задля цього ознайомтесь з нижче наведеним списком та завершіть його:

- слугує створенню ще більшої соціальної ізоляції дитини;
- отримання допомоги з боку некваліфікованих фахівців, а тих, що працюють у закладі;
- неефективний контроль навчальним закладом навчальних досягнень учня з порушеннями розвитку;
- неможливість отримання належної корекційної допомоги;
- отримання лише медичної допомоги та підтримки;
- знехтування міжособистісної взаємодії з однолітками....

9. Створіть схему-аналіз траєкторії розвитку інклюзивної та спеціальної освіти.

10. Заповніть Таблицю «Порівняльний аналіз індивідуального та інклюзивного навчання дітей з порушеннями розвитку»:

	<i>Індивідуальне навчання</i>	<i>Включення на навчання у масову школу</i>
<i>Недоліки</i>		
<i>Переваги</i>		

11. Визначте основні причини, що гальмують включення дітей із особливими потребами у масові школи.

Прочитайте подані нижче, проаналізуйте та зробіть висновки.

У зошиті доповніть поданий перелік, поясніть написане:

- а) складність порушення (вторинні);
- б) упереджене ставлення соціуму до осіб з інвалідністю;
- в) невідповідність педагогів школи до прийняття на навчання дітей з порушеннями розвитку;

г) відсутність адаптованих та індивідуальних програм для навчання учнів з порушеннями розвитку;

д) стихійність процесу інклюзії на сучасному етапі....

12. Заповніть Таблицю «Основні умови подолання перешкод на шляху до інклюзії»:

<i>Шляхи подолання труднощів</i>	<i>Способи реалізації на практиці</i>	<i>Відповідальні за реалізацію</i>
Своєчасне діагностування розвитку дитини		
Психологічна підготовка дитини та її батьків до навчання у ЗОШ		
Розробка методики включення дитини відповідно до виду її порушень		
Співпраця фахівців, родини, громадськості		
Належний рівень обізнаності педагогів ЗОШ		
Створення інклюзивного середовища		
Виховання толерантного ставлення у однолітків		
Супровід учня фахівцями закладу		
Забезпечення комплексного психолого-педагогічного супроводу		
Ретельний контроль навчальних досягнень учня		

13. Виясніть, чим може загрожувати повна ізолюваність особи з порушеннями розвитку (до прикладу, дистанційне чи індивідуальне навчання)?

Відповідь обґрунтуйте.

14. Доповніть перелік функцій спеціальних навчальних закладів, напрямів їх діяльності:

- навчання дітей;
- виховання дітей;
- корекційно-реабілітаційна допомога;
- медико-психолого-педагогічний супровід учнів...

15. Чи відоме Вам ставлення до дітей, що перебувають у закладах інтернатного типу? Встановіть, що породжує таке ставлення?

Чи функціонують на сучасному етапі навчальні заклади інтернатного типу?

Відповідь обґрунтуйте.

Творчий рівень:

1. Підготуйте повідомлення, доповіді та реферати на тему.
2. Складіть ребус та кросворд на тему «Спеціальне навчання», «Індивідуальне навчання учнів з ООП».

Завдання для самоконтролю

1. У чому полягає зміст діяльності спеціальних закладів?
2. Які особи можуть відвідувати спеціальні заклади? Чому?
3. Які чинники негативно вплинути на процес становлення системи спеціальної освіти?
4. Чим відрізняється система спеціальних послуг особам з порушеннями розвитку від їх включення у навчально-виховний процес масових шкіл?
5. Коли вперше було відкрито спеціалізовані заклади для навчання дітей з порушеннями?
6. Хто ініціював створення таких закладів?
7. У якому році і де було розпочато рух за визнання рівності прав на навчання всіх без винятку людей?
8. Що слугувало становленню інклюзивної освіти?
9. Які причини виникнення інклюзивної освіти та основні труднощі на сучасному етапі?
10. Чи змінилося ставлення соціуму до осіб з порушеннями розвитку у порівнянні з епохою Київської Русі?

МЕТА І ЗАВДАННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ПЕДАГОГІКИ

- Основна мета і завдання інклюзивної педагогіки. Основні категорії інклюзивної педагогіки.
- Предмет та об'єкт інклюзивної педагогіки.
- Особливості професії педагога закладу з інклюзивним навчанням.
- Специфіка педагогічної діяльності персоналу ЗЗО, де навчаються учні з порушеннями розвитку.

Навчальні цілі:

Знати – основні мету, завдання інклюзивної педагогіки; особливості професії учителя інклюзивного навчального закладу, специфіку діяльності педагогічного колективу школи; предмет та об'єкт інклюзивної педагогіки, зв'язок з системою педагогічних наук.

Уміти – пояснювати та розмежовувати поняття; виокремлювати основні поняття під час опрацювання педагогічної літератури; пояснювати сутність явищ, пов'язаних з включенням осіб з порушеннями розвитку на навчання у ЗОШ; проявляти здатність навчатися й оволодівати сучасними знаннями, інноваційними методичними підходами, технологіями навчання, розвитку й виховання учнів з особливими освітніми потребами;

Опорні поняття: інклюзивна педагогіка, категорії інклюзивної педагогіки, об'єкт та предмет інклюзивної педагогіки, система наук.

Репродуктивний рівень:

1. Розмежуйте поняття:

- ✓ Інклюзія –
- ✓ Інклюзивний процес –
- ✓ Інклюзивне навчання –
- ✓ Інклюзивне виховання –
- ✓ Інтеграція –
- ✓ Спеціальна освіта –
- ✓ Інклюзивна педагогіка –
- ✓ Спеціальна педагогіка –

2. Визначте правильну відповідь: повне прилаштування закладу загальної середньої освіти до кожного школяра з урахуванням специфічних відмінностей кожної окремо взятої дитини – це:

- а) інклюзивна освіта;
- б) інтеграція;
- в) адаптація навчального закладу до прийняття учнів з порушеннями розвитку.

Відповідь обґрунтуйте.

3. Визначте, що має стати результатом створення безперешкодного простору у навчальному закладі?

Відповідь обґрунтуйте.

Перегляньте поданий Рис.6. Визначте, у чому полягає сутність створення безперешкодного простору:

- ✓ у адаптації навчального середовища;
- ✓ у адаптації навчального приміщення;
- ✓ у матеріально-технічному оснащенні;
- ✓ у створенні толерантних стосунків;

✓ ваша думка...

Рис. 6. Адаптація навчального

приміщення до потреб осіб з порушеннями розвитку

4. Доповніть поданий перелік структурних елементів методології інклюзивної педагогіки. Зобразіть її схематично:

- знання з філософії,
- знання загальної педагогіки,
- знання спеціальної педагогіки
- знання психології,
- знання загальної психології,
- знання вікової та педагогічної психології,
- знання медицини та ін. наук...

5. Ознайомтесь із основними напрямками методології інклюзії, до яких належать:

- а) підготовка суспільства до прийняття статусу рівноправної освіти незалежно від психофізіологічних особливостей дітей;

- б) широке висвітлення мети, завдань і напрямів інклюзивної освіти в засобах масової інформації;
- в) перехід від дефектоорієнтованого підходу до підтримки розвитку потенціалу кожної дитини;
- г) диверсифікація змісту шкільної освіти з метою забезпечення освітніх інтересів і потреб усіх категорій школярів;
- д) підготовка педагогічних кадрів до педагогічної діяльності в умовах інклюзивної освіти.

Спробуйте пояснити значення кожного із них.

- 6. Складіть бібліографію до теми.
- 7. Визначте у чому полягає предмет та об'єкт інклюзивної педагогіки.
- 8. Занотуйте мету інклюзивної педагогіки.
- 9. Запишіть гасло, що віддзеркалює філософію інклюзивної освіти.
- 10. Складіть літопис цікавих думок про інклюзивну освіту.

Частково-пошуковий рівень:

1. Заповніть Таблицю «Рівні структури методологічної основи інклюзивної педагогіки»:

<i>Назва рівня</i>	<i>Сутність рівня</i>	<i>Складові</i>
Філософський рівень	...	...
Загальнонауковий рівень	...	1) педагогічні концепції, теорія і практика
		2) психологічні концепції 3) ...

2. Складіть схему-аналіз зв'язків інклюзивної педагогіки з іншими науками, міжпредметних зв'язків.
3. Проаналізуйте основні завдання інклюзивної педагогіки. Занотуйте їх:
  - ❖ розробка нових та модернізація наявних методів навчання і виховання, навчального обладнання;

- ❖ підготовка підручників, посібників і навчально-методичного забезпечення;
- ❖ визначення функцій соціально-педагогічної діяльності вчителя інклюзивного навчання;
- ❖ підготовка вчителів загальноосвітніх шкіл до виконання соціально-педагогічної діяльності та її функцій: комунікативної, охоронно-захисної, діагностичної, превентивної, корекційно-розвивальної, реабілітаційної, соціально-терапевтичної;
- ❖ посилення соціалізуючої та корекційно-розвивальної мети уроку.

На основі прочитаного складіть план заходів щодо підвищення ефективності реалізації інклюзивної освіти в Україні.

4. Поясніть сутність поняття «особливі потреби» - це ...

Визначте, які особи належать до категорії осіб з особливими потребами, а саме:

а) діти з інвалідністю;

б) діти-переселенці;

в) діти, що потребують соціального захисту;

г) діти з неблагополучних та багатодітних сімей;

д) діти з порушеннями розвитку;

е) діти-сироти;

є) важковиховувані діти;

ж) діти, що мають труднощі у навчанні.

Власну відповідь обґрунтуйте.

5. Зобразіть схематично модель інклюзивної педагогіки з поданням усіх її основних категорій.

6. Прочитайте категорії інклюзивної педагогіки. Занотуйте їх. Заповніть Таблицю «Категорії інклюзивної педагогіки»:

Основні категорії інклюзивної педагогіки	Визначення даної категорії	Складові, сутність
<i>Діти з особливими освітніми потребами</i>		
<i>Освітня діяльність</i>		
<i>Соціально-педагогічна діяльність</i>		
<i>Інклюзивне навчання</i>		
<i>Інклюзивна школа</i>		
<i>Інклюзивна освіта</i>		
<i>Інклюзивне виховання</i>		
<i>Розвиток</i>		
<i>Формування</i>		
<i>Соціалізація</i>		
<i>Корекція</i>		
<i>Компенсація</i>		
<i>Реабілітація</i>		

7. Ознайомтесь із місцем інклюзивної педагогіки у системі педагогічних наук (Рис. 7). Зробіть висновки:

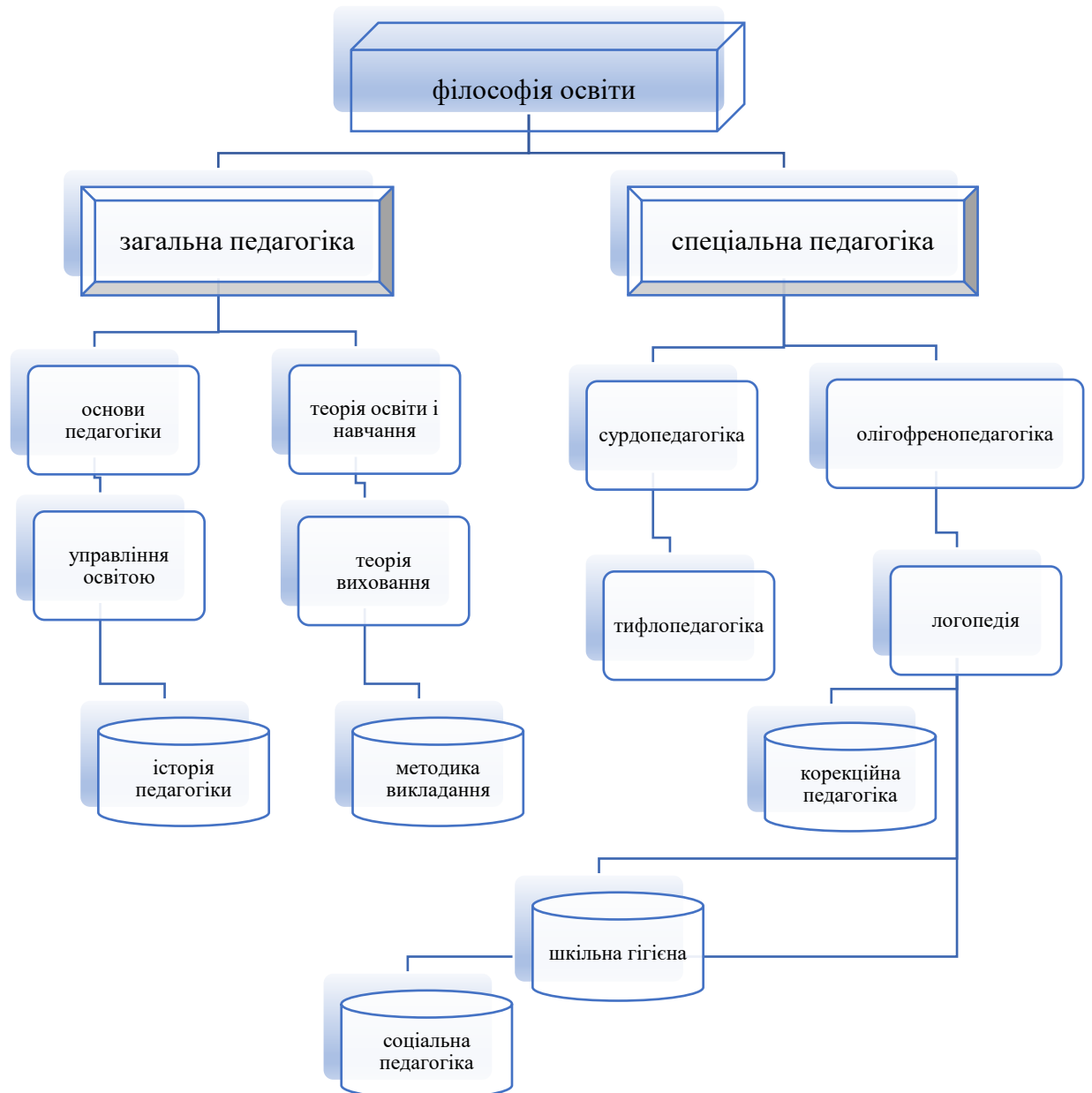

Рис. 7. Місце інклюзивної педагогіки у системі педагогічних наук

Визначте, у чому полягають дані зв'язки інклюзивної педагогіки з іншими науками. Спробуйте пояснити.

8. У чому полягають міжпредметні зв'язки інклюзивної педагогіки? Перелічіть науки, які входять до складу цих зв'язків.
9. Встановіть, за допомогою яких прийомів викладач може реалізувати міжпредметні зв'язки?
10. Ознайомтесь з наступними методичними прийомами. Встановіть, які із них є доречними у процесі навчально-виховної роботи з учнями з

особливими потребами?

- проблемна бесіда;
- виконання випереджувальних завдань;
- пошукова робота;
- розв'язування наскрізних задач

11. Розмежуйте поняття:

- Психологія –
- Спеціальна психологія –
- Реабілітологія –
- Соціальна робота –

12. Визначте, у чому полягає зв'язок інклюзивної педагогіки зі психологією? Спеціальною психологією? Наведіть приклади.

13. Перелічіть основні причини, що вплинули на появу даної галузі педагогіки?

14. Встановіть, чому виникла галузь педагогіки – інклюзивна педагогіка?

15. Обґрунтуйте необхідність вивчення інклюзивної педагогіки майбутніми вчителями загальноосвітніх шкіл, вихователями дошкільних закладів, психологами системи освіти.

16. Охарактеризуйте, під впливом яких філософських ідей формується інклюзивна педагогіка в країнах пострадянського простору?

17. Прочитайте коротку історію становлення спеціальної освіти. Занотуйте основні події, що слугували її розвитку в Україні:

Становлення спеціальної освіти

У добу Середньовіччя такі особи перебували в повній ізоляції, не маючи жодних прав, вони піддавалися тортурам інквізиції та зазнавали приниження. Становище дітей з порушеннями розвитку було тоді вкрай важким. Історики, дефектологи зазначають, що в той час ставлення суспільства до фізично нездорових людей у Київській Русі принципово відрізнялося від ситуації в країнах Західної Європи. Їм надавалася посильна допомога, було організовано громадське піклування про аномальних («убогих») дітей на засадах милосердя. При монастирях і церквах існували спеціальні будинки піклування для сліпих, глухих та інших калік. Так, у XI ст. при Києво-Печерській лаврі було створено будинок для таких дітей, у якому вони отримували елементарне виховання і підготовку до посильної праці. Ці традиції було продовжено в подальші історичні періоди.

Так, у XIX ст. в установах Києва, Умані, Бердичева, Черкас іноді створювалися дитячі відділення для сиріт і калік, які, однак, не поділялися на окремі групи. У 1840 р. у Києві на базі Кирилівської богадільні було

відкрито спеціальне відділення для неповнолітніх – сирітський будинок, у якому перебувало 46 сліпих дітей віком від 7 до 12 років. Спеціальні заняття з дітьми не проводили, за винятком епізодичного навчання співам. Загалом, умови життя в сирітському будинку були важкими.

У добу Відродження завдяки утвердженню гуманістичних ідеалів ставлення суспільства до аномальних дітей поступово змінюється: скасовується їх ізоляція від громади, поширюється приватна ініціатива прогресивних лікарів і педагогів, спрямована на виховання, навчання і підготовку таких дітей до праці. Розвиток філософських, медичних і педагогічних знань сприяв усвідомленню особливостей цих дітей, утвердженню думки про можливість і необхідність їх навчання. У зв'язку з цим важливу роль відіграли праці таких мислителів, як Дж. Кардано, Е. Б. де Кондільяк, Д. Дідро, Я. Коменський, М. Радищева. Попри це держава не піклувалася про цих дітей, законодавчо обмежуючи їх громадські права (як і раніше, визнавалося лише право на успадкування майна).

Становлення і розвиток системи спеціального навчання дітей із психофізичними порушеннями припадає на початок XIX ст. як в Україні, так і в Росії. На початку XIX ст. почали з'являтися спеціальні навчально-виховні заклади для сліпих і глухонімих, а пізніше – і для розумово відсталих дітей. Спочатку вони створювалися при лікарнях з ініціативи лікарів і поступово набували педагогічного спрямування. До нашого часу дійшли відомості про організацію Київського училища для сліпих, що було створене в 1884 році. Воно мало три відділення: для хлопчиків, дівчат і для малолітніх дітей обох статей. Особлива увага приділялася розвитку в дітей тактильних відчуттів, організації рухливих ігор, навчанню співам і музиці, релігійному вихованню. Старших дітей навчали різним ремеслам – плетінню кошиків, килимків, виготовленню щіток, а дівчат, крім того, рукоділлю. У 1906 р. при училищі відкрився пансіонат для сліпих випускників, які не мали житла.

Загалом, до 1917 р. становище цих дітей в Україні було вкрай незадовільним. Організованим навчанням і вихованням абсолютна більшість із них охоплена не була. Для розумово відсталих дітей існувало лише кілька притулків і приватних допоміжних шкіл. Водночас у

періодичних виданнях з'являлися публікації А. Володимирського, В. Короленка, І. Соколянського, О. Щербини та ін., у яких висвітлювалися питання про спеціальне виховання аномальних дітей. Мали місце і практичні кроки в цьому напрямі. Прикладами можуть бути лікарсько-педагогічний інститут сестер Сікорських у Києві та інші заклади, де було зроблено спробу поєднати лікувальні та педагогічні засоби в роботі з нервовохворими й аномальними дітьми.

У дореволюційній Україні логопедичну допомогу вперше почали надавати приватні клініки у процесі виховання та навчання глухонімих, сліпих, розумово відсталих дітей (лікарсько-педагогічний заклад доктора І. Малярєвського (1882), лікарсько-педагогічний інститут доктора І. Сікорського 1905), школа-санаторій для дефективних дітей доктора В. Кащенко (1908).

Історичні події, які відбулися в Україні після 1917 р., стали на заваді рівномірному поступу справи навчання дітей з особливими потребами. Часовий розрив між початком системного навчання таких дітей і подальшими етапами пояснюється низкою чинників, серед яких чи не найбільш згубними були утиски, репресії, цілеспрямоване постійне придушення, що поширювалися на всі сфери життєдіяльності Української республіки. Проте в цей час розгорнулася творча робота з організації нової системи навчання аномальних дітей; у 1918 р. училища для сліпих було перейменовано на дитячі будинки та школи. У 1923 р. в Харкові розгорнулася велика науково-дослідна робота в галузі навчання сліпоглухонімих у школі-клініці, створеній за ініціативи відомого тифлопедагога І. Соколянського, що здобула світове визнання і була високо оцінена науковою громадськістю. Ефективність роботи цього закладу було підтверджено успіхами, що їх досягла вихованка школи О. Скороходова.

У 1928 р. у школах для сліпих було введено нові програми з урахуванням особливостей вихованців. Ними передбачалося відкриття підготовчих груп для дітей, які не готові до навчання в школі. Почалося створення підручників, зміцнилася навчально-матеріальна база. У цей час було зроблено важливі кроки на шляху до вирішення кадрової проблеми в галузі спеціальної освіти. Суттєвим внеском у збільшення чисельності майбутніх дефектологів стало відкриття

на базі дефектологічного факультету Київського педагогічного інституту заочного відділення (1940) з контингентом 100 осіб (50 сурдопедагогів, 20 тифлопедагогів, 30 олігофренопедагогів). Для розв'язання кадрової

проблеми організовувалися численні курси, на які за розпорядженням НКО УРСР направлялися педагоги з усіх областей республіки.

На початку 1941 р. в УРСР відбулося становлення диференційованої системи спеціальних шкіл для осіб із психофізичними вадами. Навчально-методичне забезпечення цих закладів здійснювали Центральний науково-методичний кабінет спецшкіл і Харківський науково-дослідний інститут дефектології. Специфіка навчально-виховної роботи у спеціальних закладах полягала в тому, що класи комплектувалися меншою кількістю учнів, ширше використовувалося унаочнення, скорочувалася тривалість навчальних занять, вивчення предметів навчального плану поєднувалося з елементарною ремісничою працею. У режимі роботи цих закладів багато часу відводилось екскурсіям, прогулянкам, іграм, спостереженням у природі, розвитку навичок самообслуговування, праці.

У повоєнні роки в УРСР вже було розроблено теоретичну концепцію розгортання диференційованої системи спеціального виховання і навчання дітей із психофізичними порушеннями. Відтак склалися сприятливі умови для виокремлення сурдопедагогіки, тифлопедагогіки, олігофренопедагогіки, а згодом і логопедії, в самостійні науки, що сприяло розробленню теорії та практики навчання й виховання дітей із вадами інтелекту, зору та слуху.

До 1955 р. науково-пошукова робота з проблем навчання, виховання й розвитку різних категорій осіб з аномаліями розвитку здійснювалася в науково-дослідному Інституті дефектології УРСР (директор М. Грищенко). Учений досліджував широке коло питань, пов'язаних з організацією навчальної роботи у школах, розробкою її змісту й методів, підготовкою дефектологів, вивченням і впровадженням передового досвіду вчителів. Початок 60-х рр. виявився особливо сприятливим для організації дошкільного виховання та створення диференційованої мережі спеціальних закладів для дітей із різними порушеннями розвитку й удосконалення навчально-виховної роботи в них. Протягом 1964–1965 н. р. Міністерство народної освіти УРСР здійснило перевірку стану навчально-виховної та

професійно-трудової підготовки учнів з обмеженими можливостями в спеціальних школах-інтернатах. У результаті було відзначено, що останнім часом у республіці вона покращилася. До кінця 1965 р. кількість спеціальних шкіл-інтернатів збільшилася.

У 1970-1980- х рр. відбулися суттєві зміни у структурі спеціальних шкіл, у навчально-методичному та нормативному забезпеченні їх діяльності, у змісті навчання й виховання учнів. Спеціальні школи перейшли на нові навчальні плани та програми, що забезпечували більш тісний зв'язок із життям за рахунок збільшення обсягу загальноосвітніх і загально-трудових знань, набуття практичних умінь і навичок, створення кращих можливостей для підготовки учнів до самостійного життя. З 1966 до 1991 р. в УРСР значно збільшилася кількість спеціальних шкіл-інтернатів для дітей із порушеннями розвитку. Впродовж 25 років їх кількість зросла на 112 і в 1991 р. становила 399.

18. Визначте сутність співпраці фахівців навчального закладу та соціальних працівників, соціальних педагогів.

Поряд із цим, визначте основні завдання соціальної педагогіки.

Прочитайте:

Складовими соціальної педагогіки є:

- 1) агогіка (вивчає проблеми попередження відхилень у поведінці дітей та підлітків);
- 2) герогіка (вивчає соціально-педагогічні проблеми людей похилого віку);
- 3) андрагогіка (вивчає освіту і навчання людей упродовж усього віку);
- 4) віктимологія (вивчає проблеми людей, які стали жертвами несприятливих умов соціалізації).

Зобразіть структуру соціальної педагогіки та порівняйте її з структурою інклюзивної педагогіки.

Визначте, чи схожу проблематику досліджують обидві галузі? Що спільного та відмінного у завданнях та дослідженнях соціальної педагогіки та інклюзивної педагогіки?

Відповідь обґрунтуйте.

Творчий рівень:

1. Підготуйте повідомлення, доповіді та реферати на тему.
2. Складіть ребус та кросворд на тему «Інклюзивна педагогіка: мета та завдання на сучасному етапі».

Завдання для самоконтролю

1. Дайте визначення інклюзивної педагогіки.
2. Які фактори вплинули на розвиток інклюзивної педагогіки?
3. У чому полягає філософія інклюзивної освіти?
4. Чому виникла ця галузь педагогіки?
5. Що вивчає інклюзивна педагогіка?
6. Які завдання інклюзивної педагогіки?
7. У чому полягає особливість інклюзивної педагогіки?
8. Що таке педагогічна категорія? Поясніть сутність категорій інклюзивної педагогіки.
9. Які навчальні дисципліни визначають систему педагогічних наук. Визначте місце інклюзивної педагогіки у ній.
10. Проаналізуйте міжпредметні зв'язки інклюзивної педагогіки.

ПРОФЕСІЙНЕ СПІЛКУВАННЯ У СТРУКТУРІ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА З УЧНЯМИ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

- Створення умов для навчання, виховання та розвитку дітей з різними видами нозологій.
- Особливості взаємодії педагога з різними категоріями учнів. Стилі спілкування.
- Уроки толерантності у школі: зміст, основні завдання, методика проведення.
- Формування навичок культури поведінки та її виховання в учнів з особливими освітніми потребами.

Навчальні цілі:

Знати – умови організації навчання, виховання та розвитку дітей з різними порушеннями; особливості педагогічної діяльності, проведення уроків толерантності; стилі спілкування; особливості формування культури поведінки в усіх без винятку учнів школи.

Уміти – пояснювати та розмежовувати поняття; виокремлювати основні поняття під час опрацювання педагогічної літератури; пояснювати сутність явищ, пов'язаних з включенням осіб з порушеннями розвитку на навчання у ЗОШ; проявляти здатність навчатися й оволодівати сучасними знаннями, інноваційними методичними підходами, технологіями навчання, розвитку й виховання учнів з особливими освітніми потребами;

Опорні поняття: взаємодія, толерантність, інклюзивне виховання, виховний процес, уроки толерантності, виховання поведінки.

Репродуктивний рівень:

1. Ознайомтесь із літописом цікавих думок. Проаналізуйте його. Зробіть висновки та доповніть власними записами цитат відомих людей про роль педагога у розвитку особистості:

«Роль педагога полягає у тому, щоб відкривати двері, а не в тому, щоб проитовхнути в них учня...»

А.Шнабель

«У чому різниця між хорошим і великим учителем? Хороший учитель розвиває здатність учня до межі, а великий учитель одразу бачить цю межу...»

М.Каллас

«Всередині нас криються потенційні творчі можливості й ми повинні працювати щосили, щоб розкрити цей потенціал...»

М.Л.Кінг

«У давнину люди навчалися для того, щоб удосконалювати себе. Нині вчать для того, щоб здивувати інших...»

Конфуцій

«Якщо душа бачить свої недоліки, які до цього часу не знала, це свідчить про те, що вона стає кращою...»

Сенека

2. Прочитайте та визначте основні труднощі, що виникають у процесі навчання дітей з порушеннями розвитку у звичайних школах. Занотуйте їх у зошит та спробуйте пояснити сутність:

- а) наявність різних порушень, що ускладнюють навчання;
- б) неготовність однолітків до навчання в одному класі з дітьми з особливими потребами;
- в) небажання батьків однолітків до навчання їх дітей у класі поряд з дітьми з порушеннями у розвитку;
- г) неналежний рівень підготовки педагогів;
- д) відсутність спеціальних умов у класі, школі;
- е) усталена думка соціуму про необхідність навчання дітей з порушеннями розвитку у домашніх, інтернатних умовах.

3. Перечитайте основні переваги інклюзивного навчання. Обґрунтуйте їх. Занотуйте у зошит:

- ✓ прискорення розвитку дитини з особливими потребами;
- ✓ формування в учнів з порушеннями розвитку навичок взаємодії у соціумі;
- ✓ виховання терпимості та милосердя в однолітків;
- ✓ створення умов задля адаптації учнів з особливими освітніми потребами.

4. Поясніть зміст поняття: «звичайне ставлення» -

5. У чому полягає формування звичайного ставлення до учнів з інвалідністю? Наведіть приклади.
  6. У чому полягає роль педагога щодо створення комфортних умов навчання, перебування та соціалізації учнів з порушеннями у розвитку? Наведіть приклади. Запишіть їх.
  7. Встановіть роль шкільного психолога у процесі створення комфортних умов для учнів з особливими освітніми потребами. Запишіть основні функції шкільного психолога. Виокреміть ті із них, що стосуються організації комфортного середовища у школі для учнів із особливими освітніми потребами. Спробуйте пояснити.
7. Ознайомтесь із твердженням відомого педагога-новатора Ш.Амонашвілі та зробіть висновки: *«Я – вчитель, я – любов і відданість,*
- Віра і терпіння, я – радість і співрадість,*
- Страждання і жаль, совість і шляхетність,*
- Я – шукач і обдаровувач, бідний і багатий,*
- Я – вчитель і учень, вихователь і вихованець,*
- Я – прокладач шляху, художник життя.*
- Я – притулок дитинства й колыска людства...»*
9. Складіть бібліографію до теми.
  10. Перелічіть основні педагогічні стилі спілкування.
  11. Занотуйте умови організації інклюзивного навчання та проведення уроків толерантності.

Частково-пошуковий рівень:

1. Визначте основні вимоги до діяльності учителя НУШ. Поєднайте дані вимоги з тими, що висувуються до педагога інклюзивного навчального закладу. Заповніть порівняльну Таблицю «Вимоги до учителя НУШ та педагога інклюзивного навчального закладу», подану нижче:

<i>Основні вимоги</i>	<i>Учитель НУШ</i>	<i>Педагог інклюзивного класу (школи)</i>
Навчальна діяльність		
Виховна робота		
Методика викладання		
Позаурочна діяльність		
Необхідні компетентності		
Особисті та професійні якості		

2. Визначте роль батьків у створенні комфортних умов навчання дітей з особливими освітніми потребами
3. Поясніть зміст поняття «архітектурна доступність»?
Перелічіть основні вимоги до створення архітектурної доступності.
Визначте, для категорії яких осіб улаштування архітектурної доступності є обов'язковою умовою?
Поясніть чому?
4. Створіть коротку розповідь-опис про правильну організацію навчання учнів з особливими освітніми потребами.
Визначте, які основні умови вона передбачає.
Занотуйте їх.
Хто відіграє важливе місце у організації правильного навчання учнів з порушеннями?
Чи варто залучати до навчального процесу інших фахівців? Батьків? Представників громадськості?
Відповідь обґрунтуйте.
5. Створіть таблицю «Методика проведення уроку толерантності».
6. Укладіть таблицю «Відмінності між інтолерантною та толерантною особистістю».

Складіть план уроку толерантності, визначте основні форми та методи роботи із учнями щодо виховання толерантного ставлення до осіб з порушеннями розвитку.

7. Доповніть перелік цілей уроку толерантності, поданий нижче:

- ❖ Привернення уваги дітей та їх батьків до осіб з особливими потребами;
- ❖ Прищеплення любові до іншої людини, поваги до її інтересів, задатків, здібностей, унікальності та неповторності;
- ❖ Повага рівності, свободи особистості;
- ❖ Формування толерантного ставлення до дітей з порушеннями розвитку.

8. Визначте основні вимоги до створення атмосфери, за якої учні з особливими освітніми потребами відчуватимуть себе у безпеці.

Встановіть:

- хто входить до складу команди, яка займається даним питанням?
- яку роль відіграє кожен член команди?
- хто здійснює управління процесом створення комфортних умов у школі? Класі?

9. Визначте умови налагодження стосунків педагога та учнів з ООП.

Ознайомтесь із наведеними нижче складовими педагогічної діяльності та виокреміть ті із них, що є вкрай необхідними у процесі створення комфортної атмосфери для учнів з особливими освітніми потребами:

а) розширення кола спілкування (учні-учні, учні-педагоги);

б) створення атмосфери взаємодопомоги та підтримки;

в) організація колективної роботи;

г) розподіл посильних доручень учням;

д) здійснення індивідуального підходу з урахуванням задатків, можливостей та особливостей учнів;

е) опора на сильні сторони (позитивне) тощо.

10. Прочитайте подані нижче показники недобррозичливого ставлення з боку однолітків до учнів з порушеннями у розвитку.

Поясніть причини їх виникнення.

Запишіть шляхи їх попередження та подолання.

Наведіть 2-3 приклади:

- небажання сидіти поряд під час уроку, гри, на перерві;
- штовхання;
- уникання будь-якого контакту з учнем;
- намагання образити, цькування;
- фізичне насильство.

11.Визначте чинники впливу на появу не толерантного поведіння з учнями з порушеннями розвитку.

12.Визначте місце мистецьких дисциплін (образотворчого мистецтва, музики, хореографії, театрального мистецтва, трудового навчання, фізичної культури) у загальному розвитку особистості з особливими потребами та створенні комфортних умов навчання.

Задля цього здійсніть спостереження за учнями у класі, власні висновки запишіть у зошит.

Заповніть Таблицю «Вплив мистецьких дисциплін на створення комфортного середовища у класі»:

<i>Назва дисципліни</i>	Образотворче мистецтво	Музика	Хореографія	Театральне мистецтво
<i>Її значення та вплив на комфортні умови перебування та навчання учнів з ООП</i>				

13.Поясніть, чому важливо у процесі створення комфортних умов навчання учнів з особливими освітніми потребами уникати:

- 1) стереотипів;
- 2) не коментувати на уроці заборони, невдоволення поведінкою чи успіхами учня;
- 3) не висміювати невдачі учня перед класом;
- 4) не аналізувати перед іншими учнями особливості фізичного стану та порушення учня;
- 5) не обговорювати на батьківських зборах негативні сторони

навчальної діяльності учнів з особливими потребами;

- б) приховувати записи спостережень за успіхами учня з особливими освітніми потребами від інших учнів, батьків та ін.

14. Доповніть перелік форм та методів роботи з учнями, включений до уроку толерантності:

- бесіди;
- читання книги;
- перегляд відеофільмів, роликів, презентацій;
- віртуальні екскурсії;
- дидактичні та рольові ігри;
- ігри-інсценізації ...

15. Визначте, яке місце посідає переосмислення учнями пройденого матеріалу на уроках толерантності?

16. Поясніть, чому підтримка учнів з особливими освітніми потребами є вкрай важливою?

Чи сприяє вона подоланню страхів?

Які причини появи страхів в учнів з особливими освітніми потребами під час їх навчання у школі Вам відомі? Занотуйте їх.

Відповідь обґрунтуйте.

17. Доповніть перелік якостей, які формує урок толерантності в учнів:

- 1) доброзичливість;
- 2) здатність до розуміння іншого;
- 3) повага унікальності іншої людини;
- 4) прагнення допомогти;
- 5) милосердя;
- 6) щирість;
- 7) відвертість...

18. Ознайомтесь із основними підходами, на яких ґрунтується сучасна система виховання:

1) системний, який розглядається як поєднання цільового, змістового, операційно-діяльнісного й результативного компонентів;

2) особистісний, що передбачає прийняття дитини як суб'єкта виховання, вважаючи її найвищою цінністю, котрій притаманні свої почуття, переживання;

3) культурологічний – виховання відбувається у контексті культури;

4) відносний - людина виражає себе як особистість через власне ставлення до себе, людей, спілкування, діяльності, праці тощо.

Визначте, які із них є основними у процесі здійснення інклюзивного виховання.

19. Ознайомтесь із Рис. 7. Визначте відмінне у різних стилях професійного спілкування педагога.

Накресліть зразки поведінки педагога за кожного окремого випадку (стилю).

Наведіть 2-3 приклади такого спілкування:

- а) з учнями з особливими освітніми потребами;
- б) з батьками учнів з особливими потребами;
- в) з учнями класу

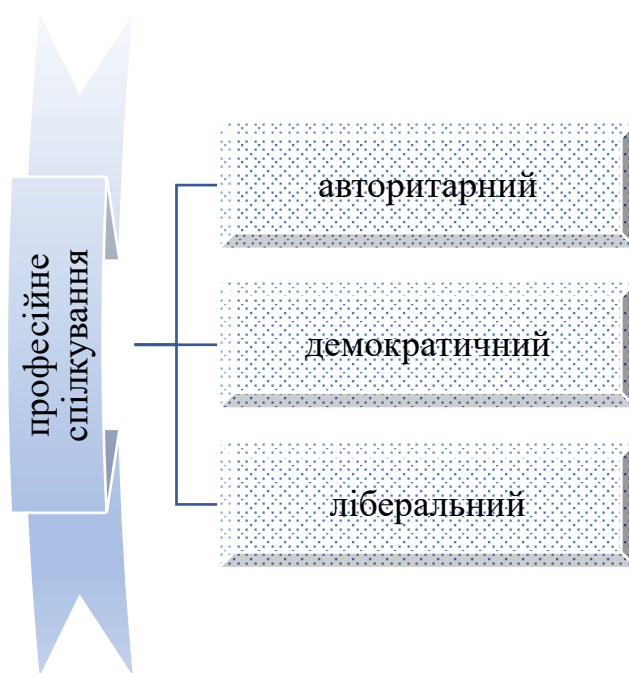

Рис. 7. Стилі професійного спілкування педагога

20. Перелічіть вимоги до виховання у інклюзивному класі.

21. Розмежуйте поняття:

- педагогічне спілкування –
- педагогічна взаємодія –
- педагогічний вплив - ....

22. Як відомо, *вихований процес в інклюзивному закладі загальної середньої освіти* – система педагогічної діяльності вчителя, спрямована на формування всебічно і гармонійно розвиненої особистості, незалежно від її індивідуальних особливостей, можливостей життєдіяльності,

стану здоров'я тощо.

Визначте, хто забезпечує виховний процес під час навчання з учнями? У процесі здійснення позаурочної роботи з командою фахівців?

Відповідь обґрунтуйте.

23. Розмежуйте поняття:

- Виховання –
- Інклюзивне виховання –
- Виховний процес –
- Толерантність –
- Вихованість –
- Особа з особливими потребами –

24. Мета виховної діяльності в інклюзивному закладі - створити всі умови для адаптації дітей з особливими освітніми потребами задля подальшої успішної їх соціалізації у суспільстві.

Основною вимогою до організації виховного процесу учнів з особливими освітніми потребами виступає забезпечення процесу самореалізації та формування соціальної компетентності учнів.

Такий підхід забезпечує цілісність і єдність виховної системи.

Поясніть, що (хто) дозволяє створити дану цілісність виховного впливу?

Які принципи лежать в основі виховної роботи педагогів? Занотуйте їх.

25. Ознайомтесь із основними *складовими елементами виховного процесу*.

Визначте їх зміст, функції та особливості впливу на розвиток учнів з особливими освітніми потребами:

- 1) процес виховання в інклюзивному класі, що реалізується засобами навчального матеріалу, що є змістом навчального предмета;
- 2) позакласна та позашкільна діяльність.

Їх основна мета:

- закріплення, збагачення та поглиблення знань, набутих у процесі навчання, застосування їх на практиці;
- розширення світогляду школярів,
- формування умінь і навичок самоосвіти та самовдосконалення;
- підвищення пізнавального інтересу,
- виявлення і розвиток індивідуальних творчих здібностей та нахилів;
- організація дозвілля;
- поширення виховного впливу на учнів у різних напрямках виховання.

26. Ознайомтесь із коректною термінологією, яку доцільно вживати учителю закладу з інклюзивним навчанням.

Визначте, чому не припустимо вживати у процесі звернення до учнів з порушеннями у розвитку окремих слів та термінів (до прикладу, інвалід, сліпий, глухий тощо)?

Чому неприпустимо вживати терміни-стереотипи мислення?

До чого це може призвести?

Чи може спровокувати вживання таких слів та термінів погіршення стану здоров'я учнів з порушеннями розвитку? Поганого самопочуття?

Небажання відвідувати школу?

27. Визначте, які з поданих нижче тверджень належать до:

а) завдань педагогічного спілкування;

б) функцій педагогічного спілкування;

в) засобів педагогічного спілкування:

- вербальні, невербальні;
- психологічний контакт з учнями;
- пізнавальний пошук;
- пізнання людьми одне одного;
- виховне і педагогічне спілкування;
- обмін інформацією;
- організація діяльності;
- міжособистісні стосунки в колективі;
- подолання скутості, сором'язливості, невпевненості у собі;
- педагогічний такт;
- міміка, поза;
- емоційність;
- виявлення й урахування індивідуальних рис учнів;
- розвиток особистих якостей (мовлення, вміння думати);
- обмін ролями;
- співчуття, самоутвердження.

Занотуйте даний перелік у зошит. Поясніть.

28. Дайте визначення поняття «педагогічне спілкування». У чому полягає його мета? На яких принципах базується педагогічне спілкування.

29. Що таке механізми спілкування?

Поясніть значення кожного із них, заповнивши таблицю, подану нижче:

<i>№ п/п</i>	<i>Механізм спілкування</i>	<i>Мета, призначення, суть</i>
1	Навіювання	
2	Переконання	
3	Ідентифікація	
4	Зараження	

Наведіть приклади кожного з вище означених механізмів у педагогічній практиці.

30.Зобразіть схематично структуру педагогічного спілкування. Створіть таблицю, у якій буде відображено:

- особливості моделювання спілкування;
- основні види діяльності у процесі організації спілкування;
- основні етапи аналізу спілкування.

31.Заповніть таблицю «Стилі спілкування»:

<i>№ п/п</i>	<i>Стилі спілкування</i>	<i>Їх особливості</i>
1	Демократичний	...
2	Авторитарний	
3	Ліберальний	

32.Визначте і занотуйте, яку роль відіграє міміка та жести педагога у процесі спілкування з учнями з порушеннями у розвитку?

Виокреміть їх значення у спілкуванні з різними категоріями дітей:

- а) учнями з порушеннями зору;
- б) учнями з порушеннями слуху;
- в) учнями з порушеннями розумового розвитку тощо.

28. Ознайомтесь із наведеними нижче комунікативними рисами, вміннями і здібностями, що повинні бути притаманні учителю.

Визначте, які із них відіграють суттєву роль у процесі педагогічного спілкування. Які є обов'язковими, а які ні? Поясніть:

- педагогічна культура та ерудиція
- педагогічна етика
- досконале володіння мовою
- любов до дітей
- здатність імпровізувати
- емпатія, доброзичливість
- уміння керувати емоціями
- уміння впливати на учня

29. Визначте, яку роль відіграє у процесі спілкування учителя з школярами уміння емоційно висловлюватися, відобразити власні почуття, думки (радість, гнів, захоплення) та ін.

30. Дайте визначення «перцептивних здібностей». Підготуйте письмове повідомлення на дану тему.

31. Що таке «педагогічний оптимізм»? Визначте:

- На яких критеріях він базується?
- Які умови слугують наявності педагогічного оптимізму?
- Які принципи педагогічного спілкування слугують позитивному настрою педагога?

32. Визначте, які із нижче поданих моментів є визначальними у процесі формування стилю педагогічного спілкування. Поясніть чому?

- зацікавлення сучасними проблемами педагогіки і психології
- колективна робота у школі
- творча праця учителя
- оволодіння передовим педагогічним досвідом
- високий результат професійної діяльності (знання, уміння, навички учнів; гуманність, ефективність, технічне забезпечення)
- організація праці учителя

33. Прочитайте рекомендації учителю з удосконалення системи організації його праці. Виберіть ті із них, які особливо цінні у процесі формування умінь і навичок педагогічного спілкування:

- ✓ Працюйте творчо
- ✓ Використовуйте досягнення науки
- ✓ Досліджуйте процес праці
- ✓ Вибирайте ефективні методи
- ✓ Вивчайте своїх учнів, їх родину
- ✓ Створюйте свій досвід спілкування із людьми

- ✓ Моделюйте майбутнє спілкування
- ✓ Аналізуйте кожен момент Вашого спілкування з ким би то не було
- ✓ Бережіть час
- ✓ Займайтесь самовихованням

34. Ознайомтесь із таблицею.

Складіть план-конспект відповіді про особливості різних стилів спілкування:

	<i>Ліберальний</i>	<i>Авторитарний</i>	<i>Демократичний</i>
	Формальна ознака		
<i>Форма звернення</i>	звертається у формі жорсткого наказу, розпоряджень, вказівок;	звертання до учнів часто міняється;	звернення до учнів дружнє, товариське.
<i>Тон звернення</i>	Командний	часто ласкаво-запопадливий або нерішучий	спокійний, привітний
<i>Вимоги до учнів</i>	завищені, без урахування реальних можливостей та умов	немає системи чітких і послідовних вимог до учнів	адекватні їхнім можливостям з урахуванням рівня розвитку, підготовки, індивідуальних властивостей
<i>Ставлення до учнів</i>	негативно сприймає більшість вчинків дітей; оцінка ефективності діяльності учнів об'єктивна, однак перевага надається формальній стороні	за низькі результати праці може звітуватися як за виконану колосальну роботу;	вміє вислухати, заохотити дітей;
<i>Виховний вплив на учнів</i>	придушує прояви почуттів учнів. Не звертає уваги на реакцію учнів, їхні дії	грає пасивну роль у виховному процесі	прагне враховувати індивідуальні риси школяра

35. Прочитайте правила поведінки учителя, керівника навчального закладу стосовно колег.

Визначте основні із них.

Занотуйте, зробіть висновки:

- ❖ *Поважайте людей. Будьте вимогливі, але справедливі, толерантні до інших й, особливо до учнів*

- ❖ *Визнайте індивідуальну неповторність іншого (учня)*
  - ❖ *Керуйте людьми за їхніми позитивними відхиленнями (кажи «дякую» вчасно)*
  - ❖ *Не бійтеся похвалити, не критикуй*
  - ❖ *Свобода й довіра окрилюють людину*
  - ❖ *Замість боротьби з тим, що дратує, поміркуйте як можна використати це у своїх цілях, спрямованих на загальну справу підвищення ефективності навчання й виховання учнів*
  - ❖ *Не бійтеся визнавати свої помилки*
  - ❖ *Йдіть на компроміс, поступ*
  - ❖ *Робіть усі справи упевнено, будьте рішучими*
  - ❖ *Поважайте іншість, несхожість, унікальність особистості, керуйтеся даним принципом у професійній діяльності*
- 36.

Творчий рівень:

1. Підготуйте повідомлення, доповіді та реферати на тему «Чому діти не завжди поважають інших», «Особливості виховання толерантності особистості».
2. Складіть ребус «Толерантна особистість».

Завдання для самоконтролю

1. Обґрунтуйте кінцеву мету виховання: всебічний та гармонійний розвиток особистості.
2. Розкрийте зміст основних принципів інклюзивного виховання.
3. Розкрийте основні напрями виховання у закладі загальної середньої освіти.
4. У чому полягає сутність виховної роботи закладі загальної середньої освіти?
5. На основі яких ознак здійснена класифікація методів виховання.
6. У чому полягає відмінність урочної, позакласної та позашкільної виховної роботи.
7. Визначте у чому полягає специфіка соціально-педагогічної діяльності?
8. Перелічіть структурні складові соціально-педагогічної діяльності учителя.
9. Що таке уроки толерантності? У чому полягає їх мета?
10. Перелічіть вимоги до організації уроку толерантності у ЗОШ.

РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

- Закономірності розвитку особистості
- Сутність поняття «норма» та «відхилення» у розвитку
- Діагностування рівня розвитку учнів з порушеннями. Співпраця педагогів ЗОШ з працівниками ІРЦ та іншими фахівцями.
- Психолого-педагогічний супровід учнів з особливими потребами.
- Педагогічні технології та їх використання у навчально-виховному процесі.

Навчальні цілі:

Знати – діагностування рівня розвитку учнів з порушеннями; особливості взаємодії учителів та батьків, працівників інклюзивно-ресурсного центру; специфіку та вимоги до проведення психолого-педагогічного супроводу учнів з ООП; видах педагогічних технологій та їх використання у навчально-виховному процесі.

Уміти – пояснювати та розмежовувати поняття; виокремлювати основні поняття під час опрацювання педагогічної літератури; пояснювати сутність явищ, пов'язаних з включенням осіб з порушеннями розвитку на навчання у ЗОШ; проявляти здатність навчатися й оволодівати сучасними знаннями, інноваційними методичними підходами, технологіями навчання, розвитку й виховання учнів з особливими освітніми потребами;

Опорні поняття: розвиток, становлення, формування, порушення розвитку, інклюзивно-ресурсний центр, співпраця, психолого-педагогічний супровід.

Репродуктивний рівень:

1. Перелічіть функції діяльності інклюзивно-ресурсного центру.
2. Ознайомтесь із літописом цікавих думок:

Три риси необхідні сучасному вчителю: високий професіоналізм, духовна культура, любов до дітей...

Г.Годвін

Професія накладає на людину певний відбиток...І ми, треба сподіватися, тішитимемося і своєрідними особливостями вчителя. Його службова

діяльність і професія розвивають у ньому особливий світогляд і особливе ставлення до людей, роблять з нього своєрідну особистість. Ми з радістю знаходимо в учителя свідомість учителя...

А.Дістервег

Кращі вчителі не вчать – вони піднімаються на рівень мистецтва і діляться з нами собою, тим кращим, що складає їх особу...

Т.Карлейль

Кожен з вас, молодих педагогів, буде неодмінно майстром, якщо не покине нашої справи, а наскільки він оволодіває майстерністю, - залежить від власної наполегливості...

А.Макаренко

У центрі етичного Я вчителя стоїть його ставлення до знань, розумової праці, науки, освіченості, читання книжки. В образі свого вихователя діти повинні бачити безмежну відданість розумовому життю, науці...

В.Сухомлинський

3. Законспекуйте нормативні документи про інклюзивно-ресурсні центри.
4. Законспекуйте склад працівників ІРЦ.
5. Розмежуйте поняття:
  - Розвивальні центри –
  - Інклюзивні центри –
  - Психолого-педагогічний супровід –
  - Розвиток –
  - Порушення розвитку –
6. Визначте, про що йдеться:
  - індивідуальний розвиток організму від стадії запліднення до кінця індивідуального життя, що відбувається в межах визнаної фахівцями норми, тобто за зразком, який уже існує в суспільстві – це.. (розвиток, формування, онтогенез)
7. Визначте, які зміни відбуваються у процесі розвитку особистості:
  - а) фізичні;
  - б) психічні;
  - в) кількісні;
  - г) якісні?
8. Ознайомтесь із основними закономірностями розвитку особистості:

- процес розвитку має поступальний характер, при якому вищі ступені повторюють властивості нижчих ступенів розвитку на більш високому рівні; - розвиток характеризується необоротністю;
- розвиток відбувається у наслідок боротьби суперечностей, що є внутрішньою рушійною силою процесу розвитку

Поясніть даний процес з точки зору різних закономірностей.

9. Охарактеризуйте наступні зовнішні та внутрішні суперечності, що є рушійними силами розвитку:

- збудження і гальмування;
- задоволення і незадоволення, радість і горе;
- спадковість і потреби особистості та моральний обов'язок;
- рівень розвитку особистості та її ідеал;
- прагнення та бажання особистості та її можливості.

10. Перелічіть носії спадковості особистості. Визначте, що визначає біологічна спадковість?

Які види порушень є наслідком спадковості?

Відповідь обґрунтуйте.

Частково-пошуковий рівень:

1. Опишіть засоби впливу на розвиток особистості. Заповніть Таблицю:

Скерованість	- ...
Можливості	
Характер	
Самоуправління	
Здібності	

2. Охарактеризуйте відмінність спадковості від задатків людини.

Поясніть, які задатки можуть бути властиві людині? Чому? Коли і яким чином їх слід виявляти педагогу?

Як використовувати у педагогічній практиці задатки учнів з особливими освітніми потребами?

3. Заповніть таблицю «Вікові особливості розвитку особистості», подану нижче:

<i>Вік</i>	<i>Характерні особливості</i>
Молодший шкільний вік	- бурхливий розвиток систем організму, ...
Підлітковий вік	
Юнацький вік	

4. Доповніть схематичне зображення (Рис. 8):

Рис. 8. Напрями розвитку особистості

5. Охарактеризуйте вплив на розвиток особистості різних чинників, а саме:

- спадковість;
- спілкування;
- діяльність;
- навчання;
- виховання тощо

Що є рушійними силами розвитку особистості?:

- 1) задатки;

- 2) протиріччя;
  - 3) середовище;
  - 4) закономірності;
  - 5) спадковість.
6. Визначте, що складає основу індивідуальних відмінностей особистості. Перелічіть, охарактеризуйте кожен з них.
  7. Перелічіть та охарактеризуйте біологічні та соціальні якості, що притаманні людині.
  8. Заповніть таблицю «Основні групи теорії розвитку»

<i>біологічна</i> - ...
<i>соціологічна</i> - ...
<i>конвергенції</i> - ...

9. Перелічіть основні характеристики психічного напрямку розвитку особистості.
10. Проаналізуйте, які якості властиві людині від народження? Які набуваються нею у процесі навчання і виховання? Діяльності?
11. Перелічіть внутрішні і зовнішні суперечності у розвитку особистості.
12. Основними *закономірностями психічного розвитку* особистості виступають:
  - якісні зміни, поява новоутворень, запуск нових механізмів, нових процесів, виникнення нових структур;
  - взаємопов'язані аспекти фізичного, психічного і духовного розвитку (тіло, психіка, особистість, суб'єктивність, духовність);
  - рівень активності (діяльність, пізнання, самопізнання, спілкування);
  - нерівномірність розвитку;
  - зміна темпів розвитку окремих органів або організму в цілому у нащадків;
  - неодночасне дозрівання окремих функціональних систем організму в процесі онтогенезу;
  - найбільш сприятливі умови, які виникають для розвитку одних властивостей; - тенденція до інтеграції психіки, її особистості;
  - пластичність і можливість компенсації;
  - включення індивіда в систему діяльності;
  - суперечності;
  - постійна взаємодія внутрішнього і зовнішнього, біологічного і соціального, тілесного і духовного та ін.

Зробіть висновки. Занотуйте у зошит.

13. Ознайомтесь із показниками відповідності розвитку дитини нормі:

-рівень її розвитку відповідає рівню більшості дітей, її або старшого віку, з урахуванням розвитку суспільства;

-її розвиток відповідає власним індивідуальним якостям, здібностям і можливостям, що веде до повної інтеграції у соціум;

-розвивається у відповідності з вимогами суспільства, яке визначає норми поведінки і подальші перспективи соціального функціонування в період зрілості;

-нормальна робота головного мозку та його кори;

-нормальний фізичний розвиток і пов'язані з ним збереження працездатності, нормального тонуусу нервових процесів;

-збережені органи чуття, які забезпечують нормальний зв'язок дитини із зовнішнім світом;

-систематичне навчання і виховання дитини у сім'ї, дитячому садку і загальноосвітній школі.

Проаналізуйте їх та спробуйте пояснити.

14. Ознайомтесь з Рис.9 «Фактори впливу на появу порушень у розвитку особистості». Зробіть висновки. Законспекуйте їх:

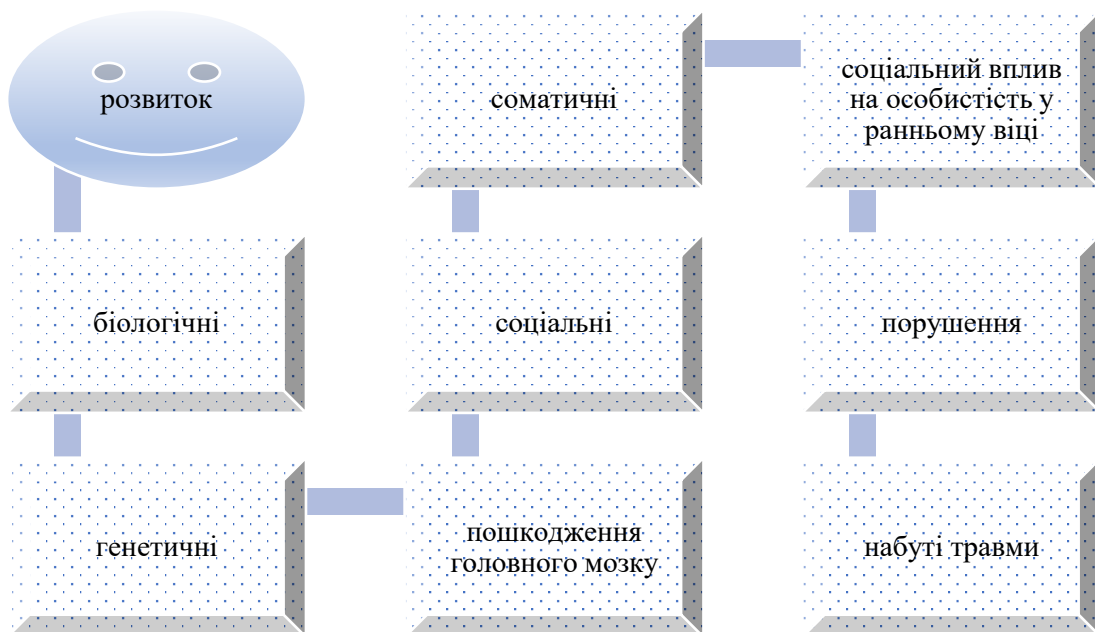

Рис. 9. Основні фактори впливу на появу відхилення від норми

15. За походженням порушення можуть бути органічними і функціональними. Ознайомтесь із їх визначеннями. Законспекуйте. Спробуйте пояснити. Придумайте 2-3 приклади до кожного із видів порушень, наведених нижче:

Органічне порушення - це відсутність або недолік певного органу або його частини.

Функціональне порушення – це зміна функцій органу або загальних функцій всього організму без порушення тканини органу.

Порушення розділяються на первинні та вторинні.

Первинні порушення виникають унаслідок пошкодження функціонування центральної нервової системи, невідповідності розвитку віковій нормі. Прояви первинного порушення – це зміни слуху, зору, параліч, зниження розумової працездатності й ін.

Вторинні порушення виникають у дитини в зв'язку із змінами психофізичного розвитку, якщо соціальне оточення не компенсує їх, а, навпаки, детермінує відхилення в особистісному розвитку.

16. Ознайомтесь з навчальною інформацією:

Всесвітня організація охорони здоров'я у 1980 році ухвалила таку шкалу порушень у здоров'ї людини:

- *хвороба (недуга)* - втрата або порушення анатомічної, фізіологічної і психічної структури або функції, яка поряд з різними поведінковими та громадськими перешкодами, перешкоджає залученню особи до активної участі у суспільному житті на рівних умовах з іншими її учасниками. Тяжкість недуги визначається, виходячи з її обмежень у залученні до повсякденній діяльності та суспільного життя, таким чином розглядаються:

а) глибока недуга, якщо це повністю перешкоджає виконання повсякденних справ або суспільного життя;

б) важка недуга, якщо це обмежує повсякденні справи або участь у суспільному житті; - середній недуг, якщо це створює труднощі для повсякденних справ або участь у суспільному житті;

- *обмежена можливість здоров'я* - будь-яке обмеження або втрата здатності (унаслідок наявності порушення) виконувати певний вид діяльності у межах того, що вважається нормою;

- *недієздатність (інвалідність)* – наслідок порушення або обмежена можливість людини, що обмежує виконання нею певної нормативної ролі,

виходячи із вікових, статевих чи соціальних факторів та не дає змоги інтегруватися у суспільство. Інвалідність визначається лікарсько-контрольною комісією (ЛКК), на підставі висновку спеціальних дитячих лікарів зафіксованих в епікризі (витягу) з історії хвороби.

Поміркуйте. Зробіть висновки. Законспекуйте визначення.

17. Ознайомтесь із Таблицею «Типи порушень розвитку особистості»:

<i>Фізичні</i>	<i>Психологічні</i>	<i>Педагогічні</i>	<i>Соціальні</i>
Зору	Затримка психічного розвитку	Труднощі у отриманні освіти	Сирітство
Слуху	Розумова відсталість		Девіантна поведінка
Опорно-рухового апарату	Порушення емоційної сфери		Бездоглядність
	Порушення мовлення		Злочинність
	Обдарованість	Аморальні вчинки	

18. Визначте та поясніть у чому полягає суть статистичного методу встановлення норми розвитку особистості (у педагогіці)?

19. Перечитайте інформацію:

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 12.07.2017 за № 545 інклюзивно-ресурсні центри є установами, що утворюються з метою забезпечення права дітей з особливими освітніми потребами віком від 2 до 18 років на здобуття дошкільної та загальної середньої освіти, в тому числі ПТУ шляхом проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини, надання психолого-педагогічної допомоги та забезпечення системного кваліфікованого супроводження.

Основні завдання центрів:

1) проведення комплексної оцінки з метою визначення особливих освітніх потреб дитини, в тому числі коефіцієнта її інтелекту, розроблення рекомендацій щодо програми навчання, особливостей організації психолого-педагогічної допомоги відповідно до потенційних можливостей психофізичного розвитку дитини;

- 2) надання психолого-педагогічної допомоги дітям з особливими освітніми потребами
- 3) надання консультацій та взаємодія з педагогічними працівниками дошкільних, загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів з питань організації інклюзивного навчання;
- 4) надання методичної допомоги педагогічним працівникам
- 5) надання консультативно-психологічної допомоги батькам (одному з батьків) або законним представникам дітей з особливими освітніми потребами у формуванні позитивної мотивації щодо розвитку таких дітей;
- 6) провадження інформаційно-просвітницької діяльності тощо.

Проаналізуйте. Створіть схему-рисунок, що відобразить напрями діяльності ІРЦ.

20. Законспекуйте обов'язки працівників ІРЦ.

21. Визначте та запишіть суть діагностування рівня розвитку учня з ООП.

22. Заберіть зайвий компонент у ланцюжку:

задатки – здібності – спадковість – творчий потенціал;

індивід – індивідуальність – педагогіка – особистість;

інтеріоризація – акселерація – ретардація – середовище.

23. Створіть таблицю порівняльного аналізу діяльності педагога ЗОШ, працівників ІРЦ.

У чому полягає їх співпраця?

К яких напрямів співпрацюють учителі та працівники центрів?

Відповідь обґрунтуйте.

24. Перелічіть різні види педагогічних технологій, що слід використовувати у роботі з учнями з особливими освітніми потребами.

Визначте їх специфіку, призначення, засоби реалізації.

Відповідь обґрунтуйте.

25. Зобразіть схематично чинники впливу на розвиток особистості.

26. Визначте, у чому полягає вплив середовища та спадковості на особистість та її задатки.

Відповідь обґрунтуйте.

27. Визначте, у чому полягає зміст інноваційної діяльності педагога ЗОШ з інклюзивним навчанням?

Чи можна не використовувати різні технології, інновації, новітні методи та прийоми у процесі навчання та виховання учнів із різними видами нозологій?

28. Які вимоги висуваються до педагога у процесі їх використання? Занотуйте їх.

29. Перегляньте Рис., поданий нижче.

Визначте, який вид арт-терапії використано?

Дайте розгорнуту відповідь:

- У чому полягає завдання та мета даного виду терапевтичного методу?

- Для категорії яких осіб з порушеннями розвитку він є найбільш ефективним у використанні?

- Яких результатів у навчально-виховному процесі можна досягти шляхом використання даного арт-терапевтичного методу?

30. Перелічіть основні вимоги до організації та проведення занять з використанням музико-терапевтичної методики.

31. Поясніть, у чому полягають теоретичні основи методу Томатіса та особливості технічного забезпечення його організації на уроці у ЗОШ.

32. Визначте зміст індивідуальної роботи з дітьми молодшого шкільного віку щодо використання методу піско-терапії.

33. Опишіть технологію та методику використання тістопластики у роботі з дітьми з порушеннями розвитку. Визначте:

а) мету;

б) основні завдання;

в) зміст занять.

34. Перелічіть основні вимоги щодо використання тістопластики на уроках та у позаурочній діяльності з учнями з порушеннями розвитку.

35. Визначте:

а) у чому полягає :

- «інтерактивна програма»;
- «комп'ютерні технології»;
- «традиційні лікувально-терапевтичні методики»;

б) поясніть їх значення та визначте їх місце у освітньо-виховній роботі школи з учнями з порушеннями розвитку.

36.Опишіть специфіку та особливості використання у навчально-виховному процесі школи інформаційно-комунікаційних технологій. Визначте їх мету і завдання.

Дайте розгорнуту відповідь.

37.Заповніть Таблицю «Основні засоби навчання», подану нижче:

<i>Назва засобу</i>	<i>Мета використання</i>	<i>Категорії осіб, для яких призначено</i>	<i>Методика використання</i>	<i>Результати використання</i>
ТЗН				
Слухо-мовленнєвий тренажер «Світ звуків. Видима мова»				
«Інтерактивна дошка»				
«Комунікативні пристрої з синтезатором мовлення»				

38. Перелічіть етапи упровадження інноваційних методів та прийомів, засобів навчання. Запишіть основні умови їх використання у навчально-виховному процесі ЗОШ.

39. Ознайомтесь із поданим блоком комп'ютерних вправ, який дозволяє здійснювати індивідуальний корекційно-розвивальний вплив на учня та сприяти засвоєнню основ грамоти. Ці вправи доцільно використовувати у навчально-корекційному процесі у освітянських закладах та домашніх умовах, для роботи батьків з дитиною.

Блоки розроблених завдань підготовлені у відповідності до основних навчальних програм для дітей з порушеннями психофізичного розвитку:

Група 1. Вправи з розвитку слухового сприймання, спрямовані на розвиток навичок виявляти, розпізнавати навколишні мовленнєві та немовленнєві звуки, орієнтуватися у просторі, розвивати слухову пам'ять та увагу, здатність ідентифікувати звук з тим чи іншим об'єктом, що звучить, розпізнавати ритміко – інтонаційні особливості та фонетичні характеристики мовлення.

Група 2. Пропедевтичні вправи, спрямовані на розвиток мовленнєвої динаміки (мовленнєвого дихання, голосу дитини, ритміко-інтонаційної сторони мовлення, здатності аналізувати отриману інформацію, корекція (лікування заїкання).

Група 3. Мовленнєві вправи, направлені на формування зв'язаного мовлення – звуковимови, вимови за зразком, читанням, навичками спішування. Зокрема, візуалізація основних компонентів усного мовлення подана у вигляді доступних для дитини образів, що демонструють динаміку вимови того чи іншого звуку, дозволяє активізувати компенсаторні механізми на основі зорового сприйняття. Цьому сприяє спільна координована робота мовно-слухового та мовно-зорового аналізаторів при виконанні завдання модуля «Профілі», який дає користувачеві можливість відпрацювати чітку ізольовану вимову фонем.

Група 4. Розвивальні вправи, які дають можливість працювати над розвитком та удосконаленням пізнавальних процесів: сприймання, пам'яті (образної, дійової, словесно-логічної), уваги (зорової, слухової, кінетичної) дитини.

Група 5. Навчальні вправи, мають на меті підготовку дітей до навчання у школі, опанування основами грамоти, чому сприяє формування фонетико-фонематичної бази (вмінь та уявлень) для оволодіння вимовою, артикуляційної моторики, фонематичних уявлень, знайомства дитини з літерою та оволодіння навичками читання із використанням можливостей нової інформаційної технології.

Подані групи вправ слугують не лише формуванню мовленнєвих навичок, а й корекційному впливу щодо пізнавальної сфери, інтелекту, мовленнєвого розвитку вже на ранніх етапах розвитку дитини.

Проаналізуйте та зробіть висновки.

40. Дослідження центру під керівництвом М. Лазарева показали, що музика позитивно впливає на розвиток організму. Так, музичні вібрації впливають на організм, особливо на кісткову структуру, щитовидну залозу, здійснюють масаж внутрішніх органів, досягаючи глибоко тканин, стимулюючи в них кровообіг.

Музика підвищує здатність організму до вивільнення ендорфінів - мозкових біохімічних речовин, що допомагають справлятися з болем і стресом.

Поясніть, яким чином слід використовувати музико-терапевтичні методи у навчально-виховному процесі задля підвищення пізнавальної активності учнів?

Як часто слід використовувати музичні твори (уривки творів, музичний супровід тощо)?

Яких результатів можна досягти за такого підходу?

Відповідь обґрунтуйте.

41. Загальновідомо, що музикотерапія активно використовується задля корекції низки порушень розвитку особистості, а саме:

- а) емоційних відхилень;
- б) наявних страхів;
- в) рухових розладів;
- г) мовленнєвих розладів;
- д) психосоматичних захворювань;

е) відхилень у поведінці;

є) при порушеннях мовлення та труднощах у спілкуванні (неналежно розвинутих соціальних навичках, комунікативних уміннях тощо).

Укладіть Таблицю «Вплив музикотерапії» на корекцію різних видів порушень розвитку:

<i>Вид порушення розвитку</i>	<i>Результати впливу музикотерапії</i>
порушення емоційно-вольового розвитку	
порушення мовлення	
психосоматичні захворювання	
порушення опорно-рухового апарату	
затримка психічного розвитку	
порушення поведінки	

42.Зобразіть схематично систему інноваційних методів та технологій.

43.Занотуйте значення кожної технології на підвищення рівня наукованості молодших школярів з порушеннями розвитку.

44.Порівняйте вплив різних арт-терапевтичних методик на розвиток особистості та його корекцію.

Залишіть значення арт-терапевтичних методів на:

- загальний фізичний стан учня;

- його емоційний стан;
- підвищення віри у власні сили та можливості;
- підвищення прагнення спілкування та діяльності тощо.

Творчий рівень:

1. Підготуйте повідомлення, доповіді та реферати на тему: «Нормативно-правова база про діяльність інклюзивно-ресурсних центрів»; «Специфіка діагностування дітей з ООП».
2. Підготуйте мультимедійні презентації на означену тему.

Завдання для самоконтролю

1. Що означає термін «інклюзивно-ресурсний центр»?
2. Яким документом визначено сутність діяльності ІРЦ?
3. Перелічіть основні завдання ІРЦ?
4. У чому полягає діагностування рівня розвитку осіб з ООП працівниками ІРЦ?
5. Хто входить до складу ІРЦ?
6. Що таке психолого-педагогічний супровід дитини з ООП?
7. Які педагогічні технології слід використовувати у процесі навчально-виховної роботи з учнями з ООП?
8. Які основні завдання лежать перед сучасною школою щодо впровадження інклюзивної освіти?
9. Що таке командний супровід?
10. У чому полягає розвиток особистості? Дайте визначення розвитку та формування особистості.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

для самоконтролю знань

1. Оберіть правильне трактування поняття «інклюзія»:
  - це процес збільшення ступеня участі всіх громадян у соціальне життя, і насамперед, тих що мають труднощі у фізичному та психічному розвитку
  - це діяльність педагога, спрямована на створення демократичних стосунків у класі
  - це інтеграція осіб з особливими освітніми потребами у суспільне життя
  - правильної відповіді немає
2. Повне залучення дітей з обмеженими можливостями здоров'я в освітній процес закладу загальної середньої освіти – це
  - Інтеграція
  - Інклюзія
  - Мейнстримінг
  - Правильної відповіді немає
3. Мета інклюзії в освіті полягає у
  - Наданні якісних медичних, соціальних та освітніх послуг людям з порушеннями розвитку
  - Наданні можливостей щодо здійснення активної суспільної діяльності
  - створенні такого соціокультурного середовища закладу загальної середньої освіти, яке б задовольняло індивідуальні освітні потреби усіх учнів
  - усі відповіді правильні
4. Актуальність упровадження інклюзії у загальноосвітній процес підтверджується
  - наявністю нормативно-правової бази
  - чисельністю спеціалізованих навчальних закладів
  - зростанням кількості учнів, які мають ярко виражені індивідуальні особливості
  - Усі відповіді правильні
5. Повне прилаштування закладу загальної середньої освіти до кожного школяра з урахуванням специфічних відмінностей дітей становить:
  - Повну інтеграцію

- Часткову інтеграцію
  - Інклюзивну освіту
  - Правильної відповіді немає
6. Результатом створення безперешкодного освітнього середовища виступає:
- Підвищення якості надання освітніх послуг
  - Створення відповідних умов психологічної реабілітації учнів з порушеннями розвитку
  - Прилаштування приміщення до потреб дітей з порушеннями розвитку
  - адаптація до освітнього простору учнів з обмеженими можливостями здоров'я, комфортне перебування у ньому всіх учасників освітнього процесу
7. Інклюзивна освіта передбачає
- розвиток нових педагогічних знань про навчання осіб з особливими освітніми потребами, залучених в заклади загальної середньої освіти
  - розвиток нових структурних освітніх одиниць
  - підготовку професійних кадрів
  - всі відповіді правильні
8. Методологічну основу інклюзії складає
- синтез нової теорії, що включає знання з філософії, загальної педагогіки, спеціальної педагогіки і психології, загальної психології, вікової та педагогічної психології, медицини та ін. Наук
  - напрацювання науковців, вчителів-практиків
  - досягнення науки й техніки, інформаційні джерела
  - навчальні посібники, підручники, обладнання, наочні засоби
9. Підготовка суспільства до прийняття статусу рівноправної освіти незалежно від психофізіологічних особливостей дітей – це
- Завдання інклюзивної освіти
  - Один із основних напрямів методології інклюзії
  - Мета інклюзивної педагогіки
  - Предмет інклюзивної педагогіки
10. Методологія педагогіки інклюзивної освіти у перекладі з грецької мови трактується як
- Сукупність наукових знань, умінь та навичок особистості
  - шлях дослідження чи пізнання, вчення
  - особливі потреби

- порушення розвитку
11. Перехід від дефекто-орієнтованого підходу до підтримки розвитку потенціалу кожної дитини – це
- Завдання інклюзивної освіти
  - Один із основних напрямів методології інклюзії
  - Мета інклюзивної педагогіки
  - Предмет інклюзивної педагогіки
12. Оберіть повне трактування методології педагогіки інклюзивної освіти –
- систематизована сукупність підходів, способів, методів, прийомів та процедур, що застосовуються в процесі наукового пізнання та практичної діяльності для досягнення наперед визначеної мети
  - галузь теоретичних знань, уявлень про сутність, форми, закони, порядок та умови застосування підходів, способів, методів, прийомів і процедур у процесі наукового пізнання та практичної діяльності
  - обидві відповіді правильні
  - усі відповіді неправильні
13. Які рівні визначають структуру методологічної основи інклюзивної педагогіки –
- Педагогічний, психологічний
  - Первинний, вторинний
  - філософський, загальнонауковий
  - правильної відповіді немає
14. Об'єктом дослідження інклюзивної педагогіки є
- Діяльність педагогічного колективу ЗОШ, де навчаються учні з особливими потребами
  - реальна дійсність, яка обумовлює розвиток людського індивіда в процесі виховання, навчання і освіти; система педагогічних явищ, пов'язаних з розвитком індивіда в умовах інклюзії
  - закономірності психічного розвитку дитини
  - суперечності розвитку дітей з порушеннями
15. Предметом дослідження інклюзивної педагогіки є
- Особистість учня з особливими освітніми потребами
  - процес професійної діяльності уповноважених державою фахівців, 18 спрямований на задоволення індивідуальних потреб усіх дітей в умовах отримання освіти в інклюзивному загальноосвітньому навчальному закладі
  - нормативно-правова база інклюзивної освіти
  - правильної відповіді немає

16. Метою інклюзивної педагогіки є

- пояснення, опис та прогнозування педагогічних процесів і явищ, котрі відбуваються у спеціально організованому соціокультурному освітньому середовищі для спільного навчання і виховання усіх без винятку учнів
- дослідження науковців, упровадження їх у практику роботи ЗОШ
- спостереження за життям та діяльністю родин, у яких є діти з особливими потребами
- вивчення особливостей дітей, специфіки їх навчальної діяльності

17. Розробка нових та модернізація наявних методів навчання і виховання, навчального обладнання; підготовка підручників, посібників і навчально-методичного забезпечення; визначення функцій соціально-педагогічної діяльності вчителя інклюзивного навчання; підготовка вчителів загальноосвітніх шкіл до виконання соціально-педагогічної діяльності та її функцій виступають як

- Напрями інклюзивної освіти
- Складові інклюзивної педагогіки
- Основні завдання інклюзивної педагогіки
- Компоненти системи спеціальної освіти

18. Основними функціями соціально-педагогічної діяльності є

- комунікативна, охоронно-захисна, діагностична, превентивна, корекційно-розвивальна, реабілітаційна, соціально-терапевтична;
- психологічна, супровідна, корекційна
- корекційно-розвиткова, психологічна, діагностична, прогноуюча
- правильної відповіді немає

19. Інклюзивна педагогіка – це

- галузь системи педагогічних наук, яка вивчає процес спільного навчання і виховання нормативних дітей і дітей з обмеженнями життєдіяльності та здійснює пошук ефективних шляхів задоволення індивідуальних потреб усіх учнів в умовах закладу повної загальної середньої освіти
- галузь знань, що вивчає особливості надання допомоги особам з інвалідністю
- галузь знань, що вивчає проблеми навчання, виховання та розвитку осіб, що зазнали насильства та жорстокого поводження
- усі відповіді правильні

20. Педагогічні поняття, що відображають наукові узагальнення, основні, найістотніші сторони, властивості даної науки – це

- Категорії науки
  - Напрями виховання
  - Складові системи спеціальної освіти
  - Закономірності навчання осіб з особливими потребами
21. Дитина з обмеженнями життєдіяльності (ОЖ) чи з обмеженими можливостями життєдіяльності –
- фізична особа, яка втратила здатність (унаслідок наявності порушення фізичного, інтелектуального розвитку) виконувати будь-яку діяльність, у тому числі навчальну
  - фізична особа з інвалідністю
  - фізична особа, що потребує особливого підходу, надання медичної, соціальної допомоги
  - правильні усі відповіді
22. Дитина з обмеженими освітніми потребами –
- Особа, якій властиві труднощі у навчанні
  - Діти з порушеннями опорно-рухового апарату, мовлення чи слуху
  - фізична особа, яка має порушення фізичного, інтелектуального розвитку, що перешкоджають отриманню освіти
  - особа, визнана неповносправною відповідно до заключення ЛКК, ПМПС тощо
23. Особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту, сприяння розвитку її особистості, поліпшення стану її здоров'я та якості життя, підвищення рівня участі в житті громадян – це
- Особа з особливими потребами
  - Особа з інвалідністю
  - Особа, що має труднощі у навчанні
  - Особа, що потребує соціального захисту
24. Освітня діяльність – це
- діяльність суб'єкта освітньої діяльності, спрямована на організацію, забезпечення та реалізацію освітнього процесу
  - навчальна діяльність учнів з порушеннями розвитку
  - педагогічна взаємодія учителя та учнів, у результаті якої засвоюються знання
  - виховна робота педагогічного колективу, спрямована на формування гармонійної особистості
25. Визначте зміст поняття «Соціально-педагогічна діяльність»

– особливий вид освітньої діяльності вчителя в інклюзивному середовищі закладу загальної освіти, спрямований на задоволення індивідуальних освітніх потреб учнів

- Діяльність соціальних установ
- Партнерство школи та громадських організацій, спрямоване на надання соціальних послуг
- Правильні усі відповіді

26. Інклюзивне навчання – це

- система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників
- навчання учнів з особливими потребами в умовах ЗОШ
- створення такого навчального закладу, у якому зможуть здобувати освіту діти з інвалідністю
- процес здобуття знань на основі принципу демократії

27. Інклюзивна школа – це

- заклад освіти, який відкритий для навчання всіх дітей за місцем проживання, незалежно від їхніх фізичних, інтелектуальних, соціальних, емоційних, мовних чи інших особливостей, створений такий універсальний дизайн - дизайн предметів, навколишнього середовища, освітніх програм та послуг, що забезпечує їхню максимальну придатність для використання всіма особами без необхідної адаптації чи спеціального дизайну
- навчальний заклад спеціалізованого типу
- навчальний заклад для дітей різного рівня розвитку
- правильної відповіді немає

28. Інклюзивне виховання –

- соціально і педагогічно організований процес формування дитини як особистості, незалежно від рівня психофізичного розвитку, як неповторної людської індивідуальності в умовах інклюзивного суспільства
- процес виховного впливу на учнів класу задля виховання у них толерантної поведінки до осіб з особливими потребами
- виховання демократії
- повага до осіб з особливими потребами

29. Системний підхід в організації діяльності системи України включає

- надання корекційно-реабілітаційних послуг учителями ЗОШ
- Інклюзивне навчання і виховання
- співпрацю ЗОШ та соціальних устано
- співпрацю ЗОШ та спеціальних навчальних закладів

30. Забезпечення взаєморозуміння між учасниками процесу, всебічного розвитку і формування особистості –

- одне із завдань закладів середньої загальної освіти
- один з напрямів діяльності ЗОШ
- мета й ціль ЗОШ, де навчаються діти з особливими потребами
- завдання контролюючих органів

31. Розвиток –

- це процес становлення особистості, вдосконалення її фізичних та духовних сил під впливом зовнішніх і внутрішніх, керованих і некерованих чинників
- це процес здобуття нових знань
- це процес розширення необхідного досвіду особистості
- правильні усі відповіді

32. Кількісні та якісні зміни в організмі та свідомості людини виступають на кшталт

- показника рівня вихованості людини
- результату розвитку особистості
- показника сформованості умінь та навичок
- показника рівня освіченості особи з особливими потребами

33. Формування — це

- надання певної форми, завершеності процесу становлення людської особистості, досягнення нею рівня зрілості, стабільності
- становлення особистості як соціальної істоти
- розвиток внутрішніх сил особистості
- формування умінь та навичок, необхідних для подальшої життєдіяльності

34. Становлення особистості людини на основі засвоєння нею елементів суспільної культури і соціальних цінностей – це

- адаптація особистості
- розвиток особистості
- соціалізація особистості
- формування особистості

35. Корекція – це

- система психолого-педагогічних та медичних заходів, спрямованих на послаблення або подолання відхилень у психофізичному розвитку у дітей в процесі навчання та виховання
- виправлення порушень у розвитку особистості
- перевиховання особистості з особливими потребами
- організація психологічної підтримки особистості з порушеннями розвитку

36. Компенсація - це

- своєрідне відшкодування втраченого
- складний, багатоаспектний процес перебудови або заміщення порушених або недорозвинених психофізіологічних функцій організму
- використання залишкових аналізаторів людиною
- спрямування зусиль фахівців на виправлення порушень у розвитку особистості

37. Реабілітація - це

- процес включення дитини з порушеннями у розвитку і поведінці в соціальне середовище, в суспільно корисну діяльність і адекватні взаємини з однолітками
- процес відновлення дитини з порушеннями
- процес формування особистості з порушеннями
- процес навчання, виховання особистості з порушеннями розвитку

38. Процес реабілітації –

- складне і багатогранне явище, що включає низку складових, спрямованих на відновлення сил особистості з порушеннями розвитку;
- повноцінне повернення в соціум особистості з порушеннями розвитку
- надання медичних послуг особам з порушеннями розвитку;
- правильної відповіді немає

39. Медична реабілітація включає:

- лікування, ліквідацію наслідків порушення
- медичний супровід з боку фахівців
- медичну підтримку та навчання досягненням медицини
- перебування у медичному закладі особи з порушеннями розвитку

40. Психологічна реабілітація – це

- зняття психологічних комплексів, відновлення і психічних процесів особистості з порушеннями розвитку
- лікування, ліквідація наслідків порушення
- проведення психологічного консультування для батьків осіб з порушеннями розвитку
- правильні усі відповіді

41. Педагогічна реабілітація – це

- відновлення втрачених пізнавальних умінь і навичок, формування позитивних особистісних якостей дитини з порушеннями розвитку
- здійснення раннього втручання
- організація психолого-педагогічного супроводу командою фахівців
- прийняття нових нормативно-правових документів, що визначають права особи з порушеннями на навчання у ЗОШ.

42. Підсумок усієї корекційно-розвиткової роботи є

- корекція
- реабілітація
- навчання та виховання особистості

- надання медичних послуг особам з порушеннями

43. Система педагогічних наук – це

- зв'язки та відношення, що склалися у процесі історичного розвитку різних галузей педагогічних знань

- сукупність наук, наукових досліджень

- поєднання усіх без винятку галузей наук, включення осіб з особливими потребами у дану систему

- правильної відповіді немає

44. Інклюзивна педагогіка співпрацює з іншими педагогічними науками, які розробляють близькі педагогічні проблеми, а саме

- філософія, педагогіка, психологія, анатомія, соціологія, основи медичних знань, спеціальна педагогіка

- історія, мистецтвознавство, література, мовознавство

- соціологія, історія, рідна мова, логопедія, сурдопедагогіка

- філософія, тифлопедагогіка, спеціальна педагогіка, віктимологія

45. Предметом вивчення спеціальної педагогіки є

- освіта, навчання, виховання дітей з різними фізичними або психічними порушеннями

- проблеми навчання дітей з інвалідністю

- проблеми повної інтеграції дітей з порушеннями розвитку

- навчання, виховання та розвиток особистості

46. Агогіка вивчає

- проблеми попередження відхилень у поведінці дітей та підлітків

- проблеми осіб похилого віку

- проблеми навчання та виховання осіб з інвалідністю

- проблеми розвитку осіб з важким ступенем порушень розвитку

47. Корекційна педагогіка – це наука, яка вивчає

- закономірності, причини виникнення відхилень у поведінці дітей, розробляє методи і засоби її виправлення
- причини виникнення порушень у розвитку особистості
- симптоми порушень, кваліфікацію видів порушень розвитку
- правильної відповіді немає

48. Інклюзивна педагогіка як нова наука характеризується

- характеризується складністю, стійкістю, динамікою і значною кількістю структурних взаємопов'язаних підструктур
- цілісністю, демократичним принципом організації освітнього середовища
- систематичністю та послідовністю надання освітніх послуг
- усі відповіді правильні

49. Основу інклюзивної педагогіки складають

- впровадження досягнень педагогічної науки в практику
- упровадження інноваційних підходів у навчально-виховний процес ЗОШ лише для осіб з порушеннями
- використання кращого досвіду європейських країн щодо подолання расової дискримінації
- вивчення нових програм, створення підручників та посібників для ЗОШ

50. Джерелом розвитку інклюзивної педагогіки виступає

- методологічні дослідження, досягнення кожної з системи педагогічних наук
- літературні джерела, інформаційне середовище
- чисельність осіб з порушеннями розвитку
- статистичні дані, порівняльний аналіз, синтез та узагальнення

51. Міждисциплінарність – це

- сучасний принцип навчання, який впливає на структуру навчального матеріалу цілого ряду дисциплін, підсилюючи системність знань, активізує метод навчання, орієнтує викладача на застосування комплексних форм організації навчання, забезпечуючи єдність навчально-виховного процесу
- сукупність різних дисциплін у процесі їх вивчення учнями

- діяльність учителя у сфері різних наукових галузей
- відповіді неправильні

52. Міждисциплінарні зв'язки інклюзивної педагогіки включають її поєднання з

- філософією, соціологією, соціальною роботою, психологією, спеціальною психологією, анатомією і фізіологією людини, педіатрією
- офтальмологією, ортодонтією, медициною, логопедією
- сурдопедагогікою, тифлопедагогікою, отоларингологією, генетикою
- соціологією, соціальною роботою, анатомією, педіатрією, олігофренопедагогікою

53. Спеціальна психологія — галузь психології, яка вивчає

- психологічні порушення у дітей і дорослих, яких зумовлене органічним ураженням кори головного мозку (розумово відсталі), порушенням аналізаторів (глухі, туговухі, слабозорі, сліпоглухі), тяжкими порушеннями мови при збереженні слуху
- психологічні порушення у дітей та дорослих з інвалідністю
- інтелектуальні порушення у дітей та дорослих
- правильні усі відповіді

54. Соціальна реабілітація - це

- комплекс державних та суспільних заходів, спрямованих на створення і забезпечення умов для соціальної інтеграції людей з інвалідністю в суспільство,
- це відновлення соціального статусу та здатності осіб з порушеннями до самостійної суспільної і родинно-побутової діяльності шляхом орієнтації у соціальному середовищі, соціально-побутової адаптації, різноманітних видів патронажу і соціального обслуговування
- обидві відповіді правильні
- відповіді неправильні

55. Охарактеризуйте, під впливом яких філософських ідей формується інклюзивна педагогіка в країнах пострадянського простору

- ідей демократії
- ідей відчуження та дискримінації осіб з порушеннями розвитку
- ідей рівності, поваги до особистості, включення осіб на навчання у ЗОШ
- усі відповіді невірні

56. Онтогенез – це

- індивідуальний розвиток організму від стадії запліднення до кінця індивідуального життя, що відбувається в межах визнаної фахівцями норми, тобто за зразком, який уже існує в суспільстві
- медичний показник відповідності нормі
- вид спостереження за розвитком особистості
- правильної відповіді немає

57. У процесі розвитку людини відбуваються

- відновлення духовних та фізичних сил
- становлення фізичних сил, зростання. Зміцнення скелету
- кількісні та якісні фізичні та психічні, зміни
- правильної відповіді немає

58. Провідна роль у розвитку особистості за твердженням видатного психолога Л.Виготського належить

- вихованню, перевихованню
- навчанню
- співпраці родини та школи
- індивідуальному підходу до вибору форм, методів та принципів навчально-виховної роботи з дитиною

59. Фізичні зміни –

- це ріст і розвиток кісткової, м'язової, нервової та серцево-судинної систем, внутрішніх органів людини
- розвиток особистості відповідно до вікових норм, показники відповідності нормі

- це ріст мускулатури, розвиток спинного та головного мозку
- правильної відповіді немає

60. Психічні зміни охоплюють

- розумовий розвиток, формування психічних рис особистості й набуття соціальних якостей
- інтелектуальний розвиток, прищеплення навичок поведінки
- формування умінь та якостей навчання
- розвиток особистісних рис та якостей

61. Зовнішні чинники – це

- впливи навколишнього природного й соціального середовища та цілеспрямована діяльність педагогів із формування у дитини якостей, необхідних для її участі в житті суспільства
- вплив на особистість негативних факторів зовнішнього середовища
- позитивний вплив екології, природного середовища, тваринного й рослинного світу
- вплив мікро- та мега-чинників на розвиток особистості

62. Внутрішні чинники – це процес

- індивідуальне реагування людини на зовнішні впливи
- процес становлення особистості під впливом типу темпераменту
- корекція поведінки особистості у залежності від наявних рис, властивостей та якостей
- усі відповіді неправильні

63. Процес розвитку має поступальний характер, при якому вищі ступені повторюють властивості нижчих ступенів розвитку на більш високому рівні – це

- суперечність розвитку особистості
- закономірність розвитку особистості
- напрям розвитку особистості
- мета інклюзивної педагогіки

64. Розвиток характеризується необоротністю – це

- принцип розвитку особистості

закономірність розвитку особистості

- напрям розвитку особистості
- мета інклюзивної педагогіки

65. Рушійними силами розвитку особистості є

- зовнішні та внутрішні суперечності
- напрями навчання та виховання
- джерела розвитку
- завдання інклюзивної педагогіки

66. За якими двома взаємопов'язаними напрямками відбувається загальний розвиток людини

- біологічним і соціальним
- психологічним і соціальним
- біологічним і педагогічним
- соціальним і педагогічним

67. Розвиток біологічних задатків та властивостей людини, її функціональне дозрівання впливають на

- Успішний психічний розвиток людини
- успішне формування життєво необхідних умінь та навичок
- якісний фізичний розвиток
- духовне зростання особистості

68. Соціальне середовище впливає на формування у людини

- мови, навичок поведінки, способи трудової діяльності, соціальні властивості і якості
- навичок комунікації, фізичний спосіб життя
- уміння та навички досягати поставленої мети, навчальну діяльність
- правильної відповіді немає

69. Спадковість – це

- процес відновлення у нащадків біологічної схожості з батьками
- процес передачі генофонду від пращурів до нащадків, зміна особистісних якостей
- наявність індивідуально неповторних якостей
- правильні усі відповіді

70. Носіями спадковості є

- гени
- кров'яні тільця, нервові закінчення
- головний та спинний мозок
- м'язева, кісткова тканини

71. Біологічна спадковість визначає

- спільні характеристики людського роду, зовнішні і внутрішні відмінності однієї людини від іншої
- спільні характеристики родичів
- відмінні риси людини від тварин
- правильної відповіді немає

72. Оберіть найбільш повне пояснення трактування: «Людина успадковує...»

- колір очей, волосся, тип темпераменту, задатки, здібності
- риси характеру, риси обличчя, форму тіла, правила поведінки
- задатки типу нервової системи, на базі яких формуються тип темпераменту, деякі безумовні рефлекси, констатацію тіла, зовнішні ознаки (колір волосся, очей, шкіри), група крові, резус фактор
- правильної відповіді немає

73. Недоліки нервової діяльності батьків, в тому числі і патологічні, що викликають психічні розлади

- не можуть передаватися спадково від батьків до дітей
- можуть передаватися, але в окремих випадках

- можуть передаватися повністю
- як правило, завжди успадковуються й виступають результатом виникнення психічних розладів

74. Задатки – це

- вроджені анатомо-фізіологічні якості індивіда, природна передумова його розвитку
- передані від батьків можливості особистості
- розвинути у результаті кропіткої праці здатності до опанування певного виду діяльності
- відповіді правильної немає

75. Оберіть правильну відповідь: Соціалізація – це

- процес засвоєння індивідом соціального досвіду, цінностей, норм, установок, властивих суспільству й соціальним групам, до яких він належить
- процес інтеграції індивіда у суспільство
- процес включення особи на навчання у ЗОШ
- процес розвитку особистості у колективі

76. У якому документі зазначено необхідність створення рівних можливостей для дітей та молоді у здобутті якісної освіти

- «Положення про створення інклюзивно-ресурсних центрів»
- Національній доктрині розвитку освіти в Україні у XXI столітті
- Державному стандарті початкової освіти
- всі відповіді вірні

77. На що зорієнтовані організаційно-методичні засади освітнього процесу закладу загальної середньої освіти

- на професійну підготовку педагогічних кадрів
- на злагоджену педагогічну діяльність членів колективу ЗОШ
- на учня, його можливості, потреби та інтереси
- правильної відповіді немає

78. Які основні нормативні документи в Україні забезпечили упровадження інклюзії в освіті

- Наказ Міністерства освіти і науки від 11.09.09 № 855 «Про затвердження Плану дій щодо запровадження інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на 2009 – 2012 роки»; Концепція розвитку інклюзивної освіти (Наказ Міністерства освіти і науки України від 01.10.10 № 912); «Про порядок організації інклюзивного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах»

- нормативні положення, Листи Міністерства освіти про розвиток професійної освіти

- відповідні нормативні акти про навчання, виховання та розвиток особистості

- усі відповіді правильні

79. Який нормативно-правовий документ в Україні виступає гарантом інклюзивне навчання в закладах загальної середньої освіти

- Державний стандарт початкової освіти

- Концепція НУШ

- Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про освіту» щодо особливостей доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг»

- правильної відповіді немає

80. Оберіть актуальна завдання вищої освіти на сучасному етапі становлення інклюзивної освіти

- оновлення змісту підготовки вчителів початкових класів до майбутньої професійної діяльності в умовах спільного навчання учнів з 6 особливими освітніми потребами

- створення команди супроводу учнів з особливими потребами

- підготовка майбутніх фахівців до роботи за кордоном

- підготовка педагога інноваційного навчального закладу

81. Законодавчу базу інклюзивного навчання у закладі загальної середньої освіти визначають

- нормативні вітчизняні та міжнародні документи

- нормативні документи про освіту в Україні
- тільки нормативні документи міжнародного рівня
- Закони «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Саламанкська декларація, Конституція України, дослідження науковців та досягнення учителів-новаторів

82. Обмежені можливості провокують

- появу труднощів у спілкуванні, розвитку, отриманні пільг на житло
- утруднення отримання ними освіти, порушення умов соціалізації та забезпечення повноцінної участі в суспільному житті
- труднощі співпраці ЗОШ та родин учнів
- матеріальне забезпечення ЗОШ з боку держави та контролюючих органів освіти

83. У чому полягав диференційований характер навчання осіб з особливими потребами, що панував донедавна:

- навчання дітей з нормативним розвитком здійснюється у закладах загальної середньої освіти, до яких застосовуються традиційно визнані форми і методи навчання; навчання дітей з обмеженими можливостями здоров'я відбувається у закладах спеціальної освіти
- навчання усіх учнів здійснюється у ЗОШ шляхом виокремлення інклюзивних класів
- навчання осіб з порушеннями розвитку здійснюється як у спецшколах, так і в ЗОШ
- правильної відповіді немає

84. Підготовка педагогічних кадрів до педагогічної діяльності в умовах інклюзивної освіти

- це напрям методології інклюзії
- це завдання спеціальної освіти
- це мета реформування НУШ
- це завдання вчителів-практиків, які працюють з учнями з порушеннями розвитку

85. З точки зору філософії освіти інклюзія розглядається як

- форма спільного життя звичайних людей і людей з обмеженими можливостями здоров'я
- форма спільного життя звичайних людей і людей з обмеженими можливостями здоров'я, що передбачає їх соціалізацію на всіх етапах їхнього життя, у тому числі й на усіх ступенях освіти
- необхідність застосування принципів плюралізму, педоцентризму та релятивізму в педагогічній діяльності
- реалізація ідей створення єдиної, цілісної, гармонійної теорії педагогіки

86. Ефективність розвитку і формування особистості підвищується за умови

- якщо особистість самостійно працює над власним інтелектуальним розвитком
- якщо особистість долучається до різних форм та видів діяльності
- якщо особистість стає не лише об'єктом, а й суб'єктом виховання
- правильні усі відповіді

87. Оберіть повну відповідь: Загальними закономірностями психічного розвитку дитини є

- якісні зміни, поява новоутворень, запуск нових механізмів, нових процесів, виникненням нових структур
- рівень активності у цілісній системі життєдіяльності (діяльність, пізнання, самопізнання, спілкування, трансцендентація); нерівномірність та гетерохронність: зміна часу закладання і темпів розвитку окремих органів або організму в цілому у нащадків
- неодночасне дозрівання окремих функціональних систем організму в процесі онтогенезу; - найбільш сприятливі умови, які виникають для розвитку одних властивостей, а в інші – для інших
- якісні зміни, поява новоутворень, запуск нових механізмів, нових процесів, виникненням нових структур; рівень активності у цілісній системі життєдіяльності (діяльність, пізнання, самопізнання, спілкування, трансцендентація); нерівномірність та гетерохронність: зміна часу закладання і темпів розвитку окремих органів або організму в цілому у нащадків;

неодночасне дозрівання окремих функціональних систем організму в процесі онтогенезу; найбільш сприятливі умови

88. Постійна взаємодія внутрішнього і зовнішнього, біологічного і соціального, тілесного і духовного виступає як

- новоутворення особистості у процесі її діяльності
- загальна закономірність психічного розвитку особистості
- напрям розвитку особистості
- принцип навчання та виховання особистості

89. Взаємопов'язаний процес неперервних кількісних та перервних якісних змін, що відбуваються в удосконаленні нервової системи і техніки у розвитку пізнавальної і творчої діяльності, формуванні світогляду, моральних властивостей і якостей, які пов'язані з певними етапами її життєвого шляху – це

- становлення особистості
- розвиток особистості
- формування умінь та навичок особистості
- фізична зрілість особистості

90. Норма – це

- деяке ідеальне утворення, умовне позначення об'єктивної реальності, деякий середньостатистичний показник, який характеризує реальну дійсність, але не існує у ній

- поняття, що містить складові особистості
- становлення особистості як індивіда
- всі відповіді не вірні

91. Норма передбачає

- відповідність зросту, ваги тіла віковим нормам
- відповідність рис характеру й типу темпераменту людини її батькам. Родичам
- відповідність групи та резус-фактора крові батька чи матері дитини

- поєднання особистості і соціуму, коли вона безконфліктно і продуктивно виконує провідну діяльність, задовольняє свої основні потреби, відповідає при цьому вимогам соціуму відповідно віку, статі та психосоціального розвитку

92. Порухення норми (відхилення) – це

- Все те, що не відповідає показникам
- часткове зміщення показників розвитку особистості у позитивний чи негативний бік
- перебільшення (зростання) показників
- всі відповіді вірні

93. Орієнтація на норму важлива при

- визначенні порушень у розвитку особистості з метою визначення спеціально-педагогічної допомоги
- визначенні рис характеру, типу темпераменту особи задля культурного її розвитку
- визначення стану здоров'я задля надання медичної допомоги
- всі відповіді правильні

94. Функціональна норма – це

- Індивідуальна норма розвитку кожної особи
- норма, відповідно до якої повинна навчатися людина
- норми поведінки особистості серед інших людей
- моральні норми, яких слід дотримуватись дітям з особливими потребами

95. Відповідність нормі розвитку визначається за умови коли

- рівень розвитку відповідає рівню більшості дітей, з урахуванням розвитку суспільства; розвиток відповідає власним індивідуальним якостям, здібностям і можливостям, що веде до повної інтеграції у соціум; розвивається у відповідності з вимогами суспільства, яке визначає норми поведінки і подальші перспективи соціального функціонування в період зрілості
- фізичний розвиток майже відповідає нормі
- фізичний розвиток відповідає віковим нормам, проте духовний, емоційно-вольовий та психічний стани неврівноважені

- всі відповіді неправильні

96. Нормальна робота головного мозку та його кори; нормальний фізичний розвиток і пов'язані з ним збереження працездатності, нормального тону нервових процесів виступають як

- показники відповідності нормам розвитку особи
- завдання інклюзивної педагогіки
- як умова нормального розвитку
- як наслідок спадковості

97. Систематичне навчання і виховання дитини у сім'ї, дитячому садку і загальноосвітній школі слугує

- досягненню відповідних норм розвитку особистості у всіх напрямках
- високому рівню наукованості дитини
- формуванню навичок культурної поведінки серед інших людей
- всі відповіді правильні

98. Відхилення від норми у здоров'ї можуть бути викликані

- зовнішніми (екзогенними) і внутрішніми (ендогенними) факторами
- матеріальним станом родини, у якій виховується дитина
- екологічною обстановкою
- харчуванням, рухливістю, активністю, фізичними навантаженнями

99. Спадкові відхилення, інфекційні, вірусні та ендокринні захворювання матері під час вагітності, токсикози – це

- внутрішні фактори впливу на нормальний розвиток людини
- біологічні фактори
- медичні фактори
- психологічні фактори

100. До генетичних факторів, що впливають на нормальний розвиток особистості належать

- Спадкові відхилення, інфекційні, вірусні та ендокринні захворювання матері під час вагітності, токсикози
- інфекційні хвороби, спадковість
- хромосомні аномалії
- вживання алкоголю та наркотичних речовин матір'ю дитини у період виношування плоду

101. За походженням порушення можуть бути

- гармонійними, дисгармонійними
- органічними, функціональними
- Педагогічними, психологічними
- фізичними, духовними

102. Органічне порушення - це

- відсутність або недолік якого- небудь органу або його частини
- залишкові аналізатори
- фізичні вади, каліцтва
- правильної відповіді немає

103. Генералізовані органічні порушення – це

- психічні розлади
- розумова відсталість
- порушення мовлення
- порушення роботи опорно-рухового апарату

104. Ізольовані порушення – це такі, як

- затримка психічного розвитку, сліпота, глухота, порушення рухів і мовлення
- затримка інтелектуального розвитку, порушення мовлення
- порушення опорно-рухового апарату
- всі вище названі порушення

105. Основними причинами органічних порушень людини виступають

- спадкові, серцево-судинні захворювання
- паралічі, травми
- порушення нервової системи
- спадкові, серцево-судинні захворювання, паралічі, травми

106. Функціональне порушення – це

- зміна функцій органу або загальних функцій всього організму без порушення тканини органу
- зміна роботи кори головного мозку
- зміни у фізичному дозріванні
- генетично успадковані якості, властивості

107. Неврози, психоневрози, психопатія психози порушення поведінки належать до

- функціональних порушень
- генетично успадкованих порушень
- ізольованих порушень
- всі відповіді правильні

108. До причин функціональних порушень відносимо

- порушення соціальних зв'язків індивіда
- порушення мовлення, нерозвинуті уміння спілкування
- порушення роботи серцево-судинної системи
- всі відповіді невірні

109. Акселерація – це

- прискорений розвиток особистості, за якого фізичний розвиток випереджає розумовий
- уповільнений розвиток особистості
- прискорений розвиток психічних якостей
- всі відповіді неправильні

110. Дайте визначення поняття «ретардація» -

- це прискорений розвиток особистості
- це формування особистості під впливом негативних та позитивних чинників
- це уповільнений розвиток особистості
- це становлення особистості

111. Дайте правильну відповідь: Чи впливає наявність певного виду порушення у розвитку на особистість

- він утруднює нормальний розвиток діяльності організму
- сприяє посиленому розвитку інших функцій, які можуть компенсувати його
- обидві відповіді вірні
- обидві відповіді хибні

112. Усі порушення розвитку особистості поділяють на

- первинні, вторинні
- складні, тяжкі, середні
- вторинні, тяжкі
- всі відповіді неправильні

113. Первинні порушення виникають унаслідок

- пошкодження кори головного мозку
- пошкодження функціонування центральної нервової системи, невідповідності розвитку віковій нормі
- пошкодження фізичного стану людини
- внаслідок успадкування генетичних хвороб

114. Симптомами прояву первинного порушення виступають

- відсутність нюху, голосу
- зміна слуху, зору, паралічу, розумової працездатності
- зміна слуху, мовлення, голосу
- всі відповіді невірні

115. За умови відсутності корекційного впливу на особистість з наявними первинними порушеннями відбувається

- формування особистості
- поява вторинних порушень
- становлення особистості
- затримка психічного розвитку

116. Причиною виникнення вторинних порушень є

- зміна психофізичного розвитку, якщо соціальне оточення не компенсує їх, а, навпаки, детермінує відхилення в особистісному розвитку
- відсутність належної корекційно-розвиткової роботи з даною особою
- неналежне виховання
- наявні генетичні захворювання

117. Результатом вторинних порушень розвитку особистості виступають

- педагогічна занедбаність, розлади емоційно-вольової сфери і поведінки
- важка навчуваність, некерованість
- недотримання моральних норм
- відчуженість, усамітнення

118. Оберіть найбільш точне трактування терміну «Захворювання – це...»

- втрата або порушення анатомічної, фізіологічної і психічної структури або функції, яка поряд з різними поведінковими та громадськими перешкодами, перешкоджають залученню особи до активної участі у суспільному житті на рівних умовах з іншими її учасниками
- тимчасове нездужання особи, що виражається у перебуванні її на лікуванні у медичному закладі
- генетичне успадкування недуги
- всі відповіді правильні

119. Тяжкість недуги визначається

- обмеженнями у залученні до повсякденної діяльності та суспільного життя
- ступенем активності людини
- наявністю підвищеної температури тіла

- всі відповіді правильні

120. Розрізняють такі ступені недуги

- глибокий, важкий, середній, обмеженість, недієздатність

- легкий, середній

- посильний. Недієвий

- всі відповіді хибні

121. Недієздатність – це

- інвалідність особи

- тимчасове захворювання

- нездатність до виконання певного виду діяльності

- всі відповіді вірні

122. Інвалідність – це –

- наслідок порушення або обмежена можливість конкретної людини, яка перешкоджає чи обмежує виконання нею певної нормативної ролі, виходячи із вікових, статевих чи соціальних факторів, що не дає змоги інтегруватися у суспільство

- набуте пошкодження певних функцій організму

- генетично успадковане порушення

- всі відповіді вірні

123. Інвалідність визначається

- лікарсько-контрольною комісією (ЛКК), на підставі висновку спеціальних дитячих лікарів зафіксованих в епікризі (витягу) з історії хвороби

- лікарем-педіатром у ранньому віці

- отоларинголом та ортопедом

- висновком ІРЦ

124. Психічні відхилення від норми – це

- порушення, пов'язані з розумовим розвитком людини чи недоліками її психіки

- порушення мовлення
- порушення умінь спілкуватися
- агресія, прояви жорстокості

125. До психічних порушень належать порушення

- мови (від заїкання і порушення вимови до порушення письма і читання);
- емоційно-вольової сфери (суїцид);
- затримка психічного розвитку; розумова відсталість (олігофренія); обдарованість
- всі відповіді вірні

126. Обдарованість – це

- певне позитивне поєднання здібностей, що забезпечує успіх у виконанні будь-якого виду діяльності
- генетично успадковані задатки особистості
- набуті та розвинуті уміння та навички
- всі відповіді неправильні

127. Педагогічні відхилення від норми – дане поняття стосується

- стандартів, які визначають рівень освіти та виховання
- рівень вихованості
- культурний рівень
- дотримання моральних цінностей

128. За умови, коли діти не можуть одержати відповідну освіту через обставини що склалися або не хочуть це робити розрізняють

- педагогічне порушення
- відставання у розумовому розвитку
- порушення психічного розвитку
- психічні порушення

129. До причин неуспішності у початкових класах закладу загальної середньої освіти належать

- Недоліки розвитку мотиваційної сфери та сфери довільності
- Відхилення в розвитку пізнавальної сфери
- Несформованість способів навчальної роботи
- всі відповіді вірні

130. Несформованість широких соціальних мотивів навчання, слабкі пізнавальні інтереси, нерозвинута мотивація досягнення успіху – це прояв

- особливих освітніх потреб дитини
- відставання у розвитку від інших учнів
- генетичного захворювання
- неспішності

131. Відхилення в розвитку пізнавальної сфери проявляються

- у труднощах засвоєння навчального матеріалу, низькій наочності, інтелектуальній пасивності, затримці психічного розвитку
- неспішності, відставанні у окремих предметах
- систематичному спізнюванні на урок
- невиконанні навчальної програми, систематичних спізень та порушень дисципліни

132. Несформованість способів навчальної роботи є результатом

- поганого виховання удома
- педагогічної занедбаності у ЗОШ
- Особливостей психофізичного розвитку
- частих вірусних та інфекційних захворювань

133. Проявами особливостей психофізичного розвитку є

- соматична ослабленість, гіперактивність, уповільненість, високий ступінь тривожності, демонстративність
- соматична ослабленість, ненаочність, тривожність, страхи
- наявність маячних ідей, агресії
- постійні порушення правил поведінки

134. Основними умовами розвитку дитини виступають

- нормальне функціонування головного мозку і його кори;
- нормальний фізичний розвиток дитини, пов'язаний із збереженням нормальної працездатності;
- збереження органів чуття, які забезпечують зв'язок дитини із зовнішнім світом, систематичне і послідовне навчання дитини в усі періоди її розвитку
- всі відповіді правильні

135. Особливості психофізичного розвитку – це

- прояв індивідуального й неповторного у діях особи
- наявність певних порушень розвитку, що відрізняють ступінь та тип розвитку особи від інших людей
- набуті каліцтва, часті захворювання
- прояв типу темпераменту та характеру

136. Інклюзивна педагогіка вивчає проблеми

- навчання, виховання та розвитку осіб з каліцтвами
- навчання осіб з інвалідністю
- розвиток осіб з особливими освітніми потребами
- всі відповіді правильні

137. Усі відхилення від норми у розвитку особистості поділяємо на групи

- фізичні, психологічні, педагогічні і соціальні
- медичні, психологічні, педагогічні
- фізичні, генетичні, ортопедичні
- аномальні, нормальні

138. До порушень фізичного змісту належать:

- хвороба; порушення зору; порушення слуху; порушення опорно-рухового апарату
- порушення мовлення, залишкові нюхові аналізатори
- захворювання, порушення органів дихання

- затримка психічного розвитку

139. Затримка психічного розвитку (ЗПР); розумова відсталість (олігофренія: від дебільності до ідіотії); порушення емоційної сфери (аутизм, суїцид); порушення мовлення (від заїкання до порушення читання і писання); обдарованість – це

- педагогічні типи відхилень

- фізичні типи відхилень

- психологічні типи відхилень

- всі відповіді неправильні

140. Соціальна зрілість особистості – це

- сукупність необхідних соціальних знань та досвіду, умінь та навичок пристосування до правил соціуму

- наявність невідповідного нормі виду порушення особи

- поєднання моральних норм. Темпераменту, умінь і навичок особи

- набуті знання про соціальні норми, правила, цінності, закони, заборони, традиції та звичаї

141. Сирітство; девіантна поведінка; патологія у суспільстві: алкоголізм, наркоманія, злочинність, бездоглядність є складовими

- фізичного типу відхилень від норми розвитку

- соціального типу відхилень

- педагогічного типу відхилень

- всі відповіді неправильні

142. Для позначення розбіжності з деякою нормою у поведінці, установках, цінностях, що розглядаються як прояви аномальної психіки використовується термін –

- відхилення (порушення)

- корекція

- реабілітація

- розвиток

143. Особливі потреби – це термін, який використовується стосовно осіб

- чия соціальна, фізична або емоційна особливість потребує спеціальної уваги та послуг
- фізичний стан яких потребує медичної допомоги
- соціальне становище яких потребує підтримки, забезпечення житлом
- всі відповіді невірні

144. Додатковими ресурсами можуть бути

- персонал (для надання допомоги у процесі навчання);
- матеріали (різноманітні засоби навчання, в тому числі допоміжні та корекційні);
- фінансові (бюджетні асигнування для одержання додаткових спеціальних послуг)
- всі відповіді правильні

145. Відповідно до нормативно-правових документів України, дитина з особливими освітніми потребами - особа, яка

- потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту,
- сприяння розвитку її особистості,
- поліпшення стану її здоров'я та якості життя, підвищення рівня участі в житті громадян
- всі відповіді вірні

146. Під обмеженою можливістю розуміють

- будь-яке обмеження або втрату здатності виконувати будь-яку діяльність унаслідок певного порушення у межах того, що вважається нормою для людини у суспільстві
- обмеження рухливості особи
- обмеження можливостей особи внаслідок отриманих травм чи каліцтв
- всі відповіді неправильні

147. Яке порушення здоров'я веде до інвалідності

- те, що зв'язано зі стійким розладом функцій організму
- легке порушення, яке утруднює навчання особи
- будь-яке порушення розвитку
- отримані травми чи каліцтва легкого, середнього ступеня

148. Гіперкомпенсація – це

- посилений розвиток збережених функцій, що пов'язаний із прагненням довести, що порушення не приводить до яких-небудь проблем
- корекція порушення розвитку
- здійснення корекційно-розвиткового супроводу даної особистості
- відновлення духовних сил особистості

149. Загальними закономірностями відхилень у психічному розвитку є:

- зниженням здатності до сприймання, збереження і використання інформації;
- забрудненням мовного і мовленнєвого спілкування;
- гальмування процесів формування понять і уявлень про навколишню дійсність; ризик виникнення стану соціально-педагогічної дезадаптованості
- всі відповіді є правильні

150. Діяльність ПМПК допомагає у розв'язанні таких проблем:

- попередження відхилень у розвитку дітей;
- вибір індивідуального освітнього маршруту;
- переборювання труднощів у навчанні;
- проблем особистого розвитку

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко В. О. Інклюзивна освіта: до питання визначення поняття та особливостей її запровадження. Психолого-педагогічні науки: Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2012. № 4. С. 7–11.
2. Бондар В. І. Актуальні проблеми розвитку освіти дітей з обмеженнями життєдіяльності: шлях від інституалізації до інтеграції. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія соціально-педагогічні: Вип. XII / За ред. О. В. Гаврилова, В. І. Співака. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2009. 462 с.
3. Бондар В. І. Дидактика. Київ: Либідь, 2005. 264с.
4. Бондар В. І. Інклюзивне навчання та підготовка педагогічних кадрів для його реалізації. Корекційна педагогіка та психологія: Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Вип. 15. 2010. С. 39–42.
5. Бондар В. І. Інклюзивне навчання як соціально- педагогічний феномен. Рідна школа. 2011. №3 (березень). С. 10-14.
6. Борякова Н. Ю. Педагогические системы обучения и воспитания детей с отклонениями в развитии : учеб. пособ. для студентов. М. : АСТ, Астрель, 2008. 222 с.
7. Будник О. Інклюзивна освіта: навч. посібник. Ів-Франківськ: Кушнір Г.М., 2015. 152 с.
8. Василенко О. М. Соціально-педагогічна робота з учнями з особливими потребами в загальноосвітній школі інклюзивної орієнтації. – URL: http://www.vmurol.com.ua/upload/publikatsii/Problemi_studentiv_z_invalidnistyu/pdf/Vasilenko_Soc_ped_robota.pdf. (Дата звернення 19.02.2016).
9. Выготский Л. С. Основы дефектологии. СПб.: Лань, 2003. 654 с.
10. Гаврись С., Григоренко є. Інформаційні технології у навчальній діяльності учнів допоміжної школи//Дефектолог. 2009. № 11. С. 18 – 20.
11. Гордеева А. В. Реабилитационная педагогика. Москва: Парадигма, 2005. 320 с.
12. Данілавічючє Е. А. Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний 252 посібник /За заг. ред. А. А. Колупаєвої. Київ: Видавнича група «А.С.К.», 2012. 360 с. (Серія «Інклюзивна освіта»).
23. Декларація про права інвалідів (проголошена ООН 9 грудня 1975 року).
13. Державний стандарт початкової загальної освіти 2011. № 18. 46 с.

14. Дети социального риска и их воспитание/Под научн. ред. Л.М.Шипициной. СПб: «Речь», 2003. 144 с.
15. Дети с ограниченными возможностями: проблемы и инновационные тенденции в обучении и воспитании/Сост. Н.Д.Соколова, Л.В.Калинникова. М.: ООО «Аспект», 2005. 448 с.
16. Деніелс Е., Стаффорд К. Залучення дітей з особливими потребами до системи загальноосвітніх класів. Л.: Т-во «Надія», 2000. 256 с.
17. Дефектологічний словник : навчальний посібник / за ред. В. І. Бондаря, В. М. Синьова. Київ: МП "Леся", 2011. 528 с
18. Загальна декларація прав людини (проголошена ООН 10 грудня 1948 року).
19. Зайцева И. А., Кукушин В. С., Ларин Г. Г., Румега Н. А., Шахотина В. И. Коррекционная педагогика / Под ред. В. С. Кукушина. Ростов н/Д.: Издательский центр «МарТ», 2002. 304 с.
20. Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» (21 березня 1991 року N 875-XII).
21. Закон України «Про охорону дитинства» (прийнятий 26 квітня 2001 року N 2402-III).
22. Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» (прийнятий 6 жовтня 2005 року N 2961-IV).
23. Захарчук М. Є. Проблеми формування професійної компетентності викладача в умовах впровадження інклюзивної освіти в Україні: URL: [gnpu.edu.ua/files/naukovi%20chitanny/pedagogika/ZaharchukKlu chkovska](http://gnpu.edu.ua/files/naukovi%20chitanny/pedagogika/ZaharchukKlu_chkovska). (Дата звернення 21.10.2015).
24. Засенко В.В. Інтеграція осіб з порушеннями слуху: проблеми, пошуки, перспективи/Крок до компетентності та інтеграції в суспільство: Науково-методичний збірник. К.: Контекст, 2000. 286 с.
25. Засенко В.В. До проблеми особистісного підходу у навчанні дітей з порушеннями психофізичного розвитку/Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі: Науково-методичний збірник. Вип. 8/За ред. В.І.Бондаря, В.В.Засенка. К.: Наук. Світ, 2006. 288 с.
26. Ілляшенко Т.Д. Інклюзивна освіта і перспективи подолання невстигання учнів у загальноосвітній школі: Ел. носії: <http://lib.iitta.gov.ua/2116/1/>
27. Інтеграція дітей з освітніми потребами у загальноосвітньому навчальному закладі // Психолог, 2009. №10. с.14-18.

28. Індивідуальне оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі: навч. курс та наук.-метод. посіб. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2011. 168 с.
29. Інклюзивна освіта: стан і перспективи розвитку в Україні : науково-методичний збірник до Всеукраїнської науково-практичної конференції в рамках реалізації проекту «Створення ресурсних центрів для батьків дітей з особливими освітніми потребами» за підтримки програми IBPP – TACIS Європейської комісії / ВФ «Крок за кроком». Київ: ФО-П Придатченко П.М., 2007. 180 с.
30. Карпенчук С. Г. Філософія освіти (загальна теорія педагогіки): монографія. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2013. 688 с.
31. Колупаєва А.А., Савчук Л.О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. Вид. гр. «АТОПОЛ», 2011. 274 с.
32. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: монографія. К.: Самміт-Книга, 2009. 272 с.
33. Колупаєва А. А., Таранченко О. М.. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі: початкова ланка. Путівник для педагогів: Навчально-методичний посібник. Київ: «АТОПОЛ». 2010. 96 с.
34. Колупаєва А. А. Організаційно-педагогічні умови інтегрування дітей з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітній простір. Дефектологія, №4, 2003. 154.
35. Колупаєва А. А., Найда Ю. М., Білозерська І. О., Ленів З. П., Будяк Л. В., Сак Т. В., Найда Ю. М.. Основи інклюзивної освіти. Навчально-методичний посібник / За заг. ред. А. А. Колупаєвої. Київ: «А.С.К.», 2012. 308с.
36. Колупаєва А. А. , Данілавічюте Е. А., Литовченко С. В.. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник. Київ: Видавнича група «А.С.К.», 2012. 192 с.
37. Концепція розвитку інклюзивної освіти // Наказ МОН від 01.10.2010 р. № 912.
38. Конвенція ООН про права дитини (прийнята 20 листопада 1989 року, ратифікована Постановою Верховної Ради України від 27 лютого 1991 року).
39. Концепція державного стандарту спеціальної освіти дітей з особливими потребами (схвалена рішенням колегії Міністерства освіти і науки та Президії Академії педагогічних наук України 23.06.99).
40. Корекційна педагогіка: Основи навчання і виховання дітей з відхиленнями в розвитку/Б.П.Пузанов, В.І.Селіверстов, С.Н.Шаховська, Ю.А.Костенкова; Під ред. Б.П.Пузанова. М.: Видавничий центр «Академія», 2001.

41. Кравченко Г.Ю, Сіліна Г.О. Інклюзивна освіта. Х.: Вид-во «Ранок», 2014. 144 с.
42. Лапшин В. А., Пузанов Б. П. Основы дефектологии: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов. М.: Просвещение, 1991.143 с.
43. Липа В.О., Серова С.О. Про деякі проблеми впровадження інклюзивної освіти в Україні //Актуальні питання корекційної освіти. 2011. Вип. 2. С. 121-127.
44. Литвиненко С. А. Основы соціально-педагогічної діяльності: навч. посіб. для студ. вищ. пед. навч. закл. Одеса: ПНЦ АПН України, 2007. 187 с.
45. Логопедія: [підручник] / За ред. М.К. Шеремет. К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. 376 с.
46. Малярчук А.Я. Дидактичний матеріал для виправлення мовленнєвих недоліків: [навчальний посібник. К.: Літера ЛТД, 2005. Ч. I. 272 с.
47. Миронова С.П. Використання комп'ютера у корекційному навчанні дітей з вадами інтелекту//Дефектологія. 2003. № 3. С. 41 – 44.
48. Наказ Міністерства освіти і науки України № 912 від 01.10.10 «Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання» Ел. носії: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/9189/
49. Освітні технології: Навч.- метод. посіб./ О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін.; За ред. О. М. Пехоти. Київ: Видавництво А.С.К.,2003. 255с.
50. Основы інклюзивної освіти: навчально-методичний посібник / За заг. ред. Колупаєвої А. А. Київ: «А.С.К.», 2012. 308 с. 64. Основы коррекционной педагогики: курс лекций / авт.-сост. С. В. Лауткина. Витебск: УО «ВГУ им. П. М. Машерова», 2008. 11 с.
51. Особливі діти в умовах загальноосвітньої школи (досвід закладів освіти Дніпровського району м. Києва). Практично-методичний посібник /Упорядник Сидоренко Н.А. К.: РНМЦ Дніпровського району, 2015. 64 с.
52. Особливості роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання. Вісник №4 НДЛ інклюзивної освіти/ Упорядники: Савчук Л.О., Юхимець І.В. Рівне: РОППО, 2013. 53с.
53. Основы корекційної педагогіки: навчально- методичний посібник / С. П. Миронова, О. В. Гаврилов, М. П. Матвеева; [за заг. ред. С. П. Миронової]. Кам'янець- Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2010. 264 с.

54. Організація навчально-виховного процесу в умовах інклюзивного навчання /Інструктивно-методичний лист МОН, молоді та спорту № 1/9-384 від 18.05.2012 р. URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/29627/ (Дата звернення 21.10.2015).
55. Педагогика и психология инклюзивного образования: учебное пособие / Д. З. Ахметова, З. Г. Нигматов, Т. А. Челнокова, Г. В. Юсупова и др. Казань: Издво «Познание» Института экономики, управления и права, 2013. 256 с.
56. Подласый И. П. Курс лекцій по коррекционной педагогике: учеб.для студентов пед. училищ и колледжей, обучающихся по специальности 0300 «Образование» Москва: ВЛАДОС, 2006. 350 с.
57. Пометун О. І., Пироженко Л. В., Біда О. А. та ін.. Застосування інтерактивних технологій у навчанні молодших школярів. Методичний посібник для вчителів початкової школи. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011.304 с.
58. Постанова Кабінету Міністрів від 21 серпня 2013 р. № 607 «Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами: Ел. носії/<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/607-2013-%D0%BF>
59. Постанова Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції ранньої соціальної реабілітації дітей- інвалідів» (від 12 жовтня 2000 р. N 1545). 257
60. Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання: наказ Міністерства освіти і науки від 01.10.2010 № 912. Інформаційний збірник та коментарі Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України. 2010. № 34/35/36. С. 42–50.
61. Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання: наказ Міністерства освіти і науки України від 01.10.2010 р. № 912. Відкритий урок. 2010. № 11. С. 6–7.
62. Про затвердження концепції розвитку інклюзивного навчання. Наказ МОН № 912 від 01.10.10 року. URL: [http://osvita. Ua/legislation/Ser_osv/9189/](http://osvita.Ua/legislation/Ser_osv/9189/). – (Дата звернення 21.10.2015).
63. Про затвердження Плану дій щодо запровадження інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на 2009-2012 роки: наказ Міністерства освіти і науки України від 11.09.2009 р. № 855. Інформаційний збірник та коментарі Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України. 2009. № 30. С. 3–13.

64. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах : постанова Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011 р. № 872. Офіційний вісник України. 2011. № 62. С. 65–67.
65. Про заходи МОН на використання завдань, визначених розпорядженнями Кабінету Міністрів України від 3 грудня 2009 року № 1482-р «Про затвердження плану заходів щодо запровадження інклюзивного та інтегрованого навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на період до 2012 року»: наказ Міністерства освіти і науки України від 21.12.2009 р. № 1153. Інформаційний збірник та коментарі Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України. 2010. № 1/2. С. 37–40.
66. Про організацію інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах: інструктивно- методичний лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 18.05.2012 № 1/9-384. Інформаційний збірник та коментарі Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України. 2012. № 17/18. С. 7–14.
67. Про організацію навчально-виховного процесу для учнів з особливими освітніми потребами загальноосвітніх навчальних закладів у 2015/2016 навчальному році. URL: [http:// www.kyivoblosvita.gov.ua/normativno.../mon](http://www.kyivoblosvita.gov.ua/normativno.../mon). (Дата звернення 21.10.2015).
68. Про організацію психологічного і соціального супроводу в умовах інклюзивного навчання / Лист МОНмолодьспорт № 1/9-529 від 26.07.12 р. URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/30376/. (Дата звернення 21.10.2015).
69. Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах. Постанова Кабінету Міністрів України від 15.08.2011 р. № 872. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/872-2011-п>. (Дата звернення 21.10.2015).
70. Психолого-педагогічний супровід дітей з порушеннями опорно-рухового апарату та затримкою психічного розвитку / За ред. Вавіної Л. С.. Київ: Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. 180 с.
71. Репина З.А., Лизунова Л.Р. Компьютерные средства обучения: проблемы разработки и внедрения//Вопросы гуманитарных наук. 2004. № 5 (14) С. 285.

72. Романчак Ж.І. Організаційно-методичні умови професійного співробітництва в інклюзивному навчальному закладі//Наша школа. 2014. № 4. С. 33 – 37.
73. Сак Т. Інструментарій оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі. Дефектологія. 2011. № 3. С. 6–10.
74. Сак Т. Контроль та оцінювання навчальних досягнень учнів в інклюзивному класі. Дефектологія. 2010. № 1. С. 3–5.
75. Сак Т. Організація навчального процесу в інклюзивному класі. Дефектологія. 2011. № 2. С. 8–11.
76. Сак Т. Технологія портфоліо в інклюзивному класі. Дефектологія. 2009. № 4. С. 6–9.
77. Саламанская декларация. Рамки действий по образованию лиц с особыми потребностями, принятые Всемирной конференцией по образованию лиц с особыми потребностями: доступ и качество. Саламанка. Испания, 7-10 июня 1994. Киев, 2000. 21 с.
78. Сейко Н. А. Соціальна педагогіка: курс лекцій. Житомир: Житомир. ДПУ, 2002. 260 с.
79. Синьов В. М., Коберник Г. М. Основи дефектології: навчальний посібник. Київ: Вища школа, 1994. 143с.
80. Скорик Т. В. Інклюзивна освіта в Україні: реалії та перспективи розвитку. Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. Чернігів: ЧДПУ, 2011. Вип. 84. С. 169–172.
81. Синьов В. Нова стратегія розвитку корекційної педагогіки в Україні//Дефектологія. 2004. № 2. С. 6 – 11.
82. Специальная педагогика: учебн. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Л. И. Аксенова, Б. А. Архипов, Л. И. Белякова и др.; Под ред. Н. М. Назаровой. 4-е изд., стер. М.: Изд. центр «Академия», 2005. 400 с.
83. Слободянюк Н.Г., Софій Н.З., Найда Ю.М. Пристосування шкільних приміщень до потреб дітей з особливостями психофізичного розвитку/ Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально-методичний посібник/Кол. авторів: Колупаєва А.А., Найда Ю.М., Софій Н.З. та ін. За заг. ред. Даниленко Л.І. К., 2007. 128 с.

84. Софій Н.З. Концептуальні аспекти інклюзивної освіти. Інклюзивна школа:: особливості організації та управління: Навч.-метод. посібник/Кол. Авт.: Колупаєва А.А., Найда Ю.М., Софій Н.З. та ін.; за заг. ред. Л.І.Даниленко. К., 2007. 128 с.
85. Специальная педагогика: учебное пособие / под ред. Н. М. Назаровой. Москва: Академия, 2000. 400 с.
86. Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів (прийняті резолюцією 48/96 Генеральної Асамблеї від 20 грудня 1993 року).
87. Сунцова А. С. Теории и технологии инклюзивного образования: учебное пособие. Ижевск: Изд-во «Удмуртский университет», 2013. 110 с.
88. Сунцова А. С. Теории и технологии инклюзивного образования: учебное пособие. Ижевск: Изд-во «Удмуртский университет», 2013. 110 с.
89. Сучасні тенденції розвитку спеціальної освіти (українсько-канадський досвід): матеріали Міжнародної конференції/за ред. В.І.Бондаря, Р.Петришина. К.: Наук. Світ, 2004.200 с.
90. Таранченко О.М., Найда Ю.М. Загальні принципи здійснення адаптацій та модифікацій навчально–виховного процесу /Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально-методичний посібник/Кол. авторів: Колупаєва А.А., Найда Ю.М., Софій Н.З. та ін. За заг. ред. Даниленко Л.І. К., 2007. 128 с.
91. Таранченко О.М., Найда Ю.М. Врахування відмінностей розвитку та навчальної діяльності дітей з особливостями психофізичного розвитку в процесі навчання./Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально-методичний посібник/Кол. авторів: Колупаєва А.А., Найда Ю.М., Софій Н.З. та ін. За заг. ред. Даниленко Л.І. К., 2007.128 с.
92. Таранченко О. М., Найда Ю. М. Диференційоване викладання в інклюзивному класі: навчально-методичний посібник / За загальною редакцією Колупаєвої А. А. Київ: Видавнича група “АТОПОЛ”, 2012. 120.с.
93. Технологія соціально-педагогічної роботи /За ред. А. Й. Капської. Київ: УДЦССМ,2000. 372 с
94. Чайковський М. Є. Теорія і практика соціально- педагогічної роботи з молоддю з особливими потребами в умовах інклюзивного освітнього середовища. Спеціальність: дис... док. пед. наук : 13.00.05. Старобільськ, 2016. 456 с.
95. Шанских Г. Музыка как засіб корекційної роботи // Мистецтво в школі. 2003. № 5.
96. Шевців З. М. Концепція формування соціально- педагогічної компетентності майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної

- загальноосвітньої школи. Теорія та методика управління освітою: електрон. наук. фах. вид. 2017. № 1 (19). URL: <http://tme.umo.edu.ua/>
97. Шевців З. М. Критерії сформованості соціально-педагогічної компетентності майбутнього вчителя початкових класів інклюзивного навчання в умовах загальноосвітньої школи. Наукові записки / Тернопільський НПУ ім. В. Гнатюка. 2017. № 1. С. 42–48.
  98. Шевців З. М. Соціально-педагогічна діяльність як навчальний предмет. Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. Наукові записки РДГУ. Випуск 35 З. Рівне, 2006. С. 35-38.
  99. Шевців З. М. Соціально-педагогічна діяльність як комплексна підтримка студента з обмеженими можливостями. Нова педагогічна думка. Рівне 2007., спецвипуск. С. 23 – 26.
  100. Шевців З. М. Основи соціально-педагогічної діяльності. Навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 248 с.
  101. Шевців З. М. Теоретичні засади інклюзивної педагогіки. Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. Наукові записки РДГУ. Випуск 13 (56). Рівне: РДГУ, 2016. С. 152-155.
  102. Шевців З. М., Філоненко М. М. Теоретичний аналіз психолого-педагогічного аспекту соціалізації. Оновлення змісту і методів психології освіти та професійної орієнтації. Наукові записки Рівненського педінституту. Вип. 6. Рівне: РДПІ, 1999. С. 71-72.
  103. Шорохова В. Організаційні засади підвищення кваліфікації педагогів, які працюють в умовах інклюзивного навчання: тези доповіді. URL: http://ippo.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=2659&Itemid=291
  104. Шевців З. М. Основи інклюзивної педагогіки: підручник. Видання 2-ге, виправлене, доповнене. Львів: «Новий світ – 2000», 2019. 264 с.
  105. Яковенко Т.Є. Музика і здоров'я людини: Фестиваль педагогічних ідей "Відкритий урок". М.: Перше вересня, Чисті ставки, 2004.
  106. Ярмошук І. Інклюзивне навчання в системі освіти. Шлях освіти. 2009. № 2. С. 24–28.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А
НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

САЛАМАНСЬКА ДЕКЛАРАЦІЯ
ТА
РАМКИ ДІЙ
ЩОДО ОСВІТИ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ
ПОТРЕБАМИ
прийнята
ВСЕСВІТНЬОЮ КОНФЕРЕНЦІЄЮ ЩОДО ОСВІТИ ОСІБ З
ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ:
ДОСТУП І ЯКІСТЬ

Саламанка, Іспанія, 7-10 червня 1994 р.

Передмова

Понад 300 учасників, які представляють 92 уряди і 25 міжнародних організацій, зібралися в Саламанці (Іспанія) з 7 по 10 червня 1994 року для подальшого досягнення мети «Освіти для всіх» з урахуванням основних політичних зрушень, необхідних для заохочення підходу інклюзивної освіти, а саме надання школам можливості обслуговувати всіх дітей, зокрема дітей з особливими освітніми потребами. У роботі Конференції, організованої урядом Іспанії у співпраці з ЮНЕСКО, взяли участь високопосадовці, які займаються питаннями освіти, адміністратори, політики та фахівці, а також представники Організації Об'єднаних Націй та спеціалізованих установ, інших міжнародних урядових організацій, неурядових організацій та організацій-донорів.

Конференція прийняла Саламанську декларацію про принципи, політику та практичну діяльність у галузі освіти осіб з особливими освітніми потребами та Рамки Дій. Ці документи базуються на принципі включення шляхом визнання необхідності діяти за напрямком створення «Шкіл для всіх» - установ, які об'єднують усіх, враховують відмінності, сприяють процесу навчання та відповідають індивідуальним потребам. Ці школи - важливий внесок для досягнення цілей «Освіти для всіх» та підвищення ефективності шкіл з точки зору викладання. Освіта для осіб з особливими освітніми потребами (далі осіб з ООП) не може розглядатися ізольовано, адже це питання однаково актуальне як у країнах Півночі, так і в країнах Півдня. Ця освіта повинна бути складовою частиною педагогічної стратегії і, безперечно,

нової соціальної та економічної політики. Для цього потрібно провести кардинальну реформу загальноосвітніх навчальних закладів.

Ці документи відображають вироблений всіма країнами світу консенсус, що стосується майбутніх напрямків розвитку освіти для осіб з ООП. ЮНЕСКО пишається тим, що вона взяла участь у роботі цієї Конференції, і підтримує важливі висновки, які були зроблені на ній. Всім зацікавленим особам і організаціям тепер необхідно прийняти цей виклик та працювати таким чином, щоб освіта для всіх дійсно була ДЛЯ ВСІХ, особливо найбільш вразливих і для тих, хто першочергово її потребує. Майбутнє невизначене, однак воно залежить від наших цінностей, поглядів і дій. Успіх нашої майбутньої діяльності буде залежати не тільки від того, що ми робимо, але і від того, чого нам вдасться досягти. Я сподіваюся, що всі ті, хто ознайомиться з цим документом, будуть сприяти втіленню у життя рекомендацій Саламанської конференції у своїх відповідних галузях відповідальності.

Федеріко Майор

САЛАМАНКСЬКА ДЕКЛАРАЦІЯ ПРО ПРИНЦИПИ, ПОЛІТИКУ ТА ПРАКТИЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ У ГАЛУЗІ ОСВІТИ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Знову заявляючи право на освіту кожної людини у тому вигляді, в якому воно зафіксовано в Загальній декларації прав людини 1948 року і знову підтверджуючи зобов'язання всесвітнього співтовариства на Всесвітній конференції з освіти для всіх 1990 року, щоб забезпечити це право для всіх, незважаючи на індивідуальні відмінності;

знову нагадуючи про декілька декларацій Організації Об'єднаних Націй, унаслідок яких в 1993 році були прийняті Стандартні Правила Організації Об'єднаних Націй щодо забезпечення рівних можливостей для осіб з інвалідністю, які наполегливо закликають держави забезпечити надання освіти особам з інвалідністю, як невід'ємну частину системи освіти;

відзначаючи із задоволенням більш активну участь урядів, груп прихильників, громадських та батьківських груп та, зокрема, організацій осіб з інвалідністю, спрямованих на поліпшення доступу до освіти для більшості осіб з ООП; і визнаючи як свідчення такої прихильності активну участь високопосадовців багатьох урядів, спеціалізованих установ та міждержавних організацій у цій Всесвітній Конференції,

1.

Ми, делегати Всесвітньої Конференції з питань освіти осіб з ООП, представляємо 92 уряди і 25 міжнародних організацій, які зібралися тут в Саламанці (Іспанія) з 7 по 10 червня 1994 року, дійсно підтверджуємо нашу прихильність до «Освіти для Всіх», визнаємо необхідність і невідкладність забезпечення освіти для дітей, молоді та дорослих з ООП в рамках звичайної системи освіти і в такий спосіб схвалюємо Рамки Дій щодо освіти осіб з ООП, положеннями та рекомендаціями яких можуть керуватися уряди та організації.

2.

Ми вважаємо і урочисто заявляємо про те, що:

- кожна дитина має основне право на освіту і повинна мати можливість отримувати і підтримувати прийнятний рівень знань;
- кожна дитина має унікальні особливості, інтереси, здібності та навчальні потреби;
- варто розробляти систему освіти та впроваджувати освітні програми таким чином, щоб брати до уваги широке різноманіття цих характеристик та потреб;
- особи, які мають особливі освітні потреби, повинні мати доступ до навчання у звичайних школах, які зобов'язані створити їм умови на основі педагогічних методів, орієнтованих перш за все на дітей з метою задоволення цих потреб;
- звичайні школи з такою інклюзивною орієнтацією є найбільш ефективними засобами боротьби із дискримінаційним ставленням, створення привітної атмосфери в громадах, побудови інклюзивного суспільства і забезпечення освіти для всіх; крім того, вони забезпечують ефективну освіту для більшості дітей та підвищують ефективність, а також ефективність витрат усієї системи освіти.

3.

Ми звертаємося до всіх урядів і закликаємо їх:

- надати з точки зору політики і бюджетних асигнувань найвищий пріоритет вдосконаленню їхньої системи освіти, що дозволило б їм охопити всіх дітей, незважаючи на індивідуальні відмінності або труднощі;

- прийняти у формі закону або політичної декларації принцип інклюзивної освіти, який полягає в тому, що всі діти йдуть у звичайні школи, якщо тільки немає серйозних причин, які зобов'язують діяти інакше;

- розробити демонстраційні проекти і заохочувати обміни з країнами, що мають досвід у галузі інклюзивних шкіл;

- створити децентралізовані та спільні механізми планування, моніторингу та оцінки освітніх послуг для дітей і дорослих з особливими освітніми потребами;

- заохочувати і полегшувати участь батьків, громад та організацій осіб з інвалідністю у процесах планування та ухвалення рішень, що стосуються задоволення спеціальних освітніх потреб;

- докладати більше зусиль до розробки стратегій, що стосуються завчасного виявлення таких потреб, а також професійних аспектів інклюзивної освіти;

- гарантувати, щоб на основі систематичного обміну в рамках програм підготовки вчителів, як допрофесійної підготовки, так і підготовки без відриву від роботи, передбачалося забезпечення освіти осіб з ООП в інклюзивних школах.

4.

Ми закликаємо також міжнародне співтовариство, зокрема:

- уряди, що мають міжнародні програми співробітництва і міжнародні фінансові установи, особливо спонсорів Всесвітньої конференції з питань Освіти для Всіх, Організацію Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО), Дитячий фонд Організації Об'єднаних Націй (ЮНІСЕФ), програму розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН) та Всесвітній Банк:

- схвалити підхід, що полягає у навчанні в інклюзивних школах, а також надати підтримку розвитку навчання особам з ООП як невід'ємної частини всіх освітніх програм;

- Організацію Об'єднаних Націй та її спеціалізовані установи, зокрема Міжнародне бюро праці (МБП), Всесвітню організацію охорони здоров'я (ВООЗ), ЮНЕСКО та ЮНІСЕФ:

- збільшити їх вклад у технічне співробітництво, а також зміцнити свою співпрацю і створення мережі для надання більш ефективної підтримки розширеному та комплексному забезпеченню спеціальної освіти для осіб з ООП;

- неурядові організації, що займаються питаннями програмування і надання послуг на рівні країн:

- зміцнити їх співпрацю з офіційними національними органами та активізувати свою зростаючу участь у плануванні, реалізації та оцінці інклюзивного забезпечення освіти для осіб з ООП;

- ЮНЕСКО як установу Організації Об'єднаних Націй, що займається питаннями освіти:

- забезпечити, щоб освіта осіб з ООП була частиною усіх видів обговорення, пов'язаних з освітою для всіх на різних форумах;

- мобілізувати підтримку організації викладацької діяльності в питаннях, що стосуються підвищення рівня освіти вчителів щодо забезпечення освіти для осіб з ООП;

- заохочувати академічне співтовариство для зміцнення наукових досліджень і мереж, а також створювати регіональні центри інформації та документації; до того ж слугувати як центр обміну інформацією для таких заходів та для поширення конкретних результатів і досвіду, досягнутих на рівні країни згідно цієї Декларації;

- мобілізувати кошти шляхом створення в рамках свого майбутнього Середньострокового плану (1996-2002 рр.) розширеної програми для інклюзивних шкіл і програм надання підтримки громадам, які дозволили б приступити до здійснення пілотних проектів, що демонструють нові підходи до розповсюдження, а також розробляти показники, котрі стосуються потреб в освіті для осіб з ООП та її забезпечення.

5.

І нарешті, ми висловлюємо нашу глибоку вдячність уряду Іспанії та ЮНЕСКО за організацію Конференції та закликаємо їх докласти всіх зусиль для того, щоб привернути увагу всесвітнього співтовариства до цієї Декларації та її супроводжуючі Рамки Дій, особливо на таких важливих форумах, як Всесвітня зустріч на вищому рівні в інтересах соціального розвитку

(Копенгаген, 1995 р.) і Всесвітня конференція зі становища жінок (Пекін, 1995 р.).

Прийнята шляхом акламації, в м. Саламанка (Іспанія) 10 червня 1994 р.

РАМКИ ДІЙ ЩОДО ОСВІТИ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Зміст

Вступ

I. Новий підхід щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами

II. Керівні принципи діяльності на національному рівні

A. Політика і організація

B. Фактори, пов'язані зі школою

C. Набір і підготовка педагогічного персоналу

D. Зовнішні служби підтримки

E. Пріоритетні галузі

F. Перспективи, пов'язані з громадою

G. Потреби в ресурсах

III. Керівні принципи діяльності на регіональному та міжнародному рівнях

Вступ

1. Ці Рамки Дій щодо освіти осіб з ООП були прийняті на Всесвітній конференції з питань освіти осіб з ООП, організованої урядом Іспанії у співпраці з ЮНЕСКО та проведеної в Саламанці з 7 по 10 червня 1994 р. Її мета полягає в тому, щоб слугувати основою для розробки політики і орієнтувати діяльність урядів, міжнародних організацій, національних установ із надання допомоги, неурядових організацій та інших органів, спрямованих на виконання Саламанської декларації про принципи, політику та практичну діяльності у галузі освіти осіб з особливими освітніми потребами. Рамки дій переважно спираються на національний досвід країн-учасниць, а також резолюції, рекомендації та публікації системи Організації Об'єднаних Націй та інших міжурядових організацій, особливо Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для осіб з інвалідністю¹. У них враховані пропозиції,

керівні принципи та рекомендації п'яти регіональних семінарів, проведених з метою підготовки до Всесвітньої конференції.

---

¹Стандартні правила Організації Об'єднаних Націй забезпечення рівних можливостей для осіб з інвалідністю, A/RES/48/96, резолюція Організації Об'єднаних Націй, прийнята Генеральною Асамблеєю на її 48-ій сесії 1993 року.

2. Право кожної дитини на освіту, проголошене у Загальній декларації прав людини, було знову рішуче підтверджено у Всесвітній декларації «Освіта для всіх». Кожна особа з інвалідністю має право висловити свої побажання щодо своєї освіти тією мірою, якою це може бути точно встановлено. Батьки мають беззаперечне право на те, щоб із ними консультувалися щодо форми освіти, найбільш відповідної потребам, обставинам та прагненням їхніх дітей.

3. Керівний принцип, на якому ґрунтуються ці Рамки, полягає у тому, що школи повинні приймати всіх дітей, незважаючи на їх фізичні, інтелектуальні, соціальні, емоційні, мовленнєві або інші особливості. До них належать діти з ООП, безпритульні та діти, які працюють, діти з віддалених районів або вихідців із кочового населення, діти, які належать до мовних, етнічних або культурних меншин та діти інших, менш сприятливих або маргіналізованих районів чи груп населення. У зв'язку з цими особливостями шкільні системи стикаються з цілою низкою різних проблем. Згідно з цими Рамками, термін «особливі освітні потреби» стосується усіх таких дітей та молоді, потреби яких залежать від різних видів особливих освітніх потреб або труднощів, пов'язаних з навчанням. Багато дітей стикаються із труднощами у навчанні і, отже, мають спеціальні освітні потреби на деяких етапах свого навчання у школі. Школам варто шукати шляхи успішного навчання всіх дітей, включаючи дітей, у яких є серйозні порушення розвитку та інвалідність. Починає формуватися консенсус щодо того, що діти і молодь з ООП повинні бути включені в навчальні заклади, створені для більшості дітей. Саме у зв'язку з цим виникла концепція інклюзивної школи. Проблема, з якою стикається інклюзивна школа, полягає у розробці педагогічних методів, орієнтованих на потреби дітей, здатних забезпечити успішне навчання всіх дітей, включаючи дітей із серйозними порушеннями розвитку та інвалідність. Заслуга таких шкіл полягає не тільки в тому, що вони можуть забезпечити якісну освіту для всіх дітей; їх створення є одним із вирішальних кроків у сприянні зміни дискримінаційних поглядів, у створенні сприятливої атмосфери в громадах і в розвитку інклюзивного суспільства. Необхідно

змінити соціальну перспективу. Протягом тривалого періоду часу проблеми людей з інвалідністю ускладнювалися суспільними обмеженнями, які перш за все зосереджувалися на недоліках, а не на потенційних можливостях цієї категорії осіб.

4. Освіта осіб з ООП включає в себе принципи ефективної педагогіки, що підтвердили свою дієвість, від застосування яких діти зможуть отримати користь. Вона передбачає, що відмінності між людьми є нормальним явищем, і що навчання потрібно належним чином адаптувати до потреб дітей, а не дітей пристосовувати до заздалегідь встановлених припущень щодо організації та характеру навчального процесу. Педагогіка, орієнтована на задоволення потреб дітей, корисна для всіх учнів і, отже, для всього суспільства загалом. Досвід показує, що вона суттєво може зменшити виключення і повторний рік навчання, які характерні для багатьох систем освіти, забезпечуючи при цьому більш високий середній рівень навчальної успішності. Педагогіка, орієнтована на потреби дітей, може допомогти уникнути марної витрати ресурсів і краху надій, що занадто часто є наслідком низької якості навчання і шаблонності концептуального підходу до освіти. До того ж школи, які приділяють основну увагу дітям, є навчальною базою для орієнтованого на людей суспільства, в якому існує шанобливе ставлення до відмінностей та гідності всіх людей.

5. Рамки Дій включають наступні розділи:

I. Новий підхід щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами;

II. Керівні принципи діяльності на національному рівні;

A. Політика і організація;

B. Фактори, пов'язані зі школою;

C. Набір і підготовка педагогічного персоналу;

D. Зовнішні служби підтримки;

E. Пріоритетні галузі;

F. Перспективи, пов'язані з громадою;

G. Потреби в ресурсах;

III. Керівні принципи діяльності на регіональному та міжнародному рівнях

I

НОВИЙ ПІДХІД ЩОДО ОСВІТИ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

6. Тенденція у сфері соціальної політики протягом останніх двох десятиліть полягала у тому, щоб заохочувати інтеграцію та участь і боротися з відчуженням. Інклюзія та участь відіграють вирішальне значення для людської гідності, а також для здійснення та використання прав людини. У галузі освіти це виражається у розробці стратегій, які мають на меті забезпечити справжню рівність можливостей. Досвід багатьох країн свідчить про те, що інтеграція дітей і молоді з ООП відбувається найкращим чином у рамках інклюзивних шкіл, які приймають усіх дітей в рамках будь-якої громади. Саме в таких умовах особи з ООП можуть досягти найвищих результатів в освіті та соціальній інтеграції. Незважаючи на те, що інклюзивні школи забезпечують сприятливі умови для досягнення рівних можливостей і повної участі, для досягнення ними успіху потрібні спільні зусилля не тільки з боку вчителів і персоналу школи, а й однолітків, батьків, членів сімей і добровольців. Реформа соціальних установ має не лише технічний характер; перш за все вона залежить від переконаності, відданості справі, а також доброї волі окремих осіб, які є членами суспільства.

7. Основний принцип інклюзивної школи полягає у тому, що всі діти повинні навчатися разом у всіх випадках, коли це є можливим, незважаючи ні на які труднощі або відмінності, які існують між ними. Інклюзивні школи повинні визнавати та враховувати різні потреби своїх учнів шляхом приведення у відповідність різних видів і темпів навчання, а також забезпечення якісної освіти для всіх шляхом розробки належних навчальних планів, організаційної структури, розробки стратегії викладання, використання ресурсів і партнерських зв'язків з їхніми громадами. Варто надавати безперервну підтримку та послуги для забезпечення задоволення особливих освітніх потреб, з якими стикається кожна школа.

8. У рамках інклюзивних шкіл діти з ООП повинні отримувати будь-яку додаткову допомогу, яка може їм знадобитися для забезпечення їх ефективної освіти. Інклюзивне навчання є найефективнішим засобом, що гарантує солідарність між дітьми з ООП та їх однолітками. Зарахування дітей у спеціальні школи або у спеціальні класи, або секції в рамках будь-якої школи на постійній основі має бути винятком, рекомендованим тільки у тих рідкісних випадках, коли абсолютно очевидним є те, що навчання у звичайних класах не здатне задовольнити освітні чи соціальні потреби будь-якої дитини або якщо це необхідно для благополуччя цієї дитини чи інших дітей.

9. Стан освіти осіб, які мають особливі освітні потреби, значно варіюється залежно від країни. Наприклад, існують країни, які мають добре налагоджені

системи спеціальних шкіл для осіб, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку. Такі спеціальні школи можуть представляти цінний ресурс для розвитку інклюзивних шкіл. Персонал таких спеціальних установ володіє досвідом, необхідним для завчасної перевірки та виявлення дітей з інвалідністю. Спеціальні школи можуть використовуватися також як центри професійної підготовки та координаційні центри для персоналу, який працює у звичайних школах. Зрештою, спеціальні школи або підрозділи в рамках інклюзивних шкіл можуть як і раніше забезпечувати найбільш відповідний рівень освіти для відносно незначної кількості дітей з інвалідністю, які не можуть належним чином навчатися у звичайних класах або школах. Інвестиції в існуючі спеціальні школи повинні бути спрямовані на розвиток їх нової та більш значної ролі, що полягає в наданні професійної підтримки звичайним школам для задоволення особливих освітніх потреб. Важливий внесок у діяльність звичайних шкіл, який персонал спеціальних шкіл міг би зробити, полягає у розробці змісту навчальних планів і методики з урахуванням індивідуальних потреб учнів.

10. Країнам, в яких є незначна кількість спеціальних шкіл або вони взагалі відсутні, загалом рекомендується приділяти основну увагу розвитку інклюзивних шкіл і спеціалізованих послуг, необхідних для того, щоб дозволити їм обслуговувати значний контингент дітей і молоді, особливо забезпечення підготовки викладачів для їх подальшої роботи з дітьми з ООП, і створенню належним чином укомплектованих і обладнаних ресурсних центрів, які могли б надавати підтримку школам. Досвід, особливо досвід країн, що розвиваються, свідчить: високі витрати, пов'язані зі спеціальними школами, означають на практиці, що тільки незначна частина учнів, зазвичай міська еліта, може скористатися їх послугами. Переважна більшість учнів з ООП, зокрема в сільських районах, унаслідок цього не забезпечується жодними видами послуг. Фактично, у багатьох країнах, що розвиваються, за останніми даними, менше одного відсотка дітей з ООП мають доступ до освіти. Крім того, досвід підказує, що інклюзивні школи, які обслуговують всіх дітей будь-якої громади, найбільш успішно вирішують проблему отримання підтримки з боку громади і пошуку оригінальних і новаторських способів використання наявних обмежених ресурсів.

11. Планування у галузі освіти, що здійснюється урядом, необхідно зосередити на освіті для всіх осіб у всіх регіонах будь-якої країни і в будь-яких економічних умовах, в рамках як державних, так і приватних шкіл.

12. Оскільки у минулому відносно незначна частка дітей з інвалідністю мала доступ до освіти, особливо в регіонах світу, що розвиваються, існують мільйони дорослих з інвалідністю, які не мають навіть основ базової освіти. Тому потрібні спільні зусилля для поширення грамотності, навичок рахунку та основних навичок для осіб з інвалідністю за допомогою програм освіти для дорослих.

13. Надзвичайно важливо визнати те, що жінки вдвічі частіше перебувають у несприятливому становищі, адже упередженість за тендерною складовою посилює труднощі, спричинені інвалідністю. Жінки і чоловіки повинні мати однаковий вплив на розробку програм у галузі освіти і мати однакові можливості доступу до цих програм. Значних зусиль варто докласти до того, щоб сприяти участі дівчат та жінок з інвалідністю в освітніх програмах.

14. Ці Рамки розроблені як загальний посібник для планування дій у галузі освіти осіб з ООП. Безперечно, вони не можуть враховувати широке розмаїття ситуацій, з якими можна зіткнутися у різних регіонах і країнах світу, і потребують відповідно адаптації для того, щоб відповідати місцевим потребам та обставинам. З метою ефективності їх варто доповнювати національними, регіональними та місцевими планами дій, в основі яких лежать політична воля влади і прагнення громадськості забезпечити освіту для всіх.

II

КЕРІВНІ ПРИНЦИПИ ДІЯЛЬНОСТІ НА НАЦІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

A. ПОЛІТИКА І ОРГАНІЗАЦІЯ

15. Інтегрована освіта і реабілітація на базі громади - додаткові та взаємодоповнюючі підходи до освіти осіб з ООП. Вони ґрунтуються на принципі інклюзії, інтеграції та участі, що являє собою апробовані й ефективні з точки зору витрат підходи, орієнтовані на сприяння рівності доступу осіб з ООП як окремої частини національної стратегії, спрямованої на досягнення освіти для всіх. Країнам пропонується розглянути наступні дії, що стосуються політики та організаційних заходів щодо їх систем освіти.

16. Законодавством варто визнати принцип рівності можливостей для дітей, молоді та дорослих з інвалідністю у галузі початкової, середньої та вищої освіти, яка би забезпечувалася, наскільки це можливо, в інтегрованих умовах.

17. Паралельні та додаткові законодавчі заходи необхідно вжити у таких галузях, як охорона здоров'я, соціальне забезпечення, професійна підготовка

та зайнятість з метою надання підтримки та застосування у повному обсязі законодавства у сфері освіти.

18. У межах освітньої політики на всіх рівнях, від національного до місцевого, необхідно передбачити, що будь-яка дитина з інвалідністю повинна відвідувати найближчу школу, інакше кажучи школу, яку вона могла б відвідувати, якби не мала інвалідності. Виняток із цього правила варто розглядати у кожному випадку окремо, коли для задоволення потреб конкретної дитини можна передбачити лише освіту у будь-якій спеціальній школі або спеціальній установі.

19. Практика «залучення» дітей з інвалідністю повинна бути невід'ємною частиною національних планів по досягненню освіти для всіх. Навіть у тих випадках, коли дітей оформлюють у спеціальні школи, їх освіта не повинна проходити повністю відокремлено. Варто заохочувати участь протягом неповного навчального дня у заняттях в рамках звичайних шкіл. Відповідні положення необхідно передбачити також щодо охоплення молоді та дорослих з ООП середньою і вищою освітою, а також програмами підготовки кадрів. Особливу увагу потрібно приділяти забезпеченню рівності доступу і можливостей для дівчат і жінок з інвалідністю.

20. Особливу увагу необхідно приділяти потребам дітей і молоді з комплексними порушеннями. Вони мають такі ж права, як й інші у громаді на досягнення максимальної незалежності, коли стануть дорослими, і повинні здобувати освіту з урахуванням їх потенційних можливостей досягнення цієї мети.

21. Освітня політика повинна повністю враховувати індивідуальні відмінності та особливості. Важливість мови жестів як засобу комунікації між глухими, наприклад, повинна бути визнана, і необхідно вжити відповідні заходи для забезпечення того, щоб усі глухі люди мали доступ до освіти на своїй національній мові жестів. З огляду на особливі потреби у комунікації глухих і глухих/сліпих осіб їх освіту, можливо, доцільніше організувати у спеціальних школах і спеціальних класах та підрозділах звичайних шкіл.

22. Реабілітація на базі громади повинна бути розроблена як частина глобальної стратегії з надання підтримки ефективного з точки зору витрат, навчання та підготовки кадрів для осіб з ООП. Засновану громадою реабілітацію варто розглядати як конкретний підхід у рамках розвитку громади, спрямований на реабілітацію, формування рівних можливостей і соціальну інтеграцію всіх осіб з інвалідністю; її варто здійснювати за

допомогою спільних зусиль самих осіб з інвалідністю, їх сімей та громад, а також належної освіти, послуг у галузі охорони здоров'я, професійної підготовки і соціального добробуту.

23. Як політика, так і заходи, що стосуються фінансування, повинні сприяти розвитку інклюзивних шкіл і заохочувати його. Необхідно прибрати бар'єри, що перешкоджають переходу від спеціальних до звичайних шкіл і належним чином реорганізувати загальну адміністративну структуру. Потрібно уважно стежити за прогресом у галузі інклюзивної освіти за допомогою збору статистичних даних, на підставі яких можна було б визначити кількість учнів з інвалідністю, які користуються ресурсами, послугами консультантів і обладнанням, призначеним для навчання осіб з ООП, а також кількість учнів з ООП, зарахованих до звичайних шкіл.

24. Потрібно зміцнити на всіх рівнях координацію зусиль між органами освіти і особами, відповідальними за питання охорони здоров'я, зайнятості та соціального обслуговування для того, щоб забезпечити узгодження зусиль та їх взаємодоповнюваність. Під час планування і координації варто брати до уваги також реальну і потенційну роль, яку могли б відігравати напівдержавні установи та неурядові організації. Особливі зусилля необхідно докласти до виявлення тієї підтримки, яку громада могла б надати для задоволення особливих освітніх потреб.

25. На національні органи покладається відповідальність за моніторинг зовнішнього фінансування освіти для осіб з ООП та, діючи у співпраці зі своїми міжнародними партнерами, забезпечувати такий стан, при якому це відповідало б національним пріоритетам і політиці щодо досягнення освіти для всіх. Зі свого боку двостороннім та багатостороннім установам з надання допомоги варто ретельно вивчати політику країн щодо освіти осіб з ООП у процесі планування та виконання програм у галузі освіти і суміжних галузях.

В. ФАКТОРИ, ПОВ'ЯЗАНІ ЗІ ШКОЛОЮ

26. Розвиток інклюзивних шкіл, які займалися б широким контингентом учнів як в міських, так і сільських районах, вимагає вживання наступних заходів: поєднання чіткої і цілеспрямованої політики у галузі інклюзивної освіти з належними фінансовими ресурсами, ефективних зусиль з інформування громадськості, спрямованих на боротьбу з упередженнями, та прищеплення усвідомлених і позитивних поглядів, здійснення широкої програми орієнтації та підготовки персоналу, а також організації необхідних допоміжних послуг. Зміни у всіх наступних аспектах шкільного навчання і

багатьох інших аспектів необхідні для сприяння успішній діяльності інклюзивних шкіл: навчальний план, будівлі, організація шкільного навчання, педагогіка, оцінка, набір персоналу, ідеали школи і заходи, що виходять за рамки навчального плану.

27. Значна частина необхідних змін не стосується виключно охоплення дітей з ООП. Вони є частиною більш широкої реформи у галузі освіти, необхідної для підвищення її якості та доречності, а також заохочення досягнення всіма учнями вищих рівнів успішності. У Всесвітній декларації про освіту для всіх підкреслюється необхідність підходу, спрямованого на задоволення потреб дітей для забезпечення успішного навчання всіх дітей у школі. Ухвалення більш гнучких систем, що адаптуються, здатних повністю враховувати різні потреби дітей, сприятиме шкільній успішності та охопленню шкільною освітою всіх дітей. У наступних керівних принципах відзначаються аспекти, які необхідно враховувати при інтеграції дітей з ООП в інклюзивні школи.

Гнучкість навчального плану

28. Навчальний план потрібно адаптувати до потреб дітей, а не навпаки. Тому у навчальному плані школи повинні надаватися можливості забезпечувати освітою дітей з різними здібностями та інтересами.

29. Дітям з ООП потрібно надавати додаткову навчальну підтримку в контексті звичайного навчального плану, а не якого-небудь іншого навчального плану. Керівний принцип повинен полягати у забезпеченні всіх дітей однаковою освітою, надаючи додаткову допомогу і підтримку дітям, які цього потребують.

30. Отримання знань - це не лише питання формального і теоретичного навчання. Зміст освіти має відповідати високим стандартам і потребам окремих осіб, щоб дозволити їм значною мірою брати участь у процесі розвитку. Викладання повинно ґрунтуватися на досвіді та практичних потребах самих учнів, з метою їх кращої мотивації.

31. Щоб слідкувати за прогресом кожної дитини, потрібно переглянути процедури оцінки. Для інформування учнів і викладачів про досягнутий рівень засвоєння знань, а також для виявлення труднощів і надання підтримки учням у їх подоланні у звичайний навчальний процес необхідно запровадити елемент поточної оцінки.

32. Дітям з ООП необхідно надавати підтримку на постійній основі, починаючи від мінімальної допомоги у звичайних класах до додаткових навчальних допоміжних програм у рамках школи, та збільшувати її в разі потреби до надання допомоги з боку викладачів-фахівців і зовнішнього допоміжного персоналу.

33. У разі необхідності варто використовувати відповідні та доступні технічні засоби для підвищення успішного засвоєння шкільного навчального плану, а також для сприяння комунікації, мобільності та процесу навчання. Технічна допомога може надаватися у більш економічній і ефективній спосіб, якщо вона надходить із центрального підрозділу в кожній місцевості, що володіє досвідом адаптації допомоги до індивідуальних потреб і у забезпеченні обслуговування.

34. Потрібно створювати потенціал і здійснювати наукові дослідження на національному та регіональному рівнях з метою розвитку належних допоміжних технологічних систем для освіти осіб з ООП. Варто було б заохочувати держави, які ратифікували Флорентійську угоду, використовувати цей документ для сприяння вільному обігу матеріалів та обладнання, пов'язаних із потребами людей з інвалідністю. Відповідно, державам, які ще не приєдналися до цієї угоди, пропонується зробити це з метою забезпечення вільного розповсюдження послуг і товарів освітнього та культурного характеру.

Управління школою

35. Місцеві адміністратори і керівники шкіл можуть відігравати важливу роль в адаптації шкіл до дітей з ООП, якщо їм надати необхідні повноваження і належну підготовку, щоб діяти у цій галузі. їм варто запропонувати розробити більш гнучкі процедури управління, перерозподілити навчальні ресурси, диверсифікувати можливості навчання, мобілізувати допомогу, яку діти могли б надавати одне одному, надавати підтримку учням, які стикаються з труднощами, і розвивати тісні відносини з батьками і громадою. Успішне управління школою залежить від активної та творчої участі викладачів і персоналу, а також розвитку ефективної співпраці та групової роботи для задоволення потреб учнів.

36. На керівників шкіл покладається особлива відповідальність за популяризацію позитивного ставлення серед шкільної громади, а також у налагодженні ефективної співпраці між викладачами класів та допоміжним персоналом. За допомогою консультацій та переговорів необхідно

передбачити відповідні заходи щодо підтримки та чіткої ролі, яку повинні виконувати різні партнери у навчальному процесі.

37. Кожна школа повинна нести колективну відповідальність за успіх чи невдачу кожного учня. Команда педагогів, а не індивідуальний вчитель, повинна розділяти відповідальність за освіту дітей з ООП. Батькам та волонтерам потрібно пропонувати брати активну участь у роботі школи. Однак, викладачі відіграють вирішальну роль як організатори навчального процесу, які надають підтримку дітям шляхом використання наявних ресурсів як під час класної, так і позакласної роботи.

Інформація та наукові дослідження

38. Поширення прикладів вдалої практики могло б сприяти підвищенню рівня викладання і навчання. Було б доцільним поширювати інформацію про відповідні висновки наукових досліджень. Узагальнення досвіду і розвиток центрів документації варто підтримувати на національному рівні разом із розширенням доступу до джерел інформації.

39. Освіту осіб з ООП необхідно інтегрувати у програми наукових досліджень та у розвиток науково-дослідних інститутів і центрів по розробці навчальних планів. Особливу увагу в цій галузі варто приділяти інноваційним стратегіям навчання та викладання. Класним керівникам потрібно брати активну участь як у практичних, так й аналітичних заходах, пов'язаних із такими дослідженнями. Необхідно проводити пілотні експерименти та поглиблені дослідження, щоб допомогти у прийнятті рішень і консультуванні щодо майбутньої діяльності. Ці експерименти та дослідження можуть проводитися на спільній основі кількома країнами.

С. НАБІР І ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГІЧНОГО ПЕРСОНАЛУ

40. Належна підготовка всього педагогічного персоналу як і раніше залишається ключовим фактором у заохоченні розвитку інклюзивних шкіл. Крім того, важливість залучення викладачів з інвалідністю, які можуть бути прикладом для дітей з інвалідністю, отримує все більше визнання. Можна було б виконати наступні дії.

41. Програми попередньої підготовки повинні забезпечувати для всіх викладачів як початкової, так і середньої школи позитивну орієнтацію щодо інвалідності, розвиваючи у такий спосіб розуміння того, що може бути досягнуто у школах за допомогою наявних на місцевому рівні допоміжних послуг. Загалом потрібні такі знання, вміння та хороші навички викладання,

які включають оцінку особливих освітніх потреб, адаптування змісту навчальних планів, використання допоміжної технології, індивідуалізацію процедур викладання, щоб враховувати ширше коло можливостей і т.д. У педагогічних навчальних закладах особливу увагу необхідно приділяти підготовці всіх викладачів до їх автономної діяльності та застосування їх навичок до адаптування навчальних планів і процесу навчання для задоволення потреб учнів, а також до спільної діяльності з фахівцями і співпраці з батьками.

42. Під час оцінювання рівня освіти і сертифікації вчителя необхідно брати до уваги навички, необхідні для задоволення особливих освітніх потреб.

43. Насамперед, необхідно підготувати друковані матеріали і організувати семінари для місцевих адміністраторів, методистів, завідувачів навчальною частиною і старших викладачів із метою розвитку їх здатності здійснювати керівництво у цій галузі, а також надавати підтримку і консультивати менш досвідчений викладацький склад.

44. Основне завдання полягає у забезпеченні підвищення рівня кваліфікації усіх викладачів з урахуванням різноманітних і часто важких умов, в яких вони працюють. Підвищення рівня кваліфікації, наскільки це можливо, потрібно організувати на рівні школи за допомогою спільних заходів з методистами, і дистанційної освіти та інших методів самоосвіти.

45. Спеціалізована підготовка у галузі освіти осіб з ООП, що дозволяє отримати додаткову кваліфікацію, повинна об'єднуватися з підготовкою та досвідом роботи як звичайного викладача або організуватися до неї для того, щоб забезпечити взаємодоповнюваність і мобільність.

46. Необхідно переглянути підготовку вчителів, які працюють з особами з ООП, щоб дозволити їм працювати у різних умовах та відігравати ключову роль у програмах для осіб з ООП. Потрібно розробити гнучкий підхід, який буде слугувати за основу та охопить всі категорії осіб з інвалідністю, перш ніж поглиблювати спеціалізацію в одній або декількох конкретних галузях, пов'язаних з інвалідністю.

47. Університетам відводиться основна консультативна роль у процесі розвитку освіти для осіб з ООП, особливо у тому, що стосується наукових досліджень, оцінки, підготовки методистів, а також розробки програм професійної підготовки та навчальних матеріалів. Потрібно заохочувати створення мереж між університетами та вищими навчальними закладами у розвинених країнах і тих, що розвиваються. Таке об'днання наукових

досліджень і професійної підготовки набуває особливого значення. Важливо також активно залучати осіб з інвалідністю в наукові дослідження і організацію професійної підготовки, щоб їхні думки враховувалися значною мірою.

48. Постійною проблемою, з якою стикаються системи освіти, навіть ті, які забезпечують освітні послуги високої якості для учнів з інвалідністю, є відсутність рольових моделей для таких учнів. Для учнів з ООП необхідно надати можливість взаємодіяти з дорослими з інвалідністю, які досягли успіху, щоб вони могли формувати свій власний спосіб життя та свої прагнення до реалістичних очікувань. До того ж учням з інвалідністю необхідно забезпечити професійну підготовку і продемонструвати їм приклади того, як незважаючи на інвалідність вони можуть реалізувати свої права і брати на себе керівну роль у тому, що стосується сприяння розробки політики, яка згодом буде впливати на їхнє життя. Отже, системам освіти необхідно прагнути здійснювати набір кваліфікованих викладачів та іншого педагогічного персоналу з інвалідністю, а також прагнути залучати до освіти осіб з інвалідністю в регіоні, які досягли успіху.

D. ЗОВНІШНІ СЛУЖБИ ПІДТРИМКИ

49. Служби підтримки мають вирішальне значення для успішного втілення у життя політики у галузі інклюзивної освіти. З метою забезпечення на всіх рівнях зовнішніх послуг для дітей з ООП органам освіти потрібно брати до уваги наступне.

50. Допомога звичайним школам може надаватися як закладами підготовки педагогічних працівників, так і персоналом спеціальних шкіл, які надають підтримку іншим установам. Спеціальні школи потрібно використовувати як ресурсні центри для звичайних шкіл, що надають пряму підтримку дітям з ООП. Як навчальні заклади, так і спеціальні школи можуть забезпечувати доступ до конкретного обладнання та матеріалів, а також професійну підготовку у сфері стратегій навчання, які не передбачені у звичайних класах.

51. Зовнішню підтримку з боку фахівців із різних установ, міністерств і організацій, таких, як викладачі-консультанти, психологи, які спеціалізуються у галузі освіти, лікарі, які займаються порушеннями мови і трудотерапією і т.д., варто координувати на місцевому рівні. Об'єднання шкіл засвідчило свою доцільність як стратегія по мобілізації освітніх ресурсів, а також залучення до діяльності членів громади. На об'єднання шкіл можна було б покласти

колективну відповідальність за задоволення особливих освітніх потреб учнів у їх відповідних галузях і надати їм повноваження у разі потреби розподіляти ресурси. Такі заходи повинні включати в себе також надання послуг, не пов'язаних з освітою. Справді, досвід показує, що освітні послуги дадуть набагато більший ефект, якщо буде докладено зусиль щодо забезпечення оптимального використання набутого досвіду і всіх ресурсів.

Е. ПРІОРИТЕТНІ ГАЛУЗІ

52. Інтеграція дітей та молодих людей з ООП буде проходити більш ефективно і успішно, якщо у планах розвитку освіти особлива увага буде приділятися наступним цільовим галузям: дошкільна освіта, щоб всі діти могли мати можливість отримувати освіту, освіта дівчат і перехід від навчання до дорослого трудового життя.

Дошкільна освіта

53. Успішна робота інклюзивних шкіл значною мірою залежить від завчасного виявлення, оцінки та розвитку дітей з ООП у ранньому дитинстві. Догляд за дітьми молодшого віку і освітні програми для дітей віком до 6 років потрібно розробляти та/або переорієнтувати на покращення фізичного, інтелектуального і соціального розвитку та готовності вступу до школи. Ці програми мають дуже важливе економічне значення для окремих осіб, сім'ї та суспільства загалом, оскільки запобігають погіршенню умов, у яких живуть особи з інвалідністю. Програми на цьому рівні повинні визнавати принцип інклюзивної освіти та розроблятися на комплексній основі шляхом комбінування дошкільних заходів і заходів щодо медичного догляду за дітьми молодшого віку.

54. Багато країн проводять політику, спрямовану на виховання дітей молодшого віку шляхом надання підтримки розвитку дитячих садків і ясел або шляхом організації заходів з інформування та підвищення обізнаності сімей у поєднанні з громадськими службами (охорона здоров'я, догляд за матерями та дітьми), школами, місцевими сімейними або жіночими асоціаціями.

Освіта дівчат

55. Дівчата з інвалідністю вдвічі більше знаходяться у несприятливому становищі. Необхідно докласти особливих зусиль для забезпечення підготовки кадрів і освіти для дівчат з ООП. Разом із наданням доступу до навчання у школі дівчата з інвалідністю повинні мати доступ до інформації та

консультування, а також моделей, які можуть допомогти їм зробити реалістичний вибір і підготувати їх до майбутньої ролі дорослих жінок.

Підготовка до дорослого життя

56. Молодим людям з ООП потрібно надати допомогу у реальному переході від навчання у школі до дорослого трудового життя. Школа повинна надати їм допомогу в тому, щоб стати економічно активними і прищепити їм навички, необхідні у повсякденному житті, забезпечивши навчання вмінням, які відповідають соціальним і комунікативним вимогам та умовам дорослого життя. Для цього потрібні відповідні методи організації професійної підготовки, включаючи набуття безпосереднього досвіду в ситуаціях реального життя поза школою. Навчальна програма для учнів з ООП у старших класах повинна включати конкретні перехідні програми, передбачати надання, коли це можливо, підтримки для вступу до вищих навчальних закладів і організацію подальшої професійної підготовки, що дозволяє їм діяти як незалежним, активним членам своєї громади після закінчення школи. Ці заходи потрібно проводити за активної участі консультантів з питань професійної підготовки, посадових осіб, які займаються питаннями працевлаштування, профспілок, органів місцевого самоврядування, а також різних відповідних служб і установ.

Освіта дорослих та безперервна освіта

57. Особам з інвалідністю варто приділяти особливу увагу в ході розробки і впровадження програм освіти дорослих та програм безперервної освіти. Особам з інвалідністю необхідно надавати право пріоритетного доступу до таких програм. Потрібно розробити також спеціальні курси для врахування потреб та особливостей різних груп дорослих з інвалідністю.

Ф. ПЕРСПЕКТИВИ, ПОВ'ЯЗАНІ З ГРОМАДОЮ

58. Досягнення мети надання якісної освіти дітям з ООП - завдання не лише Міністерств освіти і шкіл. Для цього потрібна співпраця з боку сімей, а також мобілізація громад і волонтерських організацій та підтримка широкої громадськості. Цілий ряд корисних висновків можна зробити з досвіду країн або регіонів, у яких вдалося досягти прогресу у вирівнюванні освітніх можливостей для дітей і молоді з ООП.

Партнерські зв'язки з батьками

59. Освіта дітей з ООП є спільним завданням батьків і фахівців. Позитивне ставлення до цього з боку батьків сприяє інтеграції в школі та суспільстві.

Батьки потребують підтримки, щоб виконувати свою роль батька дитини з особливими освітніми потребами. Роль сімей і батьків можна було б покращити шляхом надання необхідної інформації простою і зрозумілою мовою; врахування потреб в інформації та професійній підготовці для батьків є особливо важливим завданням у культурних середовищах, в яких відсутня сформована традиція шкільного навчання. Як батьки, так і викладачі можуть потребувати підтримки і заохочення в тому, що стосується навчання спільній роботі як рівноправних партнерів.

60. Батьки є привілейованими партнерами щодо особливих освітніх потреб своєї дитини і, наскільки це можливо, потрібно їм надавати право обирати саме ту освіту, яку вони хочуть для своєї дитини.

61. Варто розвивати спільні та взаємодоповнюючі партнерські відносини між адміністраторами школи, вчителями і батьками, а також розглядати батьків як активних партнерів під час прийняття рішень. Необхідно заохочувати батьків брати участь в освітніх заходах як вдома, так і в школі (де вони можуть ознайомитися з ефективними методами і дізнатися, яким чином потрібно організовувати заходи, не пов'язані з навчальним планом), а також у контролі за навчанням їхніх дітей та наданні їм підтримки.

62. Урядам варто відігравати провідну роль у заохоченні партнерських зв'язків з батьками як шляхом роз'яснення політики, так і прийняття законодавчих заходів, що стосуються батьківських прав. Потрібно заохочувати розвиток батьківських асоціацій та участь їх представників у розробці та виконанні програм, спрямованих на підвищення якості освіти їхніх дітей. Під час розробки і виконання програм потрібно також консультиватися з організаціями осіб з інвалідністю.

Участь громади

63. Децентралізація та планування з урахуванням місцевих особливостей значною мірою сприяють залученню громад до процесу освіти і підготовки кадрів осіб з ООП. Місцеві адміністратори повинні заохочувати участь представників громад шляхом надання підтримки репрезентативним асоціаціям і залучення їх до процесу прийняття рішень. З цією метою у дрібних географічних районах, які не можуть забезпечити широкої участі представників громади, потрібно створювати мобілізуючі та контролюючі механізми, що складаються з місцевої адміністрації, освітніх установ, установ охорони здоров'я та інших органів, що займаються питаннями розвитку, керівників громади і добровільних організацій.

64. Потрібно прагнути до залучення представників громади для доповнення шкільних заходів, надання допомоги у виконанні домашньої роботи і компенсації браку підтримки сім'ї. У зв'язку з цим варто згадати про роль місцевих асоціацій у наданні приміщень, сімейних асоціацій, молодіжних клубів та рухів, а також про потенційну роль осіб більш старшого віку та інших волонтерів, включаючи осіб з інвалідністю, в рамках як шкільних, так і позашкільних програм.

65. У всіх випадках, коли ініціатива проведення реабілітаційних заходів на основі громади йде ззовні, саме громада повинна вирішувати, чи стане така програма частиною поточних заходів громади у галузі розвитку. Необхідно надати повноваження щодо здійснення такої програми різним партнерам у громаді, включаючи організації осіб з інвалідністю та інші неурядові організації. У разі необхідності урядовим установам як на національному, так і на місцевому рівнях варто також надавати фінансову та іншу підтримку.

Роль волонтерських організацій

66. Оскільки волонтерські асоціації та національні неурядові організації мають більшу свободу дій та здатні швидше реагувати на виявлені потреби, їм необхідно надавати допомогу в розробці нових ідей та експериментальних новаторських методів забезпечення освіти. Вони можуть відігравати новаторську і роль каталізатора, а також розширювати коло програм, наявних у громаді.

67. Організації осіб з інвалідністю, тобто організації, у яких вони самі мають вирішальний вплив, потрібно активно залучати до визначення потреб, вираження думок щодо пріоритетів, надання послуг, оцінки показників та заохочення змін.

Підвищення обізнаності громадськості

68. Розробники політики на всіх рівнях, включаючи рівень школи, повинні регулярно підтверджувати свою прихильність до інклюзивної освіти та заохочувати позитивне ставлення дітей, викладачів, а також представників широкої громадськості до осіб з ООП.

69. Засоби масової інформації можуть відігравати потужну роль у заохоченні позитивного ставлення до інтеграції в суспільстві осіб з інвалідністю, подоланні стереотипів і недопущенні спотворення інформації, а також навіюванні більшого оптимізму і розкритті можливостей осіб з інвалідністю. Засоби масової інформації можуть також заохочувати позитивне

ставлення роботодавців до працевлаштування осіб з інвалідністю. Засоби масової інформації варто використовувати для інформування широкої громадськості щодо нових підходів у галузі освіти, зокрема щодо забезпечення освіти осіб з ООП у звичайних школах, шляхом популяризації прикладів вдалих практичних заходів і успішного досвіду.

G. ПОТРЕБИ В РЕСУРСАХ

70. *Розвиток інклюзивних шкіл як найбільш ефективного засобу забезпечення освіти для всіх варто визнати як основний напрям урядової політики, і йому потрібно приділяти пріоритетне місце у програмі розвитку країни. Тільки таким чином можна буде отримати належні ресурси. Зміни в політиці та пріоритети можуть бути досягнуті лише в разі задоволення потреб у належних ресурсах. Політичні зобов'язання - як на національному, так і місцевому рівнях, - необхідні як для отримання додаткових ресурсів, так і для перерозподілу існуючих ресурсів. Незважаючи на те, що громади можуть відігравати ключову роль у розвитку інклюзивних шкіл, важливі також заохочувальні заходи та підтримка урядів у пошуку ефективних і прийнятних рішень.*

71. При розподілі ресурсів між школами варто реально враховувати відмінності у витратах, необхідних для забезпечення належної освіти для всіх дітей, маючи при цьому на увазі їх потреби та особливості. Можливо, реально спочатку підтримати ті школи, які хочуть сприяти інклюзивній освіті та запускати пілотні проекти в деяких регіонах, щоб отримати необхідний досвід для більш детальної розробки і поступового загального поширення такої освіти. Під час загального поширення інклюзивної освіти потрібно забезпечити такий стан, при якому рівень підтримки і досвіду відповідав би характеру потреб.

72. Потрібно виділити також ресурси на допоміжні послуги для підготовки викладачів основних дисциплін, забезпечення ресурсних центрів і викладачів у системі спеціальної освіти або викладачів-консультантів. Варто підготувати також відповідні технічні засоби для забезпечення успішного функціонування комплексної системи освіти. Тому комплексні підходи потрібно пов'язувати з розвитком допоміжних послуг на центральному та проміжному рівнях.

73. Об'єднання людських, інституційних, матеріально-технічних і фінансових ресурсів різних міністерств (освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, праці, молоді і т.д.), територіальних і місцевих органів, а також інших спеціалізованих установ є ефективним засобом забезпечення їх

максимального впливу. Поєднання освітнього і соціального підходів до освіти осіб з ООП потребують ефективних структур управління, що дозволяють різним службам співпрацювати як на національному, так і на місцевому рівнях, а державним органам і асоціативним установам об'єднувати свої зусилля.

III КЕРІВНІ ПРИНЦИПИ ДІЯЛЬНОСТІ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ І МІЖНАРОДНОМУ РІВНЯХ

74. Міжнародне співробітництво між урядовими і неурядовими, регіональними та міжрегіональними організаціями може відігравати дуже важливу роль у підтримці розвитку інклюзивних шкіл. На основі минулого досвіду в цій галузі міжнародні, міжурядові та неурядові організації, а також двосторонні донорські установи могли б розглянути питання про об'єднання зусиль у застосуванні наступних стратегічних підходів.

75. Технічна допомога повинна бути спрямована на стратегічні галузі дій, які надають мультиплікаційний ефект, особливо в країнах, що розвиваються. Одне з важливих завдань у галузі міжнародного співробітництва полягає у наданні підтримки здійсненню пілотних проектів, спрямованих на апробування нових підходів і створення потенціалу.

76. Організація регіональних партнерських зв'язків або партнерські відносини між країнами з аналогічними підходами до освіти осіб з ООП могли б дозволити здійснювати планування спільних заходів у рамках існуючих регіональних або інших спільних механізмів. Такі заходи варто розробляти з урахуванням економії завдяки масштабам здійснюваних програм, досвіду країн-учасниць, а також подальшого розвитку національних потенціалів.

77. Першочергове завдання, яке покладається на міжнародні організації, полягає у забезпеченні обміну даними, інформацією і результатами здійснення пілотних програм у галузі освіти осіб з ООП між країнами і регіонами. Збір міжнародно-порівнянних показників прогресу у галузі інклюзивної освіти та забезпечення робочими місцями повинен стати частиною всесвітньої бази даних про освіту. Координаційні центри можна було б створити у субрегіональних центрах з метою полегшення обміну інформацією. Потрібно зміцнити існуючі структури на регіональному та міжнародному рівнях та розширювати їх діяльність у таких сферах, як політика, програмування, підготовка персоналу та оцінка.

78. Високий відсоток осіб з інвалідністю є прямим результатом відсутності інформації, бідності та низьких стандартів у галузі охорони здоров'я. Оскільки кількість осіб з інвалідністю в усьому світі зростає, особливо у країнах, що розвиваються, варто докладати на міжнародному рівні спільні зусилля у тісній співпраці з діями, розпочатими на національному рівні щодо попередження за допомогою освіти причин появи осіб з інвалідністю, що, у свою чергу, зменшить кількість випадків і поширення інвалідності, дозволяючи тим самим ще більше скоротити попит на обмежені фінансові та людські ресурси в будь-якій конкретній країні.

79. Міжнародна допомога і технічне сприяння, покликані для того, щоб зробити внесок в освіту осіб з ООП, виявляються з найрізноманітніших джерел. Відповідно, надзвичайно важливо забезпечити узгодженість і взаємодоповнюваність діяльності між організаціями системи Організації Об'єднаних Націй та іншими установами, які надають допомогу в цій галузі.

80. Міжнародне співробітництво повинно сприяти проведенню тренінгів із підвищення кваліфікації для керівників у галузі освіти та інших фахівців на регіональному рівні і зміцнювати співробітництво між факультетами університетів та педагогічними установами в різних країнах для проведення порівняльних досліджень, а також публікації довідкових документів і навчальних матеріалів.

81. Міжнародне співробітництво повинно сприяти розвитку регіональних і міжнародних асоціацій фахівців, що займаються питаннями зміцнення освіти для осіб з ООП, і має надавати підтримку створенню та поширенню інформаційних бюлетенів або журналів, а також проведення регіональних нарад і конференцій.

82. Міжнародні та регіональні наради, що стосуються питань, пов'язаних з освітою, повинні забезпечувати, щоб особливі освітні потреби розглядалися як невід'ємна частина обговорень, а не як окрема тема. Як конкретний приклад питання освіти осіб з ООП потрібно включити до порядку денного регіональних міністерських конференцій, організованих ЮНЕСКО та іншими міжурядовими органами.

83. Установи з міжнародного технічного співробітництва та фінансування, які беруть участь у наданні підтримки та розвитку ініціатив щодо Освіти для всіх, повинні забезпечити становище, при якому питання освіти осіб з ООП були б невід'ємною складовою всіх проектів у галузі розвитку.

84. Варто налагодити міжнародне співробітництво для надання підтримки розробці технічних умов загального доступу до комунікаційних технологій, що ґрунтуються на створенні інформаційної інфраструктури.

85. Ці Рамки Дій були прийняті шляхом акламації після обговорення і внесення правок 10 червня 1994 року в сесії, присвяченій закриттю Конференції. Передбачається, що держави-члени, а також урядові та неурядові організації будуть керуватися ними при виконанні Саламанської декларації про принципи, політику та практичну діяльність в галузі освіти осіб з особливими освітніми потребами.

За додатковою інформацією можна звертатися:

UNESCO

Special Education, Division of Basic Education

7 place de Fontenoy 75352 Paris 07-SP

Fax: (33-1) 40 65 94 05

{Переклад Саламанської декларації з англійської мови здійснено Благодійним Фондом Порошенка}

Додаток А 2

КОНЦЕПЦІЯ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Загальні положення

Концепція розвитку інклюзивної освіти розроблена відповідно до Конституції та законів України, міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, інших нормативно-правових актів, які регулюють відносини у сфері освіти, соціального захисту та реабілітації осіб з інвалідністю.

Приєднавшись до основних міжнародних договорів у сфері прав людини (Декларації ООН про права людини, Конвенцій ООН про права інвалідів, про права дитини), Україна взяла на себе зобов'язання щодо дотримання загальнолюдських прав, зокрема, щодо забезпечення права на освіту дітей з особливими освітніми потребами.

У Законах України “Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії», «Про охорону дитинства», «Про соціальні послуги», «Про реабілітацію інвалідів в Україні» регламентовано надання освітніх, медичних, соціальних послуг особам з обмеженими можливостями здоров’я, зокрема, дітям з особливими освітніми потребами.

Відповідно до Конституції України та законодавства у галузі освіти, реабілітації, соціального захисту держава має забезпечити доступність до якісної освіти відповідного рівня дітям з особливими освітніми потребами з урахуванням здібностей, можливостей, бажань та інтересів кожної дитини шляхом запровадження інклюзивної освіти.

Законом України „Про внесення змін до законодавчих актів з питань загальної середньої та дошкільної освіти щодо організації навчально-виховного процесу” внесено зміни до Закону України „Про загальну середню освіту” в частині впровадження інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах.

Мета, завдання, принципи

Інклюзивне навчання – це комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на основі застосування особистісно орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей.

Визначення оптимальних шляхів і засобів впровадження інклюзивного навчання ґрунтується на основі відповідного нормативно-правового, навчально-методичного, кадрового, матеріально-технічного та інформаційного забезпечення.

Метою Концепції є:

визначення пріоритетів державної політики у сфері освіти в частині забезпечення конституційних прав і державних гарантій дітям з особливими освітніми потребами;

створення умов для удосконалення системи освіти та соціальної реабілітації дітей з особливими освітніми потребами, у тому числі з інвалідністю, шляхом упровадження інноваційних технологій, зокрема, інклюзивного навчання;

формування нової філософії суспільства щодо позитивного ставлення до дітей та осіб з порушеннями психофізичного розвитку та інвалідністю.

Основні завдання:

удосконалення нормативно-правового, науково-методичного, фінансово-економічного забезпечення, орієнтованого на впровадження інклюзивного навчання;

запровадження інноваційних освітніх технологій в контексті форм інклюзивного підходу та моделей надання спеціальних освітніх послуг для дітей з особливими освітніми потребами, в тому числі з інвалідністю;

формування освітньо-розвивального середовища для дітей з особливими освітніми потребами шляхом забезпечення психолого-педагогічного, медико-соціального супроводу;

впровадження інклюзивної моделі навчання у загальноосвітніх навчальних закладах з урахуванням потреби суспільства;

забезпечення доступу до соціального середовища та навчальних приміщень, розроблення та використання спеціального навчально-дидактичного забезпечення, реабілітаційних засобів навчання;

удосконалення системи підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів, які працюють в умовах інклюзивного навчання;

залучення батьків дітей з особливими освітніми потребами до участі у навчально-реабілітаційному процесі з метою підвищення його ефективності.

Принципи розвитку інклюзивної освіти:

1. науковість (розробка теоретико-методологічних основ інклюзивного навчання, програмно-методичного інструментарію, аналіз і моніторинг результатів впровадження інклюзивного навчання, оцінка ефективності технологій, що використовуються для досягнення позитивного результату, проведення незалежної експертизи);

2. системність (забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітей з особливими освітніми потребами, наступності між рівнями освіти: рання допомога – дошкільна освіта – загальна середня освіта);
3. варіативність, корекційна спрямованість (організація особистісно орієнтованого навчального процесу у комплексі з корекційно-розвитковою роботою для задоволення соціально-освітніх потреб, створення умов для соціально-трудової реабілітації, інтеграції в суспільство дітей з порушеннями психофічного розвитку, у тому числі дітей-інвалідів);
4. індивідуалізація (здійснення особистісно орієнтованого (індивідуального, диференційованого підходу));
5. соціальна відповідальність сім'ї (виховання, навчання і розвиток дитини; створення належних умов для розвитку її природних здібностей, участь у навчально-реабілітаційному процесі);
6. міжвідомча інтеграція та соціальне партнерство (координація дій різних відомств, соціальних інституцій, служб з метою оптимізації процесу освітньої інтеграції дітей з особливими освітніми потребами).

Додаток А 3

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАКАЗ

№ 609 від 08 червня 2018 року

Про затвердження Примірного положення
про команду психолого-педагогічного супроводу
дитини з особливими освітніми потребами
в закладі загальної середньої та дошкільної освіти

Відповідно до статті 20 Закону України «Про освіту», пункту 4 Положення про Міністерство освіти і науки України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2014 р. № 630 (із змінами), та з метою створення оптимальних умов для навчання дітей з особливими освітніми потребами з урахуванням їхніх індивідуальних потреб та можливостей, забезпечення психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими

освітніми потребами в інклюзивних групах та класах з інклюзивним навчанням НАКАЗУЮ:

1. Затвердити Примірне положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти, що додається.
2. Департаменту загальної середньої та дошкільної освіти (Кононенко Ю. Г.) забезпечити розміщення цього наказу на офіційному веб-сайті Міністерства освіти і науки України.
3. Рекомендувати Міністерству освіти Автономної Республіки Крим, департаментам (управлінням) освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій довести наказ до відома керівників закладів загальної середньої та дошкільної освіти.
4. Контроль за виконанням цього наказу покласти на заступника міністра Хобзея П.К.

Міністр   Л. М. Гриневич

ЗАТВЕРДЖЕНО
наказ Міністерства освіти і науки України
від 08.06.2018 року № 609

ПРИМІРНЕ ПОЛОЖЕННЯ

про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти

I. Загальні положення

1. Це Положення визначає основні принципи, завдання та функції, а також порядок організації діяльності команди психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами (далі - Команда супроводу), які здобувають освіту в умовах інклюзивного навчання в закладах загальної середньої та дошкільної освіти.
2. У цьому Положенні терміни вживаються в такому значенні:
  - індивідуальна навчальна програма - документ (частина ІПР), який окреслює коло знань, умінь та навичок, що підлягають засвоєнню з кожного окремого навчального предмету у процесі навчання у закладі загальної середньої освіти з метою реалізації індивідуальної освітньої траєкторії дитини з особливими освітніми потребами (далі дитини з ООП). Містить перелік тем матеріалу, що

вивчається, рекомендації щодо кількості годин на кожну тему, час, відведений на вивчення всього курсу;

- індивідуальний освітній план - документ (частина ІІР), що визначає послідовність, форму і темп засвоєння дитиною з ООП у закладі дошкільної освіти компонентів освітньої програми з метою реалізації її індивідуальної освітньої траєкторії.

Інші терміни вживаються у значеннях, наведених в Законі України “Про освіту”.

3. Персональний склад Команди супроводу затверджується наказом керівника закладу освіти, в якому здобувають освіту діти з ООП.

4. Команда супроводу дитини з ООП співпрацює з ІРЦ з питань надання корекційно-розвиткових послуг та методичного забезпечення її діяльності.

5. Заклад освіти на підставі Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти розробляє власне положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами.

II. Склад учасників Команди супроводу

1. Склад Команди супроводу визначається з урахуванням освітніх потреб дитини з ООП.

2. До складу Команди супроводу дитини з ООП входять:

У закладі загальної середньої освіти:

- постійні учасники: директор або заступник директора з навчально-виховної роботи, вчитель початкових класів (класний керівник), вчителі, асистент вчителя, практичний психолог, соціальний педагог, вчитель-дефектолог (з урахуванням освітніх потреб дитини з ООП), вчитель-реабілітолог та батьки або законні представники (далі - батьки) дитини з ООП тощо;
- залучені фахівці: медичний працівник закладу освіти, лікар, асистент дитини, спеціалісти системи соціального захисту населення, служби у справах дітей тощо.

У закладі дошкільної освіти:

- постійні учасники: директор або вихователь-методист, вихователь, асистент вихователя, практичний психолог, соціальний педагог, вчитель-дефектолог (з урахуванням освітніх потреб дитини з ООП), вчитель-реабілітолог та батьки дитини з ООП тощо;
- залучені фахівці: медичний працівник закладу освіти, лікар, асистент дитини, спеціалісти системи соціального захисту населення, служби у справах дітей тощо.

III. Принципи діяльності Команди супроводу

1. Основними принципами діяльності Команди супроводу є:

- повага до індивідуальних особливостей дитини з ООП;
- дотримання інтересів дитини з ООП, недопущення дискримінації та порушення її прав;
- командний підхід;
- активна співпраця з батьками дитини з ООП, залучення їх до освітнього процесу та розробки ІПР;
- конфіденційність та дотримання етичних принципів;
- міжвідомча співпраця.

IV. Завдання Команди супроводу

1. Команда супроводу виконує наступні завдання:

- збір інформації про особливості розвитку дитини, її інтереси, труднощі, освітні потреби на етапах створення, реалізації та моніторингу виконання ІПР;
- визначення напрямів психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг, що можуть бути надані в межах закладу освіти на підставі висновку ІРЦ, та забезпечення надання цих послуг;
- розроблення ІПР для кожної дитини з ООП та моніторинг її виконання з метою коригування та визначення динаміки розвитку дитини;
- надання методичної підтримки педагогічним працівникам закладу освіти з організації інклюзивного навчання;
- створення належних умов для інтеграції дітей з ООП в освітнє середовище;
- проведення консультативної роботи з батьками дітей з ООП щодо особливостей їх розвитку, навчання та виховання;

- проведення інформаційно-просвітницької роботи у закладі освіти серед педагогічних працівників; батьків і дітей з метою недопущення дискримінації та порушення прав дитини; формування дружнього та неупередженого ставлення до дітей з ООП.

V. Основні функції учасників Команди супроводу

Адміністрація закладу освіти (директор або заступник директора з навчально-виховної роботи/вихователь-методист):

- формування складу Команди супроводу;
- призначення відповідальної особи щодо координації розроблення ІПР;
- організація роботи Команди супроводу;
- контроль за виконанням висновку ІРЦ;
- залучення фахівців (в тому числі фахівців ІРЦ) для надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг дітям з ООП;
- контроль за виконанням завдань учасниками Команди супроводу своїх функцій;
- розроблення спільно з іншими учасниками Команди супроводу індивідуального навчального плану дитини з ООП;
- залучення батьків дитини з ООП до розроблення і погодження ІПР;
- оцінка діяльності педагогічних працівників, залучених до реалізації ІПР;
- моніторинг виконання ІПР.

Практичний психолог:

- вивчення та моніторинг психічного розвитку дитини з ООП;
- психологічний супровід дитини з ООП;
- надання корекційно-розвиткових послуг дитині з ООП згідно з ІПР¹;
- надання рекомендацій, консультацій та методичної допомоги педагогічним працівникам закладу освіти у роботі з дитиною з ООП;
- консультативна робота з батьками дитини з ООП;
- просвітницька робота щодо формування психологічної готовності в учасників освітнього процесу до взаємодії в інклюзивному середовищі.

¹Проведення корекційно-розвиткових занять практичним психологом, учителем-дифектологом здійснюється відповідно до чинного законодавства.

Соціальний педагог:

- соціально-педагогічний патронаж дитини з ООП та її батьків;
- виявлення соціальних проблем, які потребують негайного вирішення, при потребі, направлення до відповідних фахівців з метою надання допомоги;
- вивчення соціальних умов розвитку дитини з ООП;
- соціалізація дитини з ООП, адаптація її у новому колективі;
- інформування дитини з ООП та її батьків про мережу закладів позашкільної освіти, залучення дитини до участі в гуртках, секціях з урахуванням її можливостей;
- надання рекомендацій учасникам освітнього процесу щодо шляхів ефективної інтеграції дитини з ООП в колектив однолітків, формування позитивного мікроклімату в дитячому колективі, подолання особистісних, міжособистісних конфліктів;
- захист прав дитини з ООП, за відповідним дорученням представлення її інтересів у відповідних органах та службах.

Вчителі-дефектологи (вчитель-логопед, сурдопедагог, тифлопедагог, олігофренопедагог), вчитель-реабілітолог:

- надання корекційно-розвиткових послуг дитині з ООП, згідно ІПР;
- моніторинг досягнень у відповідній сфері розвитку дитини, згідно ІПР;
- надання рекомендацій педагогічним працівникам щодо особливостей організації освітнього процесу, реалізації корекційно-розвиткових цілей в процесі навчання, технології для досягнення кінцевих цілей навчання, визначених в ІПР та застосування адаптацій (модифікацій);
- консультативна робота з батьками дитини з ООП;

Вчитель початкових класів (класний керівник), вчителі предметів/вихователь:

- забезпечення освітнього процесу дитини з ООП з урахуванням особливостей її розвитку та ІПР;
- підготовка інформації для учасників засідання Команди супроводу про особливості навчально-пізнавальної діяльності дитини з ООП, її сильні сторони та потреби; результати виконання дитиною навчальної програми/освітнього плану;

- участь у підготовці індивідуального навчального плану дитини з ООП;
- розробка індивідуальної навчальної програми в закладі загальної середньої освіти та індивідуального освітнього плану в закладі дошкільної освіти;
- визначення спільно з іншими педагогічними працівниками рівня Досягнення кінцевих цілей навчання; передбачених ІПР;
- створення належного мікроклімату в колективі;
- надання інформації батькам про стан засвоєння навчальної програми/освітнього плану дитиною з ООП.

Асистент вчителя/вихователя:

- спостереження за дитиною з метою вивчення її індивідуальних особливостей, схильностей, інтересів та потреб;
- участь в організації освітнього процесу дитини з ООП;
- участь у розробці ІПР;
- участь у підготовці індивідуального навчального плану та індивідуальної навчальної програми/індивідуального освітнього плану (для закладів дошкільної освіти);
- адаптація освітнього середовища; навчальних Матеріалів відповідно до потенційних можливостей та з урахуванням індивідуальних особливостей розвитку дитини з ООП;
- оцінка спільно з вчителем/вихователем рівня досягнення кінцевих цілей навчання, передбачених ІПР;
- підготовка інформації для учасників засідання Команди супроводу за результатами спостереження за дитиною щодо її індивідуальних особливостей, інтересів та потреб;
- надання інформації батькам, педагогічним працівникам щодо особливостей розвитку дитини з ООП.

Батьки дитини з ООП:

- доведення інформації про дитину (стиль, спосіб навчання, успіхи, труднощі у виконанні домашніх завдань);
- прийняття участі у роботі Команди супроводу, в тому числі залучення до складання ІПР;
- створення умов для навчання, виховання та розвитку дитини.

Медичний працівник закладу освіти:

- інформування учасників Команди супроводу про стан здоров'я дитини та її психофізичні особливості;
- за необхідністю, здійснює збір додаткової інформації від батьків, закладу охорони здоров'я щодо стану здоров'я дитини.

VI. Організація роботи Команди супроводу

1. Загальне керівництво Командою супроводу дітей з ООП покладається на директора або заступника директора з навчально-виховної роботи/вихователя-методиста, який несе відповідальність за виконання покладених на Команду завдань та розподіл функцій між її учасниками.

2. Робота Команди супроводу здійснюється в межах основного робочого часу працівників.

3. Однією з організаційних форм діяльності Команди супроводу є засідання її учасників, яке проводиться не менше трьох разів протягом навчального року.

За потреби скликаються позачергові засідання. Ініціювати позачергове засідання Команди супроводу може будь-хто з її учасників.

4. Головою засідання Команди супроводу є директор або заступник Директора з навчально-виховної роботи в закладі загальної середньої освіти, вихователь-методист в закладі дошкільної освіти.

5. Рішення засідання Команди супроводу приймаються за результатами колегіального обговорення інформації кожного її учасника відкритим голосуванням (за умови присутності на засіданні не менше 2/3 від загального складу).

6. Рішення засідання Команди супроводу оформляється протоколом, який веде секретар засідання. Протокол засідання підписується головою, секретарем та всіма учасниками засідання.

7. Секретар призначається із числа складу постійних учасників Команди супроводу.

VII. Організація надання психолога-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг дитині з особливими освітніми потребами

1. Відповідно до висновку ІРЦ, індивідуальної програми реабілітації дитини з інвалідністю (за наявності), результатів понятого-педагогічного вивчення

дитини Команда супроводу складає індивідуальну програму розвитку дитини з ООП впродовж 2-х тижнів з моменту початку освітнього процесу.

ІПР погоджується батьками та затверджується керівником закладу освіти.

2. Команда супроводу переглядає ІПР з метою її коригування та визначення прогресу розвитку дитини у закладі загальної середньої освіти двічі на рік (у разі потреби частіше); у закладі дошкільної освіти - тричі на навчальний рік (у разі потреби частіше).

3. Відповідно до особливостей розвитку дитини з ООП Команда супроводу розробляє індивідуальний навчальний план та індивідуальну навчальну програму в закладі загальної середньої освіти та індивідуальний освітній план з закладі дошкільної освіти.

4. Команда супроводу визначає способи адаптації (у разі необхідності модифікації) освітнього середовища, навчальних матеріалів відповідно до потенційних можливостей та з урахуванням індивідуальних особливостей розвитку дитини з ООП.

5. Надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг здійснюється шляхом проведення індивідуальних і групових занять.

6. У разі виникнення труднощів у реалізації ІПР, Команда супроводу звертається до фахівців ІРЦ щодо надання методичної допомоги.

7. Команда супроводу формує та узгоджує з батьками розклад корекційно-розвиткових занять дитини з ООП.

8. Корекційно-розвиткові заняття згідно з ІПР проводяться педагогічними працівниками закладу освіти та (або) залученими фахівцями ІРЦ, інших установ/закладів, фізичними особами, які мають право здійснювати освітню діяльність у сфері освіти.

Директор
загальної середньої та дошкільної освіти
Кононенко

департаменту
Ю. Г.

Додаток А 4

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ

№ 1/9-384 від 18 травня 2012 року

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту
Автономної Республіки Крим,
управління освіти і науки обласних,
Київської та Севастопольської
міських державних адміністрацій

Про організацію інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту надсилає для практичного використання інструктивно-методичний лист "Організація інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах", розробленого з метою запровадження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011 року № 872.

Просимо зміст листа довести до відома керівників районних та міських відділів освіти, керівників загальноосвітніх навчальних закладів.

Додаток: на 9 арк.

Заступник Міністра   Б.М. Жебровський

Інструктивно-методичний лист "Організація навчально-виховного процесу в умовах інклюзивного навчання"

Інструктивно-методичний лист розроблено з метою реалізації Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011 року № 872.

Інклюзивне навчання – це комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на основі застосування особистісно орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей.

Інклюзивне навчання запроваджується відповідно до Конвенції ООН про права дитини та Конвенції ООН про права інвалідів, низки Указів Президента, Закону України «Про загальну середню освіту».

Передумовою у забезпеченні успішності навчання дитини з особливими освітніми потребами у загальноосвітньому навчальному закладі є індивідуалізація навчально-виховного процесу. Індивідуальне планування навчально-виховного процесу має на меті:

- розроблення комплексної програми розвитку дитини з особливими освітніми потребами, що допоможе педагогічному колективу закладу пристосувати середовище до потреб дитини;
- надання додаткових послуг та форм підтримки у процесі навчання;
- організацію спостереження за динамікою розвитку учня.

Індивідуальна програма розвитку розробляється групою фахівців (заступник директора з навчально-виховної роботи, вчителі, асистент вчителя, психолог, вчитель-дефектолог та інші) із обов'язковим залученням батьків, або осіб, які їх замінюють, з метою визначення конкретних навчальних стратегій і підходів до навчання дитини з особливими освітніми потребами. Вона містить загальну інформацію про учня, систему додаткових послуг, види необхідної адаптації та модифікації навчальних матеріалів, індивідуальну навчальну програму та за потреби індивідуальний навчальний план.

Оформлення та ведення відповідної документації покладається на асистента вчителя.

Індивідуальна програма розвитку містить такі розділи:

1. Загальна інформація про дитину: ім'я та прізвище, вік, телефони батьків, адреса, проблема розвитку (інформація про особливі освітні потреби), дата зарахування дитини до школи та строк, на який складається програма.
  2. Наявний рівень знань і вмінь. Група фахівців протягом 1-2 місяців (в залежності від складності порушення) вивчає можливості та потреби дитини, фіксує результати вивчення:
- її вміння, сильні якості та труднощі, стиль навчання (візуальний, кінестетичний, багатосенсорний та інші, особливо якщо один зі стилів домінує), у чому їй потрібна допомога;

- інформація щодо впливу порушень розвитку дитини на її здатність до навчання (відомості надані психолого-медико-педагогічною консультацією). Вся інформація повинна бути максимально точною, оскільки вона є підґрунтям для подальшого розроблення завдань.

4. Спеціальні та додаткові освітні послуги. В індивідуальній програмі розвитку фіксується розклад занять з відповідними фахівцями (логопедом, фізіотерапевтом, психологом та іншими спеціалістами), вказується кількість і тривалість таких занять з дитиною.

5. Адаптації/модифікації. При складанні індивідуальної програми розвитку необхідно проаналізувати, які адаптації та модифікації слід розробити для облаштування середовища, застосування належних навчальних методів, матеріалів, обладнання, урахування сенсорних та інших потреб дитини.

Модифікація – трансформує характер подачі матеріалу шляхом зміни змісту або концептуальної складності навчального завдання. Наприклад, скорочення змісту навчального матеріалу; модифікація навчального плану або цілей і завдань, прийнятних для конкретної дитини, корекція завдань, визначення змісту, який необхідно засвоїти.

Адаптація – змінює характер подачі матеріалу, не змінюючи зміст або концептуальну складність навчального завдання. Зокрема, можуть використовуватись такі види адаптацій:

- пристосування середовища (збільшення інтенсивності освітлення в класних кімнатах, де є діти з порушеннями зору; зменшення рівня шуму в класі, де навчається слабо чуюча дитина, забезпечення її слуховим апаратом; створення відокремленого блоку в приміщенні школи для учнів початкової ланки);
- адаптація навчальних підходів (використання навчальних завдань різного рівня складності; збільшення часу на виконання, зміна темпу занять, чергування видів діяльності);
- адаптація матеріалів (адаптація навчальних посібників, наочних та інших матеріалів; використання друкованих текстів з різним розміром шрифтів, картки-підказки, тощо).

Індивідуальна програма розвитку розробляється на один рік. Двічі на рік (за потребою частіше) переглядається з метою її коригування. Зокрема, коли у дитини виникають труднощі у засвоєнні визначеного змісту навчального матеріалу, чи навпаки виникає необхідність перейти до наступного рівня складності виконання завдань.

Навчально-виховний процес у класах з інклюзивним навчанням загальноосвітніх навчальних закладів здійснюється відповідно до робочого навчального плану школи, за навчальними програмами, підручниками, посібниками, рекомендованими МОНмолодьспортом для загальноосвітніх навчальних закладів.

Для дітей з особливими освітніми потребами, які мають інтелектуальні порушення та зі складними вадами розвитку (вадами слуху, зору, опорно-рухового апарату в поєднанні з розумовою відсталістю, затримкою психічного розвитку) на основі робочого навчального плану школи розробляється індивідуальний навчальний план з урахуванням рекомендацій психолого-медико-педагогічної консультації та на основі Типових навчальних планів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку.

Індивідуальний навчальний план визначає перелік навчальних предметів, послідовність їх вивчення, кількість годин, що відводяться на вивчення кожного предмета за роками навчання, та тижневу кількість годин. У плані враховуються додаткові години на індивідуальні і групові заняття, курси за вибором, факультативи тощо.

Для проведення корекційно-розвиткових занять в індивідуальному навчальному плані учня передбачається від 3 до 8 годин на тиждень (кількість годин визначають відповідні психолого-медико-педагогічні консультації).

Індивідуальний навчальний план та індивідуальна навчальна програма розробляється педагогічними працівниками, у тому числі з дефектологічною освітою, які беруть безпосередню участь у навчально-виховному процесі, за участю батьків дитини або осіб, які їх замінюють, та затверджується керівником навчального закладу.

Індивідуальна навчальна програма дитини з особливими освітніми потребами у класі з інклюзивним навчанням розробляється на основі типових навчальних програм загальноосвітніх навчальних закладів, у тому числі спеціальних, з відповідною їх адаптацією.

Навчальна програма визначає зміст, систему знань, навичок і вмінь, які мають опанувати учні в навчальному процесі з кожного предмета, а також зміст розділів і тем.

При складанні індивідуальної навчальної програми педагоги в першу чергу аналізують відповідність вимог навчальної програми та методів, що

використовуються на уроці, актуальним і потенційним можливостям дитини з особливими освітніми потребами.

До складання індивідуальної навчальної програми залучаються батьки, які повинні мати чітке уявлення про те, чому навчання дитини потребує розроблення індивідуальної навчальної програми. Така співпраця забезпечить інформування батьків про потенційні можливості дитини, динаміку її розвитку та врегулює комплекс суперечливих питань, які виникають між батьками та вчителями в процесі навчання дитини.

Невід'ємною складовою процесу розроблення індивідуальної програми розвитку є оцінка динаміки розвитку дитини з особливими освітніми потребами, збирання відомостей про її успіхи (учнівські роботи, результати спостережень педагогів, контрольні листки, результати тестів, тощо).

Визначення рівня сформованості знань, умінь і навичок учнів з особливими освітніми потребами здійснюється з метою забезпечення позитивної мотивації навчання, інформування учнів про їх індивідуальні досягнення, визначення ефективності педагогічної діяльності вчителів.

Оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами здійснюється за критеріями оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 13.04.2011 № 329, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 11 травня 2011 р. за №566/19304.

Оцінювання навчальних досягнень учнів з розумовою відсталістю, зі складними вадами розвитку, які навчаються за індивідуальним навчальним планом і програмою, здійснюється за обсягом матеріалу, визначеним індивідуальною навчальною програмою.

Система оцінювання навчальних досягнень учнів повинна бути стимулюючою.

З метою оцінювання індивідуальних досягнень учнів може бути використаний метод оцінювання портфоліо.

Портфоліо - це накопичувальна система оцінювання, що передбачає формування умінь учнів ставити цілі, планувати і організовувати власну навчальну діяльність; накопичення різних видів робіт, які засвідчують рух в

індивідуальному розвитку; активну участь в інтеграції кількісних і якісних оцінок; підвищення ролі самооцінки.

Таке оцінювання передбачає визначення критеріїв для включення учнівських напрацювань до портфолію; форми подання матеріалу; спланованість оцінного процесу; елементи самооцінки з боку учня тощо.

Процес складання індивідуальної програми розвитку дитини з особливими освітніми потребами носить диференційований характер, розробляється на основі аналізу проблеми розвитку учня та його освітніх потреб.

Зокрема, якщо дитина з особливими освітніми потребами має сенсорні порушення при збереженому інтелекті і потребує створення відповідних адаптацій навчальних матеріалів та корекційних занять з вчителем-дефектологом, для неї розробляється та частина програми розвитку, яка стосується надання цих послуг та розроблення відповідних адаптацій. За потреби адаптується навчальна програма, але розроблення індивідуального навчального плану є недоцільним.

Разом із тим, якщо в класі навчаються діти з особливими освітніми потребами однієї нозології, для кожного окремо розробляється та частина індивідуальної програми розвитку, яка стосується їхніх відмінностей та потреб, а навчальна програма може бути спільною.

Учням з особливими освітніми потребами, у тому числі з розумовою відсталістю, які навчалися у класі з інклюзивним навчанням, видається документ встановленого зразка для загальноосвітнього навчального закладу, учнями якого вони були.

У додатку до свідоцтва про базову загальну середню освіту або до атестата про повну загальну середню освіту вказуються лише ті предмети, які вивчав учень в процесі навчання.

Для осіб, звільнених від державної підсумкової атестації, у додаток до свідоцтва про відповідний рівень освіти виставляються річні бали та робиться запис “звільнений”.

Директор департаменту   О.В. Єресько

ДОДАТОК Б

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ МІЖНАРОДНОГО ЗНАЧЕННЯ

Конвенція	Основні принципи
<i>Конвенція по боротьбі з дискримінацією в області освіти (1960 р.)</i>	Право на загальну доступність освіти та на рівні умови по відношенню до якості освіти.
<i>Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (1966 р.)</i>	Право кожної людини на доступну освіту на всіх її рівнях, у тому числі професійно-технічну середню освіту.
<i>Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (1966 р.)</i>	Ліквідація дискримінації за ознакою раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, майнового стану, народження чи інших обставин.
<i>Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (1965 р.)</i>	Проведення заходів, зокрема, в області викладання, виховання, культури та інформації, з метою боротьби з упередженнями, які ведуть до расової дискримінації.
<i>Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації по відношенню до жінок (1979 р.)</i>	Ліквідація дискримінації по відношенню до жінок в області освіти. Подолання будь-якої стереотипної концепції ролі мужчин і жінок шляхом заохочення спільного навчання, перегляду навчальних посібників і шкільних програм і адаптації методів навчання.
<i>Конвенція про корінні народи, які ведуть племінний спосіб життя у незалежних країнах (1989 р.)</i>	Право на освіту, яка відповідає культурі і потребам корінних народів. Ліквідація упереджень і забезпечення того, щоб підручники та інші навчальні матеріали надавали справедливе, точне та інформаційно насичене зображення суспільства та культури цих народів.
<i>Конвенція про права дитини (1989 р.)</i>	ґрунтується на визнанні прав усіх дітей, на пріоритеті загальнолюдських цінностей та гармонійному розвитку особистості, недискримінації дитини з інвалідністю за будь-якими ознаками. Освітнім правам дітей присвячена стаття 28 , де зазначається, що «Держави-учасниці визнають право дитини на освіту, і з метою поступового досягнення здійснення цього права на підставі рівних можливостей вони, зокрема: 1) сприяють розвитку різних форм освіти, як загальної середньої, так і професійної, забезпечують її доступність для всіх дітей та вживають таких заходів, як введення безплатної освіти та надання у випадку необхідності фінансової допомоги; 2) забезпечують доступність інформації і матеріалів у галузі освіти й професійної підготовки для всіх дітей».

<p><i>Міжнародна конвенція про захист прав усіх працюючих мігрантів і членів їх сімей (1990 р.)</i></p>	<p>Сприяння навчанню дітей працюючих мігрантів їх рідній мові та ознайомлення з їх рідною культурою.</p>
<p><i>Міжнародна конвенція про заборону і негайні заходи по викоріненню найгірших форм дитячої праці (1999 р.)</i></p>	<p>Доступ до безкоштовної базової освіти і професійно-технічної підготовки для всіх дітей, звільнених від найгірших форм дитячої праці.</p>
<p><i>Конвенція про охорону та заохочення різноманітності форм культурного самовираження (2005 р.)</i></p>	<p>Визнання рівної гідності та поваги до всіх культур, у тому числі культури осіб, які належать до мовних меншин.</p>
<p><i>Конвенція про права людей з інвалідністю (2006 р.)</i></p>	<p>Конвенція ООН про права людей з інвалідністю стала відправним документом для законодавчого закріплення інклюзивної політики та практики на державному рівні. Закріпила проголошені Організацією Об'єднаних Націй в Загальній декларації прав людини та в Міжнародних пактах про права людини права людей з інвалідністю та конкретизував їх, у тому числі й права дітей-інвалідів. У преамбулі цього документу зазначено, що «інвалідність – це поняття, яке еволюціонує, і що інвалідність є результатом взаємодії, яка відбувається між людьми, які мають порушення здоров'я, і особистісні та соціальні бар'єри, що заважає їхній повній та ефективній участі в житті суспільства нарівні з іншими», а також, що «інваліди продовжують натрапляти на бар'єри на шляху до їхньої участі в житті суспільства як повноправних членів і з порушенням їхніх прав людини в усіх частинах світу».</p> <p>Особливої уваги заслуговує Стаття 24 «Освіта», де зазначається, що «держави-учасниці визнають право інвалідів на освіту. Для цілей реалізації цього права без дискримінації й на підставі рівності можливостей держави-учасниці забезпечують інклюзивну освіту на всіх рівнях протягом усього життя», а також, що «держави-учасниці прагнуть, щоб інваліди не виключалися через інвалідність із системи загальної освіти, а діти-інваліди – із системи безоплатної та обов'язкової початкової або середньої освіти; забезпечення розумного пристосування, що враховує індивідуальні потреби; отримання всередині системи загальної освіти необхідної підтримки для полегшення ефективного навчання; доступ до загальної середньої освіти, професійного навчання, освіти для дорослих і навчання протягом усього життя без дискримінації та нарівні з іншими». Жодного виключення по причині інвалідності із системи загальної освіти, а дітей з інвалідністю із</p>

	системи початкової та обов'язкової початкової освіти або середньої освіти. Забезпечення інклюзивної освіти на всіх рівнях і навчання впродовж усього життя.
Рекомендації	Основні положення
<i>Рекомендації по боротьбі з дискримінацією в галузі освіти (1960 р.)</i>	Ліквідація дискримінації в області освіти, а також здійснення заходів, спрямованих на забезпечення загальної доступності освіти і рівності можливостей і ставлення в області освіти.
<i>Рекомендації про становище вчителів (1966 р.)</i>	Відповідальність держав за забезпечення належної освіти для всіх.
<i>Рекомендації про виховання в душі міжнародного взаєморозуміння, співпраці і миру і виховання в душі поваги до прав людини і основних свобод (1974 р.)</i>	Необхідність розуміння і поваги всіх народів, їх культур, цивілізацій, цінностей і способу життя.
<i>Рекомендації про розвиток освіти дорослих (1976 р.)</i>	Норми і стандарти навчання забезпечення ширшого доступу та інклюзивних підходів до освіти. Надання можливостей отримання безперервної освіти та навчання молоді і дорослих.
<i>Рекомендації про визнання навчальних курсів і свідоцтва про вищу освіту (1993 р.)</i>	Право на ширший доступ до існуючих у світі освітніх ресурсів шляхом підвищення мобільності учнів, дослідників, викладачів і спеціалістів.
<i>Рекомендації щодо статусу викладацьких кадрів вищих навчальних закладів (1997 р.)</i>	Справедливе ставлення до жінок і меншин і подолання сексуальних домагань і расових переслідувань.
<i>Перегляд Рекомендацій про технічну та професійну освіту (2001 р.)</i>	Програми технічної та професійної освіти мають базуватися на широкій базі, що сприяє горизонтальним і вертикальним зв'язкам і мають розроблятися таким чином, щоб відповідати потребам усіх учнів, зокрема жінок і дівчат.
Декларації	Основні положення
<i>Загальна декларація прав людини (1948 р.)</i>	Стаття 26 Загальної Декларації ООН про права людини зазначає, що «кожна людина має право на освіту. Освіта має бути безкоштовною, щонайменше, стосовно початкової і загальної освіти. Початкова освіта має бути обов'язковою. Технічна і професійна освіта має бути загальнодоступною, а вища освіта - однаково доступною для всіх на основі здібностей кожного». Освіта має бути спрямована на повний розвиток людської особистості і збільшення поваги до прав людини і основних свобод. Освіта має сприяти взаєморозумінню, терпимості і дружбі між усіма народами, расовими і релігійними групами і має сприяти діяльності Організації Об'єднаних Націй з підтримання миру».
	вказано на необхідність забезпечення загального доступу до освіти для всіх осіб та сприяти укріпленню принципів справедливості. Йдеться про

<p><i>Всесвітня декларація про освіту для всіх (1990 р.)</i></p>	<p>вжиття активних заходів з виявлення «бар'єрів», що з'являються на шляху деяких груп, які намагаються отримати доступ до реалізації свого права на освіту і виявлення ресурсів, наявних на національному рівні та на рівні місцевих громад, і застосування їх для усунення цих бар'єрів. У статті 29 «Цілі освіти» зазначено, що освітній розвиток особи є центральною метою і що освіта має надавати дітям змогу розвивати їхні таланти, розумові і фізичні здібності в найповнішому обсязі. Всім людям – дітям, молоді і дорослим – надаються можливості отримання освіти, призначення яких – задоволення базових освітніх потреб.</p>
<p><i>Делійська декларація (1993 р.)</i></p>	<p>Ліквідувати прогалини в доступі до базової освіти, що виникають по причині гендерних, вікових, соціальних, сімейних, культурних, етнічних і мовних відмінностей, а також в результаті географічної віддаленості.</p>
<p><i>Саламанкська декларація про принципи, політику та практичну діяльність у сфері освіти осіб з особливими потребами (1994р.)</i></p>	<p>Саламанкська декларація про принципи, політику та практичну діяльність у сфері освіти осіб з особливими потребами була прийнята на Всесвітній конференції з питань освіти осіб з особливими потребами, що проходила 7–10 червня 1994 року і стала першим міжнародним документом, який наголосив на необхідності проведення освітніх реформ у напрямі інклюзивної освіти. У зверненні до всіх урядів наголошується, що пріоритетним з точки зору політики та бюджетних асигнувань має бути «реформування системи освіти, яке б дало змогу охопити навчанням усіх дітей, незважаючи на індивідуальні відмінності та труднощі; законодавчо визнати принцип інклюзивної освіти, який полягає в тому, що всі діти перебувають у звичайних школах, за винятком тих випадків, коли не можна вчинити інакше; всіляко заохочувати обмін досвідом з країнами, що мають інклюзивну систему навчання; сприяти участі батьків, громад, громадських організацій осіб з неповносправністю в процесах планування та прийняття рішень, що стосуються задоволення спеціальних навчальних потреб; всіляко сприяти розробці стратегій діагностування та визначення особливих потреб у дітей, а також розробляти науково-методичні аспекти інклюзивного навчання; значну увагу варто приділити підготовці педагогів до роботи в системі інклюзивної освіти».</p> <p><i>Ключові принципи і положення Саламанкської декларації</i> дали змогу обґрунтувати доцільність переходу до інклюзивних шкіл з кількох точок зору, зокрема:</p>

	<ul style="list-style-type: none"> · З погляду цілей освіти: потреба в інклюзивних школах пов'язана з необхідністю спільного навчання усіх дітей. Школи мають розробляти методи викладання, які враховують індивідуальні відмінності усіх дітей. · З соціального погляду: інклюзивні школи можуть змінити ставлення до відмінностей шляхом спільного навчання усіх дітей і сформувати основу для справедливого й недискримінаційного суспільства. · З економічного погляду: створення й утримання в належному стані шкіл, де всі діти навчаються разом, є менш коштовною справою, аніж формування складної системи різних типів шкіл, які спеціалізуються на навчанні різних груп дітей.
<p><i>Декларація і Комплексні рамки дій з виховання в дусі миру, прав людини і демократії (1995 р.)</i></p>	<p>Прояв поваги до прав в області освіти осіб, які належать до національних або етнічних, релігійних і мовним меншинам, а також до корінних народів, причому це також має знаходити своє відображення у навчальних програмах і методах, які в тому, яким чином організується освіта.</p>
<p><i>Гамбургська декларація про навчання дорослих (1997 р.)</i></p>	<p>Держава відіграє важливу роль у забезпеченні права на освіту для всіх, особливо найбільш вразливих груп суспільства, таких як меншини і корінні народи.</p>
<p><i>Прийнята в Ресіфі Декларація Групи дев'яти багатонаселених країн (О-9) (2000 р.)</i></p>	<p>Внесення змін у законодавство з метою розширення базової освіти і включення освіти у всі політичні заяви. Розширення доступу до освіти і зміцнення рівності для населення, яке проживає у віддалених районах.</p>
<p><i>Дакарська декларація (2000 р.)</i></p>	<p>Цю концепцію підтвердили учасники Всесвітнього форуму з питань освіти в Дакарі 2000 року. Форум оголосив, що освіта для всіх має враховувати потреби вразливих груп людей: дітей, які змушені працювати, мешканців віддалених сільських районів і кочівників, представників етнічних і мовних меншин, дітей, молоді й дорослих, які постраждали від конфліктів, епідемії ВІЛ/СНІДу, голоду й незадовільного стану здоров'я та осіб із особливими потребами у навчанні. Значущим документом для подальшого розвитку та розуміння інклюзії стала Дакарська декларація (2000 р.), в основу якої покладено проголошені під час міжнародної конференції Цілі освіти тисячоліття. Декларація наголосила на необхідності цілеспрямованих дій з боку держав з досягнення цілей тисячоліття в освітній галузі – забезпечення доступу до обов'язкової освіти усім дітям до 2015 року з особливим наголосом на дітях з особливими потребами та дівчатках.</p>

<p><i>Пекінська декларація Групи дев'яти багатонаселених країн(О-9) (2001 р.)</i></p>	<p>Зміцнення програм, що орієнтовані на конкретні дії та спрямовані на задоволення навчальних потреб таких вразливих груп, як діти з особливими потребами, мігранти, меншини, а також бідні верстви населення, які проживають у містах і сільській місцевості.</p>
<p><i>Загальна декларація про культурне розмаїття (2005 р.)</i></p>	<p>Заохочення мовної різноманітності – при збереженні поваги до рідної мови – на всіх рівнях освіти; включення за необхідності у процес навчання традиційних педагогічних підходів з метою збереження і оптимізації властивих тій чи іншій культурі методів комунікації і передачі знань.</p>
<p><i>Декларація Організації Об'єднаних Націй про прав корінних народів (2007 р.)</i></p>	<p>Визнає право осіб, які належать до корінних народів, та їх громад нести спільну відповідальність за виховання, підготовку, освіту та добробут своїх дітей, у відповідності до прав дітей; корінні народи мають право створювати і контролювати свої системи освіти, що забезпечують освіту рідною мовою, таким чином, щоб це відповідало властивим їх культурі методам викладання і навчання.</p>

ДОДАТОК В

ВІДОМІ ДІЯЧІ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

НІК ВУЙЧИЧ

Нік Вуйчич народився у родині сербських емігрантів у Мельбурні, Австралія з рідкісним діагнозом, що означав повну відсутність кінцівок. Спершу хлопчик відвідував спеціальну школу для інвалідів, та на початку 90-

х законодавство Австралії змінилося таким чином, що для Ніка став можливим перехід у звичайний навчальний заклад, на чому і наполягли батьки. Ніку було настільки нелегко вчитися у звичайній школі, що одного разу в 10-річному віці йому спало на думку здійснити самогубство і хлопчик вирішив втопитися у власній ванні. Та згодом усвідомив, що це не вихід, позаяк не міг так вчинити з батьками.

х законодавство Австралії змінилося таким чином, що для Ніка став можливим перехід у звичайний навчальний заклад, на чому і наполягли батьки. Ніку було настільки нелегко вчитися у звичайній школі, що одного разу в 10-річному віці йому спало на думку здійснити самогубство і хлопчик

Закінчивши вищий навчальний заклад - університет Гріффіна у 21 рік і отримавши ступінь бакалавра в галузі фінансів, а пізніше і в бухгалтерській справі, Нік Вуйчич став успішним бізнесменом. Справжнє задоволення Ніку приносило читання лекцій у тюрмах, лікарнях, дитячих садах з основною ідеєю: «Більше смійтеся, будьте вдячні життю, яка не має кордонів!» За час навчання хлопець переніс ряд операцій, які дозволили йому отримати щось на кшталт пальців на культурі єдиної ноги, яку він мав. Докладаючи нелюдських зусиль, Нік навчився за допомогою цих «пальців» працювати на комп'ютері, рибалити, кататися на серфі та скейтборді. Нік свідомо відмовився від протезів і вирішив, що Господу видніше, чим його наділити від народження.

Тепер його завдання у цьому житті — навчитися нести максимум користі людям та максимум любові всім оточуючим, послуговуючись тими можливостями, що має. Нік Вуйчич подорожує світом, пише книги про щастя, любов до життя, сили й наснаги жити та радіти кожному дню, виступає з лекціями перед різною аудиторією й повністю віддає себе цій справі.

ДОДАТОК Д

ОСНОВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

ДОДАТОК Е

ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ОСІБ З ПОРУШЕННЯМИ У РОЗВИТКУ

(план)

I. Роз'яснення теми рівноправності людей з інвалідністю:

- пояснення відмінності між людьми з інвалідністю та тимчасовими захворюваннями;
- організація бесіди «Захворювання та інвалідність: моє ставлення»;
- розмова про залежність успіху життєдіяльності осіб з особливими потребами від думки оточуючих;
- організація монологу учня з порушеннями розвитку перед класом (створення емоційно-насиченої атмосфери, що слугує породженню милосердя, співчуття, співпереживання однолітків);
- спільне обговорення питання про неприпустиме ставлення до осіб з особливими потребами;
- виокремлення позитивних сторін, здібностей та талантів учня з порушеннями у розвитку;

II. Прослуховування оповідання, розповіді (читання твору), прослуховування музичних творів, що створює дружню атмосферу.

III. Включення різних форм, методів, прийомів та засобів (рольові та ігри-інсценізації, екскурсії, змагання, виставки та ін.).

IV. Спільне планування внесення змін у зовнішнє оточення навчального закладу (зусиллями учнів), розподіл доручень, їх обговорення.

V. Загальне обговорення про зображення людей з інвалідністю у дитячій літературі, ЗМІ.

VI. Підведення підсумків.

